

พระพยอมกับสังคมไทย

สมบัติ จันทรวงศ์

บันทึกของบรรณาธิการ

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง "บทบาทพระสงฆ์กับความเปลี่ยนแปลงในสังคม : การศึกษาความคิดและงานของพระพยอม กัลยาโณ พ.ศ. ๒๕๒๒-๒๕๓๗" โดย รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ จันทรวงศ์ แห่งภาควิชารัฐศาสตร์ศึกษา คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาจารย์สมบัติทำงานวิจัยชิ้นนี้โดยได้รับทุนสนับสนุนจากศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และได้ทำวิจัยเสร็จสิ้นสมบูรณ์เมื่อเดือนสิงหาคม ๒๕๓๙ ที่ผ่านมา ในการตีพิมพ์ครั้งนี้ บรรณาธิการได้ปรับปรุงข้อความบางแห่งเพื่อความเหมาะสมสำหรับการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ หนังสือพิมพ์*คู่แ่งธุรกิจ* ได้จัดการทำแบบสอบถามประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครและพบว่า พระภิกษุที่ชาวกรุงเทพมหานครรู้จักมากที่สุดคือพระพยอม กัลยาโณ ในฐานะพระนักพูดและนักพัฒนา กล่าวคือมีผู้คนรู้จักพระพยอมสูงถึง ๗๓% เหนือกว่าสมเด็จพระสังฆราช (๓๑.๕%) ท่านปัญญานันทะ (๒๖%) พระประจักษ์ (๒๕%) และท่านพุทธทาส (๑๑%) เสียอีก เหตุผลสำคัญที่พระพยอมเป็นพระที่ผู้คนรู้จักมากนั้น สืบเนื่องมาจากการที่พระพยอมเป็นพระที่ปรากฏตัวต่อสาธารณชนมากที่สุด ไม่ว่าจะโดยการรับนิมนต์ไปเทศน์ให้สถาบันหรือคณะกลุ่มบุคคลต่างๆ ฟัง หรือโดยการเทศน์แสดงธรรมผ่านสื่อมวลชนแขนงต่างๆ เช่นทางสถานีวิทยุ สถานีโทรทัศน์ ที่พระพยอมมีรายการของตนเองเป็นรายการประจำ ส่วนการที่การเทศน์ของพระพยอมเป็นที่นิยมกันมากก็เพราะการเทศน์ของพระพยอมนั้นเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เป็นการเทศน์ที่แตกต่างไปจากการเทศน์ของพระส่วนใหญ่ตรงที่มีเนื้อหา ภาษาและวิธีการเทศน์ที่ฟังง่าย เข้าถึงคนทุกชั้น ทุกเพศทุกวัย และในประการสำคัญก็คือ มีอารมณ์ขันสอดแทรกอยู่ตลอดเวลา

ด้วยเหตุนี้การเทศน์ของพระพยอมจึงแพร่หลายออกไปอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ อีกด้วยในรูปแบบของเทปทั้งเทปเสียงและเทปวีดีโอ ดังจะเห็นได้จากกรรที่ในสมัยแรกๆ มีพ่อค้านำเอาเทปสอนธรรมะของพระพยอมมาอัดขายกันอย่างเป็นล่ำเป็นสันทีเดียว นอกจากนี้ตัวพระพยอมเองก็เป็นนักเขียนที่มีงานเขียนทั้งในรูปเล่มหนังสือและในรูปของคอลัมน์ประจำในหน้าหนังสือพิมพ์และนิตยสารอื่นๆ อีกมากมาย จัดได้ว่าเป็นพระที่มีกิจกรรมด้านการสอนธรรมะในรูปแบบต่างๆ ที่มากที่สุดรูปหนึ่งในประเทศเลยก็ว่าได้

ใช้แต่เท่านั้น พระพยอมยังเป็นพระนักพัฒนาที่พยายามแก้ปัญหาสังคมโดยผ่านโครงการต่างๆ มากมายที่มีวัดสวนแก้วที่ซึ่งพระพยอมเคยเป็นเจ้าของอาวาสอยู่ เป็นฐานปฏิบัติงาน เช่น โครงการเข้าค่ายอบรมจริยธรรม โครงการสละมาพื้นไป โครงการร่วมโพธิ์แก้วเพื่อฝึกอบรมอาชีพ ฯลฯ ซึ่งโครงการเหล่านี้แต่ละโครงการก็เกี่ยวข้องกับผู้คนจำนวนมากๆ จึงเท่ากับเป็นการสร้างเสริมบทบาทของพระพยอมให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้นไปอีกด้วย

ในขณะที่เดียวกันบทบาทของพระพยอมก็ไม่เพียงแต่จะส่งผลกระทบต่อมหาชนอย่างกว้างขวาง อันสืบเนื่องมาจากกิจกรรมที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นเท่านั้น หากแต่ว่าบทบาทของพระพยอมในส่วนที่เกี่ยวกับบุคลากรของคณะสงฆ์เอง ไม่ว่าจะเป็นการออกมาวิพากษ์วิจารณ์พระนิกรในอดีต หรือในกรณีเรื่องอื้อฉาวของพระยันตระในปัจจุบัน ก็ล้วนแล้วแต่เป็นส่วนที่เสริมให้พระพยอมเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้นทั้งในหมู่คณะสงฆ์และฆราวาสโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อกรณีทั้งสองนั้นเป็นกรณีที่สื่อมวลชนทุกแขนงให้ความสนใจทำข่าวกันอย่างแพร่หลาย

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นนี้เอง การศึกษาความคิดและงานของพระพยอม กัลยาโณ อย่างเป็นระบบจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเร่งด่วน เพราะย่อมเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า ในขณะที่พระพยอมอาจจะไม่มีบารมีทางปัญญาเทียบเท่ากับพระนักวิชาการบางรูป แต่บทบาทของพระพยอม ซึ่งแท้จริงแล้วก็คือการนำเอาธรรมของพุทธศาสนาทำให้เป็นรูปธรรม เพื่อแก้ปัญหาสังคมนั้น สามารถ 'เข้าถึง' และมีอิทธิพลต่อมวลชนและชนทุกชั้นของสังคมไทยอย่างกว้างขวางและอย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

ข้อสมมุติฐานหลักของโครงการวิจัย

โครงการวิจัยนี้มุ่งที่จะศึกษาทำความเข้าใจความคิดและงานของพระพยอม กัลยาโณ ในแบบที่พระพยอมเข้าใจตนเอง โดยมีข้อสมมุติฐานหลักอยู่ที่ว่า ในสภาพของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองไทยปัจจุบันที่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นสูง สถาบันหลักๆ ทางสังคมในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันการปกครอง ฯลฯ ต่างก็ต้องปรับเปลี่ยนท่าทีและบทบาทของตนเองเพื่อให้สามารถรักษาความสำคัญของบทบาทของตนเองในสังคมไว้ให้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันศาสนาซึ่งท่ามกลางกระแสของ

ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว หากไม่มีการปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเอง ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์แล้วก็จะถูกมองข้ามและโดดเดี่ยวว่าเป็น "ส่วนเกิน" ของสังคมได้โดยง่าย เพราะฉะนั้นบุคลากรของสถาบันศาสนาคือพระสงฆ์จึงจำเป็นต้องปรับมุมมองของตนเองที่มีต่อภารกิจหลักในอดีตให้ประสานเข้ากับสภาวะปัจจุบันด้วย

ข้อสมมุติฐานของโครงการวิจัยนี้มีอยู่ว่า เมื่อต้องเผชิญหน้ากับปัญหาใหม่ๆ ที่ท้าทายต่อบทบาทในอดีตของสถาบันศาสนา พระสงฆ์ที่มีศักยภาพเพียงพอก็จะปรับเปลี่ยนมุมมอง หรือวิธีคิดวิธีจัดการกับปัญหาดังกล่าว โดยที่มีได้ละทิ้งรากฐานทางความคิดเดิมซึ่งเป็นความคิดหลักทางพุทธศาสนา แต่จะมีการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ ควบคู่กันไปกับการเน้นหรือการตีความหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาเสียใหม่ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคม รวมไปถึงการปรับเปลี่ยนบทบาทของพระสงฆ์เองให้สอดคล้องกับภารกิจใหม่หรือทางเลือกใหม่ที่พระสงฆ์จะต้องเสนอต่อสังคมด้วย

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

โครงการวิจัยนี้มุ่งที่จะอธิบายความคิดและงานของพระพยอม กัลยาโณ ตามแนวของข้อสมมุติฐานหลักและข้อสมมุติฐานรองตั้งที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งอาจแบ่งออกเป็นหัวข้อย่อยๆ ได้ ดังต่อไปนี้คือ

๑. อธิบายแนวคิดของพระพยอม กัลยาโณ ในส่วนที่เกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม การเมืองเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในสังคมไทยปัจจุบันว่าอะไรคือปัญหาเร่งด่วน และปัญหาเหล่านั้นมีความสัมพันธ์โยงใยกันอย่างไร
๒. อธิบายการปรับเปลี่ยนประยุกต์หรือการต่อยอดหรือการตีความหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาเสียใหม่ของพระพยอมเพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในสังคม
๓. อธิบายแนวคิดของพระพยอม กัลยาโณ ในส่วนของบทบาทที่ควรเป็นของสถาบันสังคมต่างๆ ท่ามกลางกระแสของความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว
๔. อธิบายความสัมพันธ์ของงานและกิจกรรมในด้านต่างๆ ของพระพยอมกับแนวการประยุกต์หลักธรรมทางศาสนาข้างต้น
๕. อธิบายและประเมินอิทธิพลและผลกระทบของความคิดและงานของพระพยอมที่มีต่อสังคมไทย

ความสำคัญของการวิจัย

นอกจากว่างานวิจัยนี้จะเป็นการศึกษาความคิดและงานของพระพยอม กัลยาโณ ในฐานะที่เป็นบุคลกรทางศาสนาที่เด่นที่สุดคนหนึ่งในปัจจุบันอย่างเป็นทางการแล้ว ผลการวิจัยยังเท่ากับเป็นการประเมินแนวทางของพุทธศาสนาในสังคมไทยในอนาคตอีกด้วยว่า ศาสนามีความสามารถในการปรับตัวได้มากน้อยแค่ไหน และจะมีแนวทางไปในทิศทางใด เพราะแนวทางปฏิบัติของพระพยอมเท่าที่ได้กระทำมาจนถึงปัจจุบันนี้นั้น ต้องถือได้ว่าเป็นแนวทางปฏิรูปศาสนาทางหนึ่ง ในท่ามกลางทางเลือกหลายๆ ทางที่มีปรากฏอยู่ในสังคมไทยในปัจจุบัน

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาชีวิตของพระพยอม กัลยาโณ มีอยู่บ้างเช่นงานของ ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร *ประวัติพระพยอม กัลยาโณ* (สำนักพิมพ์สวนแก้ว, ๒๕๓๔) สำหรับการศึกษาบทบาทใหม่ ๆ ของพระพยอมที่เป็นงานวิชาการก็มีเช่น Pitch Pongsawat, 'The Roles of the Sangha in Urban Thai Society : A Case Study of Phra Phayom Kalayano' ที่เสนอต่อ 5th International Conference on Thai Studies-SOAS-London, 1993 แต่งานดังกล่าวเน้นบทบาทของพระพยอมในฐานะของพระในเมืองหลวงเป็นหลัก สำหรับงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทใหม่ ๆ ของพระสงฆ์โดยทั่วไปในสังคมที่เปลี่ยนแปลงมีเช่น Sulak Sivaraksa, *Seeds of Peace : A Buddhist Vision For Renewing Society*, Tom Ginsburg (ed.) (Berkeley : Parallax Press, 1992)

วิธีการวิจัย

โดยที่โครงการวิจัยนี้มุ่งที่จะเข้าใจความคิดและงานของพระพยอม กัลยาโณ อย่างที่พระพยอมเข้าใจตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ วิธีการศึกษาจึงเน้นการวิเคราะห์เนื้อความ (Content Analysis) ทั้งที่เป็นข้อเขียนและการสัมภาษณ์เฉพาะของตัวพระพยอมเองเป็นหลัก นั่นคือจะให้ความสำคัญกับข้อมูลประเภทปฐมภูมิมากกว่าอย่างอื่น อย่างไรก็ตาม โดยเหตุที่พระพยอมแสดงความคิดและผลงานออกมาในรูปแบบต่างๆ อย่างกว้างขวาง วิธีการศึกษาในรายละเอียดจึงจะดำเนินการโดยมีข้อสมมุติฐานในระดับของวิธีการศึกษาว่า สื่อต่างๆ ที่พระพยอมใช้ ตลอดจนโอกาสต่างๆ ที่พระพยอมแสดงความคิด อาจมีฐานะไม่เท่าเทียมกัน นั่นคือ การเขียนหนังสือ การแสดงธรรมทางโทรทัศน์ ทางวิทยุ การแสดงธรรมในห้องประชุม การเขียนบทความลงหนังสือพิมพ์ ฯลฯ น่าจะมุ่งเน้นต่อผู้ฟัง ผู้อ่าน (audience) ที่ไม่เหมือนกัน สาร (message) ที่ส่งออกไปจึงน่าจะมีความสำคัญ ความเร่งด่วน แตกต่างกันออกไปด้วย ถึงแม้ว่าสารทั้งหมดจะต้องอยู่บนรากฐานขอหลักธรรมทางศาสนาอย่างที่พระพยอมเข้าใจ เหมือน ๆ กันทั้งหมด

การแยกแยะส่วนตัวอย่างของเนื้อหาตัวความคิดของพระพยอมก็จะมีวิธีดำเนินการให้สอดคล้องกับข้อสมมุติฐานดังกล่าว เช่นงานที่ตีพิมพ์ออกมาในรูปเล่มของหนังสือ น่าจะมีเนื้อหาและความสำคัญที่มีผลในระยะยาวมากกว่าที่ปรากฏออกมาในรูปของบทความลงหนังสือพิมพ์ในทำนองเดียวกัน การเทศน์ทางวิทยุหรือโทรทัศน์ที่มีการนิมนต์ไปในหัวข้อเฉพาะก็น่าที่จะตอบสนองต่อปัญหาหรือความต้องการเฉพาะหน้าของสังคมมากยิ่งขึ้นกว่าที่จะเป็นการมองภาพของปัญหาทั้งระบบ เป็นต้น เพื่อนำไปสู่สรุปว่าพระพยอมมีแนวคิดอย่างไร

ส่วนการศึกษาโครงการเพื่อสังคมต่างๆ ของพระพยอมนั้น จะให้น้ำหนักกับลำดับความสำคัญ การเกิดก่อนหลังของประเด็นปัญหาเป็นหลัก เช่นเดียวกับกับประเด็นทางสังคมอื่นๆ ที่พระพยอมเข้าไปมีบทบาทด้วย

หลังจากที่ได้มีการสังเคราะห์แนวคิดและงานตามวิธีการข้างต้นเรียบร้อยแล้ว จึงจะมีการสัมภาษณ์ตัวพระพยอมเพิ่มเติม เพื่อความสมบูรณ์ของการศึกษา

ขอบเขตของการศึกษา

โครงการวิจัยนี้จะครอบคลุมความคิดของพระพยอม กัลยาโณ ที่ปรากฏผ่านสื่อต่างๆ ตั้งแต่พระพยอมเริ่มเข้าเป็นเจ้าอาวาสของวัดสวนแก้ว ในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๓๗) โดยจะโยงโยให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความคิดดังกล่าวกับโครงการเพื่อสังคมต่างๆ ที่เกิดขึ้นที่วัดสวนแก้วในช่วงเวลาเดียวกัน

พระพยอมกับสถาบันสงฆ์

บทบาทของพระพยอม กัลยาโณ ในฐานะพระนักเทศน์และพระนักพัฒนา จนเกิดมีโครงการต่างๆ มากมายภายใต้มุนีนิสสวนแก้ว ดังได้กล่าวมาแล้วนั้น อาจถือได้ว่าเป็นงานหรือบทบาทของพระภิกษุในพุทธศาสนาซึ่งค่อนข้างจะเป็นที่ยอมรับกันได้โดยทั่วไปอยู่แล้ว เพราะนอกจากพระพยอม กัลยาโณแล้ว ก็ยังมีพระนักเทศน์และพระนักพัฒนารูปอื่นๆ อีกมากมาย ในสังคมไทย^๑ แต่มีบทบาทหรืองานของพระพยอม กัลยาโณ อีกด้านหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวและน่าสนใจอย่างยิ่งเพราะเป็นงานหรือบทบาทที่จะหาพระภิกษุรูปอื่นจะรับกระทำได้ยาก นั่นคืองานหรือบทบาทที่พระพยอม กัลยาโณ เองเรียกว่า งานปราชญ์นักบวชวงโลก ซึ่งอันที่จริงแล้ว ท่าทีของพระพยอม กัลยาโณในด้านนี้ก็เคย

ปรากฏร่องรอยมาบ้างแล้วเมื่อครั้งที่ท่านโด่งดังในฐานะพระนักเทศน์ ซึ่งบางครั้งบางโอกาสมีคำเทศน์ที่เพื่อนพระภิกษุด้วยกันฟังแล้วรู้สึกว่าเป็นถ้อยคำที่ 'ถล่มพวกเดียวกัน' และ 'เอาดีแต่ตัว' และท่าทีทำนองนี้ของพระพยอม กัลยาโณก็ได้ปรากฏเป็นรูปธรรมจริงจังขึ้นแทบทุกครั้ง เมื่อปรากฏข่าวคราวในทางเสื่อมเสียของบุคลากรในพระบวรพุทธศาสนา ทางสื่อมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทางหน้าหนังสือพิมพ์และเป็นข่าวคราวที่สาธารณชนสนใจกันมาก ที่ยังพอจำกันได้เช่น กรณีพระนิกร ซึ่งมีความมัวหมองอื้อฉาววาทโลกีย์กับนางอรปวีณา และกรณีพระเจี๊ยะแห่งวัดมหาธาตุ ซึ่งลงท้ายด้วยการที่ทั้งสองต้องลาสิกขาออกไปเป็นดาบสนิกายศคัจจุ ธรรมบุตร^๒ และสมิเจี๊ยะ ตามลำดับ ทั้งสองกรณีดังกล่าวมานี้ มีพระพยอม กัลยาโณ เป็นผู้หนึ่งที่มี

ส่วนกตตันในรูปการณ์ต้องเป็นไปในทางลาสิกขาบทในที่สุด และก็เป็นที่ธรรมดาของการมีบทบาททำนองนี้ของพระพยอม กัลยาโณ ที่ย่อมต้องได้รับปฏิภิกิริยาตอบโต้จากฝ่ายที่สูญเสียผลประโยชน์ ในรูปต่างๆ นานา ตั้งแต่เขาไปหาหน้กคุกคามข่มขู่จะทำร้ายหมายเอาชีวิตกันก็มี แต่ถึงกระนั้นพระพยอม กัลยาโณ ก็หาได้ย่อท้อในการรับบทบาทดังกล่าวนี้ไม่ และล่าสุด ท่านก็รับบทนี้อีกเช่นกัน ในกรณี อธิกรณ์พระยันตระ (วินัย ละอองสุวรรณ) หรือฉายา อมโรภิกขุ เจ้าสำนักบุญญตาราม ซึ่งปรากฏเป็นข่าวครึกโครมทางหน้าหนังสือพิมพ์ โดยตกเป็นฝ่ายถูกบรรดาสีกากรรมร้องเรียนกล่าวหาว่าต้องอาบัติปาราชิก เสพเมถุนกับสตรีมากหน้า จนถึงกับมีริดาด้วยกันกับอุบาสิกาคนหนึ่ง (คือนางจันทิมา มาเยรังษี ซึ่งมีริดาชื่อว่า เด็กหญิงกระต่าย) ข่าวคราวความมัวหมองของพระนักเทศน์ชื่อดังรายนี้ปรากฏยึดเยื้ออยู่นานมากตลอดช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๗ จนเป็นที่รู้กันทั่วไปของสาธารณชน^๕ และก็เช่นเดียวกันกับกรณีอื่นๆ ที่พระพยอม กัลยาโณ ได้มีส่วนอย่างสำคัญในการร่วมกตตันภิกษุผู้มัวหมอง แม้จะถูกข่มขู่คุกคามอย่างหนักเพียงใด พระพยอม กัลยาโณ ก็ยังยืนหยัดยืนยันที่จะเพียรพยายามกระทำหน้าที่หรือบทบาทอันยากลำบากนี้ของท่านต่อไปว่า

“จะต้องทำต่อไป ทั้งงานเผยแผ่ งานสงเคราะห์ งานพัฒนา และปรามนักบวชหลงโลก ที่แรกตั้งใจแค่สามข้อ คือ ตั้งใจจะทำงานเผยแผ่ สงเคราะห์คนยากไร้ ให้โอกาสเขา และพัฒนาให้เต็มที แต่เดี๋ยวนั้นมันเกิดงานปรามนักบวชหลงโลกขึ้นมาแล้ว ก็อาจจะแทรกขึ้นมาเป็นครั้งคราว แต่จุดใหญ่เน้นการเผยแผ่ที่สาม”^๕

ความยากลำบากและเสี่ยงอันตรายในการทำตามบทบาทที่ท่านเองเรียกว่า การปรามนักบวชหลงโลก นี้เมื่อเทียบกับบทบาทอื่นๆ ในฐานะพระนักเทศน์และพระนักพัฒนาของท่านแล้ว ท่านมีความเห็นว่าบทบาทนี้เป็นงานที่ยากลำบากที่สุด เหตุก็เพราะเป็นบทบาทที่เปลืองตัวที่สุด

“เวลานี้ เรื่องเผยแผ่ศาสนาไม่ใช่เรื่องยาก ทำง่ายกว่าเรื่องปกป้องคุ้มครองรักษาศาสนา ไม่ให้ใครทำผิดเพี้ยน เสื่อมสลาย การทำให้เผยแผ่ออกไปไม่ยาก การปกป้องไม่ให้เสื่อมนั้นยาก ศาสนาจะอันตรายเพราะมีคนไปทำอะไรให้เสียหายแล้ว ก็ไม่มีใครคอยกล่าปกป้องกัน กลัวเปลืองตัว กลัวเสียหาย กลัวเข้าเนื้อ จนกระทั่งกลัวตายด้วยซ้ำไป ก็เลยไม่มีใครอยากปกป้องรักษาอารักขาศาสนา แต่เที่ยวไปตามอารักขาเจ้าพ่อนายทุน”^๕

ความตระหนักถึงการเปลืองตัวนั้นท่านก็มีอยู่เป็นธรรมดา แต่ท่านก็มีความกล้า และยืนยันความกล้าของตนไว้ว่า

“สถานการณ์ไม่สร้างวีรบุรุษก็สร้างโมฆบุรุษ.....บางครั้งเหตุการณ์มันสร้างโมฆบุรุษเพียงอย่างเดียวไม่พอ มันยังสร้างอัปลักษณ์บุรุษขึ้นมาอีก คือมันไม่มีใครกล้าเข้าไปทำ ทำแล้วมันยุ่ง ทำแล้วมันเสี่ยงมาก คนที่คิดว่าอย่าทำมันเลย มันเสี่ยง นั่นแหละคือโมฆบุรุษในสถานการณ์ต่างๆ ดีไม่ดีเกิดเป็นคนร้ายในเหตุการณ์ซะเลย ถูกมองว่าเป็นคนบ้า อยู่ไม่สุข เหมือนไฟไหม้แล้วมีคนไปขอความช่วยเหลือ สุดท้ายเนื้อตัวพองกลับมา แทนที่จะมองเป็นวีรบุรุษ หลายคนกลับบอกว่าเสียใจเอง ก็เลยขยาด ทำให้ไม่มีใครกล้าเข้าไปดับไฟ มันก็เผาผลาญหมดไหม้ เมื่อเร็ว ๆ นี้ หนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งลงข่าวว่า พระพยอมผวาต่อภัยจนไม่กล้าจะออกไปทำอะไรนั้น เป็นเรื่องไม่จริง อาตมายังออกเดินและทำงานอยู่รอบวัดตามปกติ แต่ไม่ได้คิดว่า ภัยมา ก็ยังมีความปกติ ความปกติทางใจนั้น อาจจะไม่ค่อยเล็กลง แต่เราก็ต้องทำให้มันเป็นปกติ ต้องสร้างความกล้าหาญขึ้นมาต่อสู้สถานการณ์นี้”^๖

อันที่จริง งานเผยแผ่และงานปกป้องพระศาสนาในสังคมไทยเรานั้น อาจกล่าวได้ว่า โดยเนื้อแท้แล้วคือบทบาทเดียวกันนั่นเอง แต่พูดให้ฟังดูต่างกันอย่างที่ท่านั้น เพราะเป็นที่ทราบกันอยู่โดยทั่วไปว่า พุทธธรรมในสังคมไทยยังต้องต่อสู้กับความเชื่อถืออื่นๆ ที่แปลกปลอมปะปนเข้ามาอยู่มาก ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อถือในเรื่องผีสังนางไม้ ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ หรือแนวความเชื่อถือแบบพราหมณ์ ซึ่งฝังรากลึกอยู่ในความคิดความ

เชื้อของสมาชิกส่วนใหญ่ในสังคมไทยมานาน ไม่ว่าจะ เป็นฆราวาส หรือสมมุติสงฆ์เอง ดังนั้น การเผยแพร่และปกป้องพุทธศาสนาที่แท้จริงน่าจะอยู่ที่การทำให้พุทธธรรมสามารถครองใจผู้คนแทนที่สิ่งต่างๆ เหล่านี้ คือ ให้มีพุทธธรรมเป็นสรณะอย่างแท้จริง ไม่มีอื่นเป็นสรณะ แต่ผลงานการเผยแพร่และปกป้องพุทธศาสนาตามนัยนี้ คงยากที่จะปฏิเสธว่า ไม่ได้อยู่ในสภาวะที่น่าพอใจ ดังนั้น การที่จะถือว่าการเผยแพร่พุทธธรรมตามนัยนี้เป็นงานง่าย คงจะไม่ถูกต้องนัก เฉพาะเงื่อนไขหายากๆ อย่างเรื่องการละห่างจากอบายมุขเพียงแง่เดียว ก็จะได้เห็นได้ไม่ยากแล้วว่าการเผยแพร่พุทธศาสนาในสังคมไทย น่าจะยังอ่อนแออยู่มาก

แต่ถ้าหากถือว่าการเผยแพร่พุทธศาสนา หมายถึง การเผยแพร่ให้ขจรขยายไปในต่างแดน จนเกิดวัดไทยในต่างประเทศ ทั้งในยุโรปและอเมริกาอย่างกว้างขวางกว่าเดิมที่จำกัดอยู่แต่ในประเทศไทยแล้ว เท่าที่ปรากฏเป็นข่าวความคืบหน้า ก็อาจเรียกได้ว่า งานเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาในแง่นี้นั้น ไม่ยากเท่าใดนัก และก็คงจะเป็นการเผยแพร่ในแง่นี้กระมังที่พระพยอม กัลยาโณ หมายความว่างานที่ไม่ยาก เมื่อเทียบกับการปกป้องรักษาพระศาสนา หรือการปรามนักบวชของโลก ในทัศนะของท่าน ที่ถือว่าคณะนักบวชเป็นหน่วยสำคัญที่แสดงถึงสถานะของพระพุทธรูปศาสนา เป็นหนึ่งในสามของพระรัตนตรัย เป็นที่พึ่งหรือสรณะของบรรดาพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ที่นับวันก็ยิ่งนำสงสัยในความเป็นสรณะ การเน้นไปที่พฤติกรรมของนักบวช อันเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นรูปธรรมของพระศาสนา ย่อมเป็นที่เข้าใจได้ไม่ยากนักสำหรับบุคคลชาวพุทธทุกๆ ไปที่ถือว่ารูปธรรม สำคัญยิ่งกว่านามธรรมอยู่แล้ว ดังนั้น บทบาทการปรามนักบวชของโลกนั้นก็คือการปกป้องรักษาพระศาสนาเฉพาะในท่ามกลางบรรดานักบวชเท่านั้นนั่นเอง ด้วยการสอดส่องดูว่านักบวชท่านใดมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากพระธรรมวินัย และกรณีที่เราจะนำมาพิจารณาเป็นตัวอย่งการดำเนินบทบาทในด้านนี้ของ พระพยอม กัลยาโณ คือ อธิกรณียันตระ

การแสดงบทบาทปรามนักบวชของโลกของพระพยอม กัลยาโณ ในกรณีอธิกรณียันตระนั้น ท่านได้ชี้แจงแสดงเหตุผลการกระทำของท่านเอาไว้เป็นทำนองสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยท่านอ้างวัฒนธรรม หรือสังคมของพระภิกษุ ซึ่งจะปล่อยปลดละเลยอย่างวัฒนธรรมหรือสังคมของชาวบ้านไม่ได้

เรื่องอย่างนี้ชาวบ้านเขาไม่รู้หรอกว่า วัฒนธรรมหรือสังคมของพระอยู่กันอย่างไร อุดมคติของพระต้องลัดดี ชื่อ ไม่ลงโลก ต้องอยู่อย่างประกาศความบริสุทธิ์ ความจริงใจกันอยู่ตลอดเวลา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง สำหรับพระ ทุก ๑๕ วันจะลงปฏิโมกษ์ตามพระวินัย กล่าวแจ้งบอกความบริสุทธิ์กัน ถ้าองค์ไหนเกิดอาพาธมาไม่ได้ ก็ยังมอบฉันทะบอกยังอยู่บริสุทธิ์อยู่

ถ้าหากว่ามีพระนั่งฉันอาหารกัน ๕ รูป ถ้าพระองค์ไหนถูกใจก็ขึ้นว่า ไปมีความสัมพันธ์ฉันผู้สาว ฉันอาหารไม่ลงเลย ต้องลุกเลย สังคมพระเป็นอย่างนั้น ไม่เหมือนชาวบ้าน ชาวบ้านนั้น หัวหน้าโง่ ลูกพี่โง่ ลูกน้องไม่โง่ ก็อยู่กันได้ ๕

ข้อที่น่าสังเกตคือ ท่านไม่ได้อ้าง พ.ร.บ.สงฆ์ หรืออำนาจอื่นใดมาเป็นจุดเริ่มต้นบทบาทนี้ นอกจากเรื่องการลงปฏิโมกษ์ทุก ๑๕ วันดังกล่าวของพระภิกษุโดยทั่วไป เพราะการอ้างเช่นนั้นย่อมไม่มีข้อโยงโยใด ๆ มาแย้งบทบาทของงานได้เลย แต่กลับจะย้อนไปที่มหาเถรสมาคม องค์การบริหารสูงสุดของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งมีอำนาจดำเนินการตามกฎหมาย การอ้างวัฒนธรรมของพระนั้นก็คือการอ้างอิงถึงพระธรรมวินัยโดยตรงนั่นเอง ข้อนำคิดก็คือว่าทำไม พระพยอม กัลยาโณ จึงมองข้ามองค์การบริหารที่มีอำนาจตาม พ.ร.บ.สงฆ์ ซึ่งเป็นกฎหมายบ้านเมือง คำตอบที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุดก็คือ นอกจากความไร้ประสิทธิภาพขององค์การดังกล่าว ที่อิงแอบกับอำนาจรัฐมานาน ท่านคงจะถือว่าพระธรรมวินัยต้องเป็นหลักสำคัญและมาก่อนสิ่งอื่นใด ในการดำเนินกิจกรรมของคณะสงฆ์จนอยู่ในรูปที่ท่านเรียกว่า วัฒนธรรมของพระภิกษุ ๕

‘ถ้าหากว่าพระองค์หนึ่งถูกใจทักขึ้นมาจากชาวบ้านจาก
ลึกลง พระจะต้องริบหาข้อมูลและความจริงสอบสวน
กันว่า ท่านไปทำจริงอย่างที่เขากล่าวว่าท่านหรือไม่ ก็ต้อง
มาปรับทุกข์กันก่อนว่าเป็นจริง หรือว่าถูกใส่ร้ายกัน
แน่’ ๙

คำว่า ‘พระจะต้องริบหาข้อมูลและความจริง สอบสวนกัน’
นี้ หมายถึงพระภิกษุรูปใดก็ได้ในคณะสงฆ์ มีความ
เป็นพระเสมอภาคเท่าเทียมกันโดยรูปธรรม มิใช่โดย
สมณศักดิ์ ดังนั้น สำหรับปัญหาว่า พระระดับไหนจึงจะ
สมควรเป็นฝ่ายริเริ่ม จะไม่เป็นปัญหาเลย ถ้าปฏิบัติ
ตามหลักการลงปฏิโมกษ์กันอย่างจริงจังอยู่เป็นนิจ
แต่สำหรับสงฆ์วงกว้างท่านก็มีคำตอบที่ทำให้ท่าน ซึ่งยังไม่
ใช่พระผู้ใหญ่ สามารถเป็นฝ่ายริเริ่ม

‘บางคนก็ว่า ไฉ่ ทำไมไม่รอให้พระผู้ใหญ่เขาจัดการ
ริบปล้นๆ อะไรขึ้นมา แลอะไรขึ้นมา ถ้าจะว่าแล เห็น
คงจะต้องยอมรับว่าแล อยากรู้ความจริง ว่ามันจริง
หรือเปล่า ถ้าไม่จริงก็จะจัดการกับคนที่มันฟ้องมา
ร้องทำวิมานอะไร มันจะหาเรื่องพระไปทำวิมานอะไร
...และถ้าหากว่า คนนั้นมันไม่จริง ก็เท่ากับว่าจุดไฟเผา
ฟ้า ฟ้ามันก็ไม่มันวันที่จะถูกเผาไหม้ได้ ... แต่มันเป็น
เพราะสัญชาตญาณที่จะต้องแสดงออกว่า เราต้องการ
ให้ความจริงปรากฏเป็นหลักเอาไว้อย่างหนึ่งว่า อันนี้
เกิดขึ้นแล้ว เหมือนกับผู้ใหญ่ เห็นเด็กทะเลาะกัน ก็
จัดการ ถ้าจะรอให้ผู้ใหญ่จัดการ เดี่ยวจะหาว่า ผู้ใหญ่
รังแกเด็ก แต่ถ้าเด็กมีกรณีกันขึ้น ก็จะได้จัดการกันอย่าง
ถูกต้อง แล้วก็ไม่มีใครว่า ใครถูกใครผิด’ ๑๐

นอกจากเพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงข้อครหาว่าผู้ใหญ่รังแก
เด็กแล้ว ท่านยังเห็นข้อที่ท่านสมควรจะเป็นผู้ริเริ่ม โดย
อ้างถึงความไม่เหมาะสมในการที่พระผู้ใหญ่จะมา
บอบช้ำกับกรริเริ่ม ว่า

‘เมื่อถามว่า ทำไมเรื่องราวอย่างนี้ ผู้หลักผู้ใหญ่
เจ้าหน้าที่กระทรวงเขาไม่จัดการกันเอง ตรงนี้อยากจะ
บอกว่า ทุกคนคงไม่รู้ถึงความบอบช้ำของพระผู้ใหญ่
ที่จะโดดออกไปจัดการกับคลื่นมหาชนผู้มีอุปาทาน
หมู่ด้วยแรงศรัทธา พระธรรมวินัยที่พระผู้ใหญ่จะต้อง
จัดการกับคนที่แหกคอกนอกวินัยนั้น ถ้าระดับนี้แล้ว

ยากเหมือนข้าราชการเลขที่ ๑๐ ไปแล้ว รัฐมนตรี
ว่าการ จะจัดการ ไม่ใช่เรื่องง่าย ยิ่งเป็นระดับอธิบดี ยิ่ง
ไม่มีใครจะไปแตะต้องได้ง่ายๆ นอกเสียจากข้าราชการ
ประจำด้วยกัน ในซีเดียวกัน เกิดใจทักโทษชานกันขึ้น
แล้วรัฐมนตรีนี้เข้าไปจัดการจะง่ายขึ้น ฉันทักก็ฉันทัน
พระผู้ใหญ่จะโดดลงไปจัดการกับพระผู้น้อยแต่มีอำนาจ
วาสนา มีบริวารมาก ก็ลองคิดดู ไม่ใช่ว่าจะจัดการได้
ง่าย ๆ ถ้าเป็นข้าราชการผู้น้อย จะเขี่ยออกเมื่อไรก็ได้
แต่ถ้าเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เป็นที่นับหน้าถือตา
มากมาย แล้วจะจัดการนี่ย เขาไว้วางใจน้อย
เจ้ากระทรวงก็สะอึกไป เหตุการณ์นี้ ถ้าหากว่าพวก
ข้าราชการประจำด้วยกัน คือนักบวชประจำด้วยกัน
ไม่ออกมาเขี่ยลูกกันก่อน คงจะยากที่จะให้งานดำเนิน
ต่อไปถึงพระท่านผู้ใหญ่ อาตมาแลเลยลงมาเขี่ยลูกให้
ก่อน แล้วท่านก็คงจะได้หาข้อมูลสืบต่อไป’ ๑๑

แต่ในสายตาของชาวบ้าน ที่ไม่รู้วัฒนธรรมของ
พระภิกษุดังกล่าวนั้น อาจเป็นไปได้ว่าจะมองเรื่อง
ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องของการอิจฉาริษยากันในหมู่พระ
ภิกษุ ที่เห็นใครดึกว่าตนก็ต้องหาเหตุใส่ร้ายกันให้
มัวหมองเสียหาย จะได้ไม่ตีล้าหน้าตน อย่างเป็นอยู่
ธรรมดาในสังคมชาวบ้าน ในเรื่องนี้พระพยอมก็ได้แถลง
ชี้แจงว่า

‘คนที่มีพื้นฐานวินัยฉบับแบบนี้ วิจรรย์แบบนี้ ก็
แสดงว่าเขาสันดานตัวเองมาเป็นที่ตั้ง ว่าตัวเองเคย
อิจฉากันใครเขามาก่อน แล้วจะต้องทำอย่างนั้น’ ๑๒

สำหรับผู้ซึ่ง ถึงแม้จะไม่ ‘เอาสันดานตัวเองมาเป็นที่ตั้ง’
แต่การวินัยฉบับนี้ก็ยิ่งอาจเกิดขึ้นได้จากการที่รู้จัก
พระพยอมไม่ดีพอ ซึ่งพระพยอมก็ชี้แจงว่า

‘อีกมุมหนึ่งว่า อาตมาอิจฉาหรือเปล่า ตรงนี้เราต้อง
มาดูว่า พื้นฐานอาตมาเป็นอย่างไร ชอบทำแต่เรื่อง
วิเศษเลิศ ชอบทำแต่ของที่เสียแล้วกลับให้ดี นำเอาเศษ
ไม้มาขัดมาแต่ง แล้วทำเป็นเฟอร์นิเจอร์ เลี้ยงโครงการ
ร่วมโพธิ์แก้ว เด็กที่ว่าเลี้ยงไม่ไหว แล้วก็เอามาฝากวัด
เพื่อจะตัดให้ดีขึ้นได้ แล้วพยายามฝึกเด็กที่เกาะ ให้เป็น
คนดีให้ได้ แล้วจู่ๆ ทำไมพระพยอมจะมาทำพระดีๆ ให้
เสีย ยิ่งสายตาประชาชนว่าเป็นพระดีมาก พออาตมา

ทำเข้า ก็ต้องโดนต่อว่าต่าง ๆ มากมาย เวลานี้ โยมที่อยู่ใกล้ชิดเคยช่วยเหลืองานโครงการอะไรต่าง ๆ ของอาตมา ไม่พอใจ และยังรู้สึกว่ายากจะทิ้งฐานของอาตมาด้วยซ้ำไป แต่ทำไมอาตมาต้องทำ ก็เพราะว่ามันมีเรื่องขึ้นมา ก็ต้องปรับทุกข์กัน เมื่อมีคนมีข้อมูลมา ก็เอามาวิเคราะห์กัน”^{๑๑}

สำหรับผู้ทิวิจารณ์ท่านโดยที่อาจยังไม่รู้จักธาตุแท้ของท่านดี เพราะธาตุแท้ไม่ใช่สิ่งที่อาจรู้กันได้อย่างง่ายดาย ท่านได้กล่าวว่า

“อาตมาว่า คนที่วิจารณ์อย่างนั้น ไม่รู้จักธาตุแท้ของพระพยอม อาตมานี้คิดนึกอยู่ตลอดเวลา ทำอย่างไรหนอ อยากจะให้ มีพระเทศน์-พระสอนให้มากขึ้นกว่าพระสวด-พระเสก เพราะแต่ละวัน ๆ มีคนไปนิมนต์มากมาย ใจจริงแล้วอาตมาอยากจะอยู่ เพื่อที่จะได้พัฒนาโครงการอย่างเต็มที่...โอ้ ถ้าได้อย่างพระยันตระนี่...น่าจะเป็นการเบาภาระเราไปได้เยอะ เรื่องอะไรเราจะไปทำลายล้างกำลังซึ่งคอยช่วยด้านทานเรา มีให้ต้องรับงานหนักมากเกินไป แล้วถ้าเป็นเรื่องธุรกิจ ก็ไปอีกอย่างหนึ่ง...มีมุมที่จะทำงานแข่งกันได้อีกเยอะแยะ ไม่ใช่ว่าต้องมาเทศน์แข่งกันอย่างเดียว”^{๑๒}

ในกรณีของพระยันตระนั้น พระพยอมยืนยันถึงสัมพันธภาพในอดีตที่ดีมาโดยตลอดว่า

“เมื่อมีตามมาว่า ท่านอิจจาเขาจริงใหม่ ก็คงจะต้องเล่าเท่าความลึกนึกหนึ่งว่า คนเราเคยยกย่องเทิดทูนกันมา ความยกย่องเทิดทูนกับการอิจจาริษา เชื่อว่าทุกคนจะต้องมองออกว่า มันฝ่ายตรงกันข้าม ตรงกันข้ามตรงที่ว่า ถ้าเทิดทูนกันแล้ว อิจจาไม่ได้ ถ้าลองอิจจาแล้วจะเทิดทูน ก็ไม่ได้เช่นเดียวกัน อาตมาเคยนิมนต์ท่านมาที่วัดเพื่อมาแสดงธรรม แล้วก็มีญาติโยมตามมาเยอะ มีการทำบุญจนได้เงินแสนสองแสน แล้วท่านก็เอาเงินที่โยมทำบุญที่วัดนั้นให้อาตมาสร้างโรงพยาบาล ซึ่งสร้างประมาณสามสี่ล้านบาท อาตมาก็ได้ขึ้นชื่อท่านภาพท่าน ติดหน้าโรงพยาบาลว่า เป็นผู้ให้ทุนสร้าง แต่ไม่ได้ระบุตัวเลขเท่าไร เพราะเห็นว่าตัวเลขมันไม่ได้มากนัก แคสองแสนกว่า ๆ แต่ยกย่องเต็มที่ว่าท่านเป็นผู้ให้ทุนในการก่อสร้าง แล้วอีกภาพหนึ่งเป็น

รูปโยมผู้หญิงที่เป็นผู้บริจาคให้ที่ดินในการก่อสร้าง แล้วก็ยังมีรูปภาพของอาตมาอยู่อีกด้านหนึ่งว่าเป็นผู้ให้ทำ ให้การกระทำนั้นเกิดขึ้นเป็นโรงพยาบาล นี้ ก็แสดงถึงว่าให้เกียรติกัน ยกย่องกัน เทิดทูนกัน ถ้าคนอิจจากันแล้วจะไม่มีการให้เกียรติกัน ยกย่องเทิดทูนกัน”^{๑๓}

โดยเฉพาะสัมพันธภาพที่ดีนี้ ก็ได้มีมาเป็นระยะเวลา นานพอสมควร

“มาจุดตรงจุดที่ว่า ถ้าอาตมาอิจจา ทำไมถึงต้องนิมนต์ มาที่วัดถึง ๒-๓ ปี ก็ไปมาหาสู่กัน อาตมานำภาพของท่านติดหินอ่อน ขึ้นไว้ที่หน้าโรงพยาบาล เห็นว่า พระองค์นี้น่านับถือ น่าบูชา เพราะใจก็เชื่อเหมือนคนอื่น ทั้ง ๆ ที่อาตมาเองได้รับร้องเรียนมาตั้ง ๓ ปี จดหมายมาต่อว่า ท่านชอบนิมนต์พระมีลูกมีเมียมาทำไม หรือเห็นได้เงิน หรือสีเดียวกัน”^{๑๔}

อย่างไรก็ตาม เหตุผลในการนิมนต์พระยันตระมาแสดงธรรมที่วัดสวนแก้ว ก็ยังมีอีกข้อหนึ่งที่น่าสนใจคือ

“อาตมารู้สึกทรมานเป็นเวลาสามสี่ปี ก็สุดส่าห้นิมนต์ ท่านมา เพื่อจะติดตามดูพฤติกรรม ก็มองไม่ออก เหมือนกัน เพราะเวลาอยู่ใกล้กัน มันก็มีเวลาน้อยมาก”^{๑๕}

โดยสรุป กรณีนี้พระพยอมถือเป็นเรื่องของธรรมวินัยในหมู่สงฆ์อย่างแน่แท้ และเมื่อเป็นเรื่องของพระวินัยแล้ว ก็ไม่เข้าใครออกใคร หรือจะให้เก็บเงียบ ๆ ไว้ก็ทำไม่ได้

“มันเป็นเรื่องการชำระล้างความถูกต้องความเป็นธรรม ให้ความเป็นไปมันกระจ่าง เป็นเรื่องของพระวินัย ไม่ใช่เรื่องของความที่จะต้องอิจจา และบางคนก็ว่า เอ้า แล้วทำไมไม่เงียบ ๆ ไว้ ไม่ปิด ๆ กันไว้บ้าง พวกเดียวกัน เอ้า หลังคาบ้านทำดีมุงดี ฝนย่อมไม่รั่วไม่ซึมราตรด แต่ความซั้ว ยิ่งทำ ยิ่งปกปิด ความซั้วมันก็จะยิ่งรั่วรด ถ้ายิ่งปกปิดกันไว้ แล้วมันก็เป็นการแสดงทรศนะ แสดงความคิดความเห็นเท่านั้น”^{๑๖}

แต่บทบาทของท่านในกรณีนี้ก็เพียงบทบาทของ การปรับทุกข์ การบอกเล่าหรือพรรณนา หรือระบาย ความทุกข์สู่กันฟังในวัฒนธรรมของพระ มิใช่บทบาท

การปรับโทษ ปรับอาบัติเพื่อนภิกษุที่ตกเป็นจำเลย
อย่างที่เราทราบจนมักจะเข้าใจกัน

“อีกประเด็นหนึ่ง อาตมาไม่ใช่เป็นนักเปิดประเด็น แต่ก็มีผู้วิเคราะห์เป็นแบ็กให้ด้วยก็ได้ คือ อาตมานั้น อาจจะทำให้เรียกว่า เรามาปรับทุกข์กัน นี่ไม่ใช่เป็นเรื่อง ปรับโทษกัน ปรับทุกข์กันว่า ผู้ที่ไปทำอย่างนั้น พระที่ไปทำอย่างนี้ สมควรจะเป็นอย่างนั้น ๆ หรือไม่ เท่านั้นเอง” ๑๙

แต่การปรับทุกข์ของท่านก็มีลักษณะเฉพาะของท่านเอง ตรงที่ท่านเปรียบตนเองเป็นสุนัขเฝ้าบ้านให้พระพุทธเจ้า และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย

“อาตมามีความสำนึกอยู่ว่าเราสวดมนต์กันทุกวัน พุทธสัทสนาหสมิสทาโสว พุทธโรเม สามีกิสสิโร เราขอเป็น ทาสพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ รับใช้พระศาสนา อาตมาเคยเปรียบเทียบตัวเองอยู่เสมอว่า เราเหมือน สุนัขเฝ้าบ้านให้พระพุทธเจ้า และมีสิ่งที่มีผิดปรกติเข้ามา สุนัขที่ดีก็ต้องเห่ากระบอกบอกเจ้าของบ้าน ว่าเป็นโจร หรือพระ ถ้าเป็นพระเราก็สาธุ แต่ถ้าเป็นโจร เราก็จะฉับ รับจับ เป็นเรื่องของจิตใต้สำนึก เราเป็นผู้เฝ้าบ้านเรือน ให้พระพุทธเจ้า เราระลึกถึงพระคุณธรรมพระพุทธเจ้า” ๒๐

ดังนั้น การปรับทุกข์ของท่านจึงครึกโครมยิ่งกว่าที่จะเป็น การปรับทุกข์กันเงียบ ๆ ภายในหมู่พระภิกษุหรือสังฆม สงฆ์อย่างที่ท่านเปรียบข้างต้น เพราะการไม่ไว้วางใจนั้น ก็มีค่าเสมือนหนึ่งการยินยอมอนุมัติให้เขามีพฤติกรรม เช่นนั้นได้ต่อไปนั่นเอง ๒๑

นอกจากเปรียบเทียบตนเองเป็นดังสุนัขเฝ้าบ้าน และดุจทาสผู้ซื่อสัตย์ของพระพุทธเจ้าแล้ว พระพยอม ยังเปรียบตนเองเป็นดังหนึ่งผู้อาศัยอยู่ในบ้านเรือนของ พระพุทธเจ้าด้วย ซึ่งในฐานะเป็นผู้อาศัยคนหนึ่ง ก็ไม่สมควรอย่างยิ่ง ที่จะนิ่งดูตาย หากบ้านที่ตนอาศัยอยู่ กำลังประสบกับภัย เช่น ไฟไหม้ ท่านพูดถึง ความกตัญญู ที่บุคคลควรมีต่อบ้านที่ตนอาศัย เพราะฉะนั้นท่านจึง

ต้องแสดงออกซึ่งความกตัญญูรู้คุณดังกล่าวอย่างเต็มที่ แม้จะมีภัยมาถึงตนเอง ก็ตามที่

“เมื่อบ้านกำลังจะถูกไฟไหม้ เราต้องรีบออกมาดับไฟ ถ้าเราไม่ลุกขึ้นมาดับไฟ มันก็ไม่โชวิสัยของคนที่รักบ้าน กตัญญูต่อบ้าน ทั้ง ๆ ที่เราต้องถูกเนื้อตัวไหม้พอง ขณะที้ออกมาดับไฟ คือ ถูกผู้ไม่รู้ ไม่เข้าใจในเจตนาที่ เรากะทำ ว่าอิจจาวิษยาบัง ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ได้เกิด คุณกับอาตมาเลย” ๒๒

และนอกจากท่านเองแล้ว ท่านยังเชิญชวนชาวพุทธ ทั้งปวงในฐานะที่สมควรอย่างยิ่งจะแสดงความกตัญญู เช่นท่าน

“ที่สำคัญก็คืออยากให้พวกเราได้แสดงความกตัญญู ต่อพระศาสนา ตามที่สมเด็จพระสังฆราชท่านได้ให้โอวาท เป็นโอวาทที่น่าคิดมาก อาตมาได้กินข้าวชาวบ้าน เพราะ พระพุทธเจ้า ได้มีวัดอยู่ ได้มีที่อยู่ ได้มีห้องทำงานที่ดี ได้เพราะพระพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น ใครจะมาทูปนม้อ ข้าวพระพุทธเจ้า เราก็ต้องแสดงออกถึงความกตัญญู ต้องรู้จักปกป้องรักษาคุ้มครอง” ๒๓

นอกจากการชี้แจงไม่ให้อาสาเถรชนเข้าใจผิดว่า เป็น เรื่องของการอิจจาวิษยาซึ่งกันและกันดังกล่าวแล้ว อีกประเด็นหนึ่งที่สาธารณชนมักจะเข้าใจการแสดง บทบาทของท่านผิดพลาดไปก็คือ การเข้าใจผิดไปว่า ท่านเป็นใจทกเสียเอง ในเรื่องนี้พระพยอมอธิบายว่า

“พูดง่าย ๆ ว่าเหมือนกับเอาหัวไปชนหินเล่น แต่หิน นั้นมันแตกอยู่ก่อนแล้ว คือ คนที่ออกมาร้องเรียนนั้น ไม่ใช่อาตมา แล้วคนก็ฟังไม่ถูก กลายเป็นว่า อาตมา เป็นคู่กรณีกับพระยันตระไป คู่กรณีจริง ๆ นั่นคือ สิกขาที่เป็นลูกศิษย์ลูกหาของท่านเอง แต่หนังสือพิมพ์เขาไป เขียนลงไปว่า พระพยอมตามไล่บี้ออบ ๑-๒-๓ คนก็ เลยมองเบน แล้วถูกเบนประเด็นไป อาตมาเป็นเพียงผู้ ตั้งประเด็น แล้วปรับทุกข์กันเพื่อให้ท่านบริสุทธิได้ก็ บริสุทธิไป ถ้าหากว่าท่านผิดจริง เราก็จะได้รับการ พระธรรมวินัย” ๒๔

ส่วนความหมายของคำเปรียบเปรยของท่านที่ว่า เอาหัวไปชนหินที่มันแตกเองอยู่แล้วนั้น ก็สืบเนื่องมาจากบทบาทในการจัดพระเลวๆ ที่พระพยอมเคยดำเนินการมาแล้วนั่นเอง

‘ที่ว่าเอาตมาเอาหัวชนหินนั้น หินมันแตกเองแล้วมาโดนหัวเอาตมามากกว่า คือเขามานั่งหัวเรา เพราะเคยเห็นว่า พระพยอมเคยทำเรื่องพระไม่ดีอย่างนี้มา มีชาววิพากษ์วิจารณ์มาอย่างกรณีกร ก็เคยเป็นเหตุให้ออกมากล่าวตรงประเด็นนี้ที่ว่า พระไม่เหมือนฆราวาส คนหนึ่งโกงคนหนึ่งไม่โกง ก็อยู่กันได้ แต่ถ้าพระนั้นไม่บริสุทธิ์ก็อยู่กันไม่ได้ นั่งอาสนะเดียวกัน ลงสังฆกรรมกันไม่ได้ ขอให้รู้ไว้ด้วยว่า ถ้าเราจะเอาแบบชาวบ้านก็แน่นอน ก็อยู่กันได้ ไม่จำเป็นที่จะออกมาให้เปลืองตัวไม่มีทางเลย ที่จะได้ผลไปในทางดี มีแต่จะพังกับพัง ถึงเอาตมาจะทำเรื่องนี้ได้สำเร็จ แต่ไม่สามารถที่จะดึงคนที่โกรธเกลียด เข้าใจผิด กลับมาได้ อย่างน้อยเขาก็ต้องละอายใจเหมือนกัน เขาตำเอาตมาไว้เยอะ เพราะวันแรกที่พูดว่า ๕๐-๕๐ เท่านั้นแหละ โยมผู้หญิงโทรศัพท์มาต่อกันทั้งนั้น ไม่วันแต่ละวัน ได้รับโทรศัพท์ว่า มึงจะตามกัตอาจารย์ไปถึงไหน’^{๒๕}

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ท่านจะไม่ใช้คูกรณีโดยตรง แต่โดยเหตุที่ผู้คนโดยทั่วไปมักเข้าใจว่าท่านเป็นคูกรณีด้วย ท่านจึงต้องอธิบายเรื่องนี้เพิ่มเติม โดยยกตัวอย่างมวยกี่คู่ชกเสียเปรียบกันมากๆ ว่าท่านต้องรับบทเทรนเนอร์ที่ต้องแสดงออกเป็นพิเศษเพื่อช่วยนักมวยที่เสียเปรียบกันมากเช่นนั้น

‘ที่จริง เอาตมาไม่ใช่คู่ชก คูกรณีของยันตระนั้น คือพวกสึกาทั้งหลาย แต่ถ้าตามเอาตมาว่า ทำไม่ไปชกกับเขาด้วย ไม่ใช่ไปชก เพียงแต่เขาให้ช่วยเป็นเทรนเนอร์ช่วยบอกวิธีการ เพราะมองดูแล้วว่า พวกสึกาเหล่านั้นเสียเปรียบเป็นคู่ชกที่เสียเปรียบ น่าจะเป็นเทรนเนอร์ช่วยให้ หรือว่าเป็นคนสอนมวยให้ เพราะเป็นมวยเสียเปรียบอยู่ชดๆ ผู้หญิงที่กล้าหาญขนาดนี้ ขึ้นมาชกเนี่ย แล้วเรารู้ผู้ชายชาติพระจะหลบหัวอยู่ที่ไหนทั้งๆ ที่ผู้หญิงตัวนิดเดียว ขอทำชกเนี่ย แล้วผู้ชายไป

หลบหัวอยู่ตรงไหน โดยผู้หญิงคนนี้ มองเห็นเป็นศัตรูไปแล้ว ทั้งๆ ที่เขาเทิดทูนบูชาของเขามาก่อน’^{๒๖}

ส่วนข้อกังขาเกี่ยวกับตัวใจท์ผู้ร้องเรียนว่า มีน้ำหนักรู้เชื่อถือมากน้อยเพียงใด ตัวพระพยอมกลายเป็นคนหูเบาเชื่อคนง่ายหรือเปล่า เรื่องนี้ท่านได้ชี้แจงว่านอกจากท่านไม่หูเบาแล้ว ก็ยังมีเหตุผลที่จะเชื่อถือบรรดาใจท์เหล่านั้นอีกด้วย

‘เอาตมาก่อนที่จะเชื่อนั้น เพราะรู้จักคนที่พูดมากล่าวร้ายหรือให้โทษอะไรต่างๆ ไม่ว่าจะโยมเล็กหรือ ดร.กิงแก้ว ผู้หญิงเหล่านี้ ตัวเล็กๆ เรามาลองพิจารณาดูว่า เสี่ยงตายกล้าบ้าดีเดือดอะไรขึ้นมา ที่จู่ๆ จะมาร้องขึ้นมาว่า พระทำให้ท้อง อะไรต่างๆ นานา มันไม่น่าจะไปได้ง่ายๆ ต้องมีอะไรที่เป็นแรงกดดัน’^{๒๗}

โดยสรุป จุดมุ่งหมายในการออกมาดำเนินการเรื่องพระยันตระ อยู่ที่การรักษาพระธรรมวินัย โดยพระพยอมได้อ้างพระพุทธเจ้าเองว่า

‘พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แล้วว่า ธรรมวินัยนี้เหมือนกับทะเล เมื่อมีอะไรที่ไม่หนักแน่น ไม่มั่นคง ก็ไม่สามารถอยู่กลางทะเลได้ เช่น ขยะ ฝอยอะไรต่างๆ จะถูกพัดขึ้นฝั่งหมด พุดง่าย ๆ ว่า พวกขยะศาสนาก็เหมือนกัน ก็จะถูกพัดขึ้นจากศาสนาหมดเหมือนกัน ขยะในทะเลถูกคลื่นซัดฉนใด คนที่เป็นขยะศาสนาก็ถูกกระเบียบของศาสนาซัดกระเด็นไปเช่นนั้น’^{๒๘}

‘พระธรรมวินัยในศาสนาเหมือนกับทะเล ใครไม่ดีก็เหมือนเศษขยะมูลฝอย ถูกคลื่นซัดสาตขึ้นฝั่งไป ใครที่หนักแน่นอยู่ในพระธรรมวินัย ก็จะเหมือนก้อนหินใหญ่ที่จมตั้งอยู่กลางทะเล เรื่องนี้ ถ้าเอาตมาไม่ดี เลวขึ้นมาถูกคลื่นซัดเข้าฝั่งแน่นอน เพราะว่าไปพบกับพระดีเข้า แต่ถ้าพระนั้นดีแต่สลายตาภายนอกแต่พฤติกรรมภายในที่ เราไม่รู้ได้ ที่ไปเกิดขึ้นในแดนไกลที่ไหนก็ไม่รู้ อาจจะมีผลเป็นจริงหรือไม่จริงก็ได้’^{๒๙}

นอกจากพระธรรมวินัย การปกป้องรักษาพระธรรมวินัยแล้ว พระพยอมยังมองบทบาทของท่านว่าเป็นผู้ปกป้อง

รักษา ศาสนาแบบไทยๆ ไม่ให้เป็นอาจารย์วาท หรือ พุทธศาสนาอย่างของทางมหายานอีกด้วย ซึ่งในความ เห็นของท่านนั้น

‘อาตมารู้สึกว่า ประเทศไทยกำลังจะเกิดอาจารย์วาท ก็คือ เกิดความนับถืออาจารย์ เหนือกว่าหลักพุทธ บัญญัติของพระพุทธเจ้า จะไม่มีพระพุทธเจ้าอยู่ในหัวใจ จะไม่มีพระพุทธเจ้าอยู่ในความสำนึก แต่จะมีแต่อาจารย์ๆ อยู่ในสมอง อยู่ในสำนึก และเมื่อเร็วๆ นี้ มีข่าวออกมาให้เห็นว่า อาจารย์วาทเริ่มเกิดแล้ว ในอดีต อาจารย์ นิกร ถูกจับสึกเป็นฆราวาสไปแล้ว ก็มีพระสงฆ์องค์เณร ไปกราบไหว้ ถามว่าไหว้ทำไม เราเป็นพระ เขาเป็น ฆราวาส ก็บอกว่า เขาเคยเป็นอาจารย์ ซึ่งหลักเกณฑ์ พระพุทธเจ้าวางเหมือนกับว่า ไม่ให้พระไปกราบไหว้ ฆราวาส เกิดขึ้นเป็นอาจารย์วาทไป เพราะเขาถือว่าเป็น อาจารย์ ถึงเป็นฆราวาสก็ไหว้ หลักพุทธบัญญัติ ก็เสียศูนย์ และตัวนี้แหละที่จะนำไปสู่ความเป็น มหายานในที่สุด ถ้าเราจะปล่อยเรื่องนี้เอาไว้ ประเทศไทยทั้งประเทศก็ต้องยกเลิกพุทธศาสนาแบบไทยๆ แบบเถรวาท ที่รักษากันมาเป็นร้อยปี ให้เปลี่ยนเป็น มหายาน ให้พระมีเมียได้ ใครที่มีหลบซ่อนกัน ก็มีกัน ได้อย่างเปิดเผย หรือใครที่มีอะไรๆ ที่ไม่ดี ซ่อนเร้นก็ เปิดเผยกันได้ ใครนึกจะบิดขบาศเวลาไหนก็ได้ ซึ่ง บรรพบุรุษของเราถือว่าต้องบิดขบาศกันแต่เช้า...ใคร จะนึกไปสวมใส่ฟวงมาลัยก็ได้ ใครนึกจะขึ้นหลังวัวหลัง ช้าง เตี้ยทำถ้ำรูปยังงี้ก็ได้ ใครนึกจะสวมชุดอะไรที่มัน ถูกใจขึ้น ก็สวมใส่กันเข้าไป’^{๓๐}

สำหรับเหตุผลที่ทำให้ท่านเห็นว่า อาจารย์วาท เป็นสิ่ง ไม่เหมาะสมกับพุทธศาสนาแบบไทยๆ นั้น ก็ด้วยเหตุ ที่ว่า ‘ในหลักกาลามสูตร พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ว่า อย่าเชื่อถือในความเป็นอาจารย์ของเรา’^{๓๑}

ส่วนความไม่เหมาะสมในเรื่องการเดินทางไกล ของพระภิกษุสงฆ์ที่ห้อมล้อมด้วยโยมผู้หญิง อันเป็นที่มาแห่งความเสื่อมเสีย โดยเฉพาะในกรณีอิทธิกรณ ยันตระนั้น ท่านอ้างเอามาจากพระไตรปิฎก พร้อมให้ คำอธิบายของท่านเองว่า

‘สุราปานวรรคที่ ๗ แห่งปาจิตติยกณฑ์ ลิกขาบท ที่ ๗ (ข้อที่ ๗) มีห้ามไว้ ไม่ให้ภิกษุเดินทางกับผู้หญิง กำหนดไว้ชั่วระยะทางบ้านหนึ่ง คือแค่โกกบินถึง พระ พุทธเจ้าปรับเป็นอาบัติปาจิตติยทุกระยะๆ ที่ฝ่าฝืน ข้อนี้อาจจะเถียงว่าไม่ได้ไปคนเดียว ไปกันมาก มีพระ ไปด้วย โยมผู้ชายก็ไม่ใช่น้อย ซึ่งต้องดูพุทธประวัติ ถึงเจตนาในการบัญญัติศีลข้อนี้ ศึกษาอย่างลึกซึ้งจะ พบว่า พระพุทธเจ้าทรงทราบดีว่าสตรีเพศกับพรหม- จรรย์ของพระนั้น มันเป็นศัตรูต่อกันอย่างที่สุด อย่างว่า แต่พระเลย แม้ชาวบ้านทั่วไปชายกับหญิงก็ต้องมีเรื่อง เพศ ถ้าคลุกคลีและโอกาสอำนวย การที่ทรงห้ามไว้ และปรับอาบัตินั้น ไม่ต้องการให้เกิดเรื่องมัวหมอง หรือ ข้อครหานินทาจากประชาชน การห้ามไม่ให้พระและ ผู้หญิงเดินทางด้วยกันตามลิกขาบทนั้น ก็คือกันเรื่อง อื่นๆ จะตามมา ถึงแม้จะไม่เป็นอาบัติตามข้อห้ามนี้ เพราะไปกันเป็นหมู่คณะ อย่างน้อยก็จะเกิดข้อครหา นินทาและอาจถึงขั้นเป็นอาบัติสูงๆ ขึ้น เช่น สังฆา- ทิเสสและปาราชิกได้ เพราะการได้อยู่ใกล้ซัดบอยๆ อะไรต่างๆ ที่ไม่ชอบมาพากลก็จะตามมา อย่างน้อยที่สุด เรื่องนอกกริตนอกรอยก็จะตามมา สมมุติว่ามีอะไรไม่ตี ไม่งามที่จะละเมิดศีลถึงขั้นอาบัติสังฆาทิเสส ไม่ว่าจะ เป็นการเกี่ยวพาราสิ (พูดกับผู้หญิง) หรือหว่านล้อม ปะเล้าปะโลมกัน (พูดล่อหญิงให้บ่าวของตนด้วยกาม) หรือการแตะเนื้อต้องตัว (จับต้องกายหญิง) หรือ แม้กระทั่งพูดเป็นสื่อให้หญิงและชาย (ชักสื่อให้ชาย หญิงเป็นคู่อภิเษกกัน) เหล่านี้ล้วนต้องอาบัติสังฆาทิเสส และไม่ต้องใช้เวลานาน พะยักพะยัดกันก็ได้เรื่อง สำเร็จความปรารถนา หรือจะนัดแนะกันเพื่อจะทำการ ตามกิเลสที่จะเป็นเหตุให้ละเมิดข้อห้ามอันเป็นอาบัติ ปาราชิก (เสพเมถุน ร่วมเพศกับสตรี) ก็ไม่ต้องใช้เวลา มาก จึงทรงห้ามเข้าใกล้ คือทรงกีดกันปิดวงล้อมไม่ให้ ผู้หญิงเข้าใกล้พระสงฆ์ ...ข้อห้ามว่าด้วยเรื่องภิกษุกับ ผู้หญิงนี้มากมาย เคยตรัสไว้กับพระอานนทที่ว่า อย่า พบอย่าเห็นเสียเลยเป็นการดีที่สุด ถ้าเห็นก็อย่าพูด ถ้าจำเป็นต้องพูดก็พูดอย่างมีสติ แม้การแสดงธรรม ยังมีข้อห้ามว่า ถ้าไม่มีชายอยู่เป็นเพื่อน ห้ามเกิน เท่านั้นคำเท่านั้นคำ ขนาดกับนางภิกษุณีก็ยังห้าม และมี ขึ้นตอนมากมาย เรื่องของเรื่องก็คือ ต้องการจะปราบ

ไว้ก่อน คือกันไว้ทุกวิถีทางที่จะไม่ให้พระมีโอกาสใกล้ชิดผู้หญิง ขนาดบวชเป็นภิกษุณีแล้วก็มีข้อห้ามต่างๆมากมายที่จะไม่ปล่อยให้พระและภิกษุณีที่เป็นหญิงได้ใกล้ชิดกัน เช่น การเดินทางร่วมกัน การแสดงธรรม ต้องกำหนดบุคคลและกาลเวลา

สรุปก็คือ ข้อห้ามว่าด้วยผู้หญิงนี้มีมากมาย เห็นได้ชัดว่าเจตนาจะไม่ให้ใกล้ชิดกัน แม้ระยะใกล้ๆ ชั่วบ้านหนึ่ง พุดถึงภิกษุณี ถึงขนาดทรงวางกฎเหล็กไว้ ๘ ข้อ เรียกครุธรรม ๘ ประการ เป็นเรื่องหนักและบีบรัดเพื่อให้เกิดความอึดอัดทนไม่ได้ ปฏิบัติไม่ได้ จะได้ไม่บวชกันอีกต่อไป ในที่สุด ไม่นานก็เป็นดังพุทธประสงค์ คือ ภิกษุณีสูญสิ้นไปจากโลกนี้^{๓๒}

และกรณีอธิกรณ์ยันตระนี้ ก็ได้นำไปสู่การยืนยันความถูกต้องของรูปแบบเดิมๆ ของพุทธแบบไทย ที่เริ่มจากการบิณฑบาตในเวลาอันเหมาะสม ซึ่งพระพยอมยืนยันความเหมาะสมแล้วของประเพณีเดิมน่า

‘และพุทธแบบไทยๆ พระมาโปรดญาติโยม ให้ตื่นแต่เช้า แล้วมาบิณฑบาต ๙ โมง ๑๐ โมง ก็กลายเป็นส่งเสริมให้ญาติโยมตื่นสาย มันเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย ถ้าเราจะให้พุทธแบบไทยๆ ได้หายสลายไปคราวนี้เลย ธรรมดาเราก็รู้กันอยู่แล้วว่า ดีห้าครั้ง หกโมงบิณฑบาต เจ็ดโมงกลับวัด ฉันอาหาร เหลือเวลาปฏิบัติศาสน-กิจ ปฏิบัติธรรม ถ้าไปบิณฑบาตสิบโมง สิบเอ็ดโมง เวลาจะเหลือทำอะไร ก็หายไม่ใช่น้อย ญาติโยมใส่บาตรแต่เช้า เสร็จแล้วก็ไปทำงานตามปกติสักลก็ว่าไป’^{๓๓}

อย่างไรก็ดี ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การบิณฑบาตสลายกลายเป็นที่ยอมรับของสังคมเมืองไปได้ในที่สุด ก็เพราะความไม่รู้ของชาวบ้านเอง

‘เดี๋ยวนี้เราเริ่มมีกฎกันในเมืองฯ ว่า บิณฑบาตเกินสี่โมง นั่นก็คือผิดกฎของ กทม. แต่เดี๋ยวนี้นี้ไม่รู้ ชาวบ้านเขาไม่รู้ ก็ใส่กันเพลิน ยันเกือบเที่ยงก็ยังใส่กันอยู่ เพราะความไม่รู้นี่แหละ แล้วก็ประกอบกับความเชื่อความศรัทธา ก็เลยกลายเป็นเรื่องอย่างที่เห็นกันอยู่’^{๓๔}

นอกจากความไม่รู้ของชาวบ้านจะเป็นเหตุปัจจัยบางส่วนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประเพณีแล้ว การตั้งต้น

อ้างต่างๆ นานาของฝ่ายพระยันตระในเรื่องนี้ ก็เป็นสิ่งที่ท่านเห็นว่า สังคมไม่ควรยอมรับตาม มิฉะนั้นแล้วจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปหมด

‘เรื่องบิณฑบาตสายก็อ้างว่าเขมรยังทำได้ พระอยู่กับผู้หญิง พุทธแบบไทยๆ ถือนักหนา เหมือนกับบิณฑบาตตอนเช้าๆ ทำบุญกันเช้าๆ เราก็ออกกันมานานักหนา ต่อไปคงจะเปลี่ยนไปหมด ถ้าขืนยอมรับการกระทำของคนนี้ เพราะยอมรับในสิ่งที่ไม่ถูก ก่อนนี้เคยมีผู้ใหญ่ในแผ่นดินของเรา ท่านเป็นคนที่น่านับถือ ท่านได้กล่าวไว้ว่ากล่าวอย่างหนึ่งคือ สิ่งใดที่ไม่ถูกต้องตาม ต่อไปก็เกิดจะยอมรับกันว่าเป็นเรื่องถูกต้องตามทั้งๆ ที่เคยถูกตำหนิติเตียนกันนักหนา นี่แหละ เป็นสิ่งที่เราต้องทำ ถ้าไม่ทำก็จะต้องปล่อยให้สิ่งเหล่านี้หมักหมมไสมมกันอยู่ต่อไปอีกเยอะแยะ ถ้าปล่อยให้คนชั่วลอยล้าอยู่ในคราบของใจผ้าเหลือง มันจะไปกันใหญ่’^{๓๕}

กรณีแวดล้อมของอธิกรณ์ยันตระอีกส่วนหนึ่งที่ท่านเห็นว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้พุทธศาสนาแบบไทยๆ อาจเสียหายได้ ก็คือเรื่องการแต่งกายที่ไม่สมควร ดังปรากฏเป็นภาพต่างๆ ออกมาทางหน้าหนังสือพิมพ์ เช่น ภาพถ่ายชุดเจ๊กิชชาน เรื่องนี้ ท่านอ้างการวินิจฉัยด้านธรรมวินัยของพระภิกษุองค์อื่นมาเป็นเหตุผลให้เห็นความไม่เหมาะสมว่า

‘เรื่องนี้ก็มีพระผู้ใหญ่รูปหนึ่งที่เก่งแตกฉานในด้านวินัย ก็บอกว่า การที่พระเกิดมีจิตปฏิพัทธ์ยินดีในชุดใส่แต่งกายอื่น นอกจากผ้าไตรจีวรแล้วนี้ น่าจะกล่าวได้ว่าสภาพจิตเหมือนพระที่สึกไปแล้ว คือตัวยังไม่อยากสึกแต่ใจนั้นสึกไปแล้ว สึกหรือ กร่อนไปจากความพอใจในผ้ากาสาพัสดุ์ เกิดไปปฏิพัทธ์ยินดีในชุดอื่นที่ไม่ใช่ผ้ากาสาพัสดุ์ขึ้น ซึ่งน่าวิเคราะห์ห้อยว่า ทำไม่จึงมีจิตไปปฏิพัทธ์ในชุดอื่นเข้า ไปยินดีในชุดอื่น ซึ่งไม่ใช่ผ้ากาสาพัสดุ์ ที่เป็นธงชัยของพระอรหันต์ ซึ่งเป็นชุดที่ดีที่สุดอยู่แล้ว ไม่น่าจะไปหลงเกิดความชื่นชอบยินดีในชุดอื่น ถึงแม้จะอ้างว่าแต่งอยู่ในบ้าน ก็เหมือนกับพระที่บวชใหม่ พอใกล้จะสึกเวลาออกพรรษา มักจะไปซื้อเสื้อผ้า ตัดเสื้อผ้ามา แล้วก็ทดลองใส่ เพราะใจคิดที่จะ

สึกอยู่เท่านั้น แต่พระที่มีข่าวให้เกิดเป็นปัญหาอยู่ที่ก็
บวชมานานแล้ว แต่ทำไมถึงเกิดไปปฏิบัติในชุดต่าง ๆ
ขึ้นมา หรือเกิดคิดจะเป็นเจ้าจักรพรรดินักรบผู้ยิ่งใหญ่
อะไรขึ้นมา โดยที่ไปอ้างว่า เกิดยินดีในอดีตชาติที่เคย
เป็น หลายกระแสข่าวว่าอย่างนั้นเป็นเรื่องที่น่าจะนำมา
ว่า ด้านวินัยกับด้านจิตใจ วินัยก็มองดูว่า เมื่อผู้ไป
สวมเครื่องแบบอื่นแล้ว ไม่น่าจะถือว้างเป็นพระอยู่ได้
เพราะจิตไปปฏิบัติในชุดที่เรียกว่า ไม่ใช่ผ้ากาสาวพัสตร์
เสียแล้ว”^{๒๖}

ในอิทธิกรณียันตระ ความไม่เหมาะสมในเรื่องการแต่งกาย
นั้น ไปปรากฏเมื่อครั้งอยู่ในต่างแดนเสียมาก ซึ่งเรื่องนี้
ถ้าไม่คิดมาก ก็อาจยอมรับได้ง่ายเพราะมีเหตุผลทาง
ภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกันไปเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย แต่พระ
พยอมก็ยืนยันความไม่เห็นด้วย ว่า

“ถ้าเราจะไปเผยแพร่ศาสนา เราจะไปยอมรับอะไรเขา
สวมใส่ให้ง่าย ๆ มันก็เป็นเรื่องที่น่าอนาใจถ้าเราบอกว่า
ต้องใส่เอาใจเขาเจ้าถิ่น ต่อไปเขามีอะไรไปใส่ให้ใส่ ก็ต้อง
ไปใส่กับเขา เราก็ไม่ควรบอกว่า วัฒนธรรมของเรานั้นไม่
ได้ ต้องรักษาย่างนี้ให้คงเส้นคงวา แล้วถ้ามองในแง่
ของพระธรรมวินัยนั้น มีหลักฐานชัดเจนอย่างหนึ่งว่า ถ้า
ภิกษุไปยินดีในสิ่งที่ไม่ใช่ผ้ากาสาวพัสตร์คือเครื่องแบบ
แต่งของฆราวาสมันก็เป็นลักษณะว่า ถอยออกแล้วจาก
ความเป็นสมณะ เหมือนพระบวชใหม่เวลาใกล้
ออกพรรษาแล้วให้ช่างตัดเสื้อมาวัดที่กุฎิเลย ตัดเสร็จ
ก็เอามาส่ง และช่วงที่ออกพรรษา รับกฐินเสร็จก็จะสึก
พอดี ว่าง ๆ ก็ลองสวมใส่ชุดนี้สองกระจากอยู่ในกุฎิ ใจ
คิดจะสึก ไม่รักผ้าเหลืองแล้ว พอเห็นชุดอะไร ก็อยาก
ใส่ การที่ไปสวมใส่ชุดอย่างนั้นเข้า มองดูแล้วสภาพจิต
เหมือนไม่รักผ้าเหลือง ไปยินดีกับชุดเจงกิสข่านอะไร
ขึ้นมา มองดูแล้วก็น่าอนาใจ ถ้าวันใดพระพยอมต้อง
ใส่ชุดนั้นชุดนี้ ที่มันไม่เหมาะสมไม่ควร โยมก็ต้องนึกอยู่
แล้วว่าบัดนี้ เกิดความพอใจกับชุดอื่นแล้วนี่ ความยินดี
ในผ้าเหลืองก็จางคลายก็เป็นเรื่องที่เราจะเอามาวิเคราะห์
กันในเรื่องนี้”^{๒๗}

เหตุแห่งการปาราชิกขาดจากความเป็นภิกษุของพระ
ยันตระที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ก็คือเรื่องภิกษุถือเอา

ของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ หรือเรื่องลอกบทกวีของ
อาจารย์ระวี ภาวิไล

“และส่วนของเรื่องการลอกบทกวี เรื่องนี้ก็ลองคิดดู
ตามพระวินัย ทรัพย์สินของเขา ถ้ามีการเคลื่อนที่คือมี
จิตคิดเอา แล้วเคลื่อนออกไปเกิน ๕ มาสก ก็ขาด
จากความเป็นพระ แต่ชาวบ้านบอกว่ามันร้ายแรงอะไร
กันนักหนา ที่ไปลอกบทกวีของคนอื่น ที่จริง ทรัพย์สิน
ทางปัญญา ถือว่าเป็นเรื่องใหญ่ และมาดูว่าเอาของใคร
เขามา โดยไม่ได้รับอนุญาต แล้วชื่อก็ใส่ เขียนด้วย
ลายมือของตัวเองไม่ใช่ตัวพิมพ์ พิมพ์ตั้งหลายครั้ง
น่าจะมีการตรวจทานอยู่แล้ว

เรื่องนี้ ถ้าพูดเรื่องพระวินัยแล้ว แรงยิ่งกว่าเรื่อง
จับที่มาอีก แต่คนมองไม่ค่อยออกเอง ประเด็นนี้
ความรู้สึกอาตมาปักใจว่า ยิ่งกว่ามากเลย เพราะว่า
ชัดเจน แต่คนมองไม่ออก ในแง่ของคนที่เรียนพระวินัย
ก็ไม่ไหวแล้ว ไปลอกเลียนของเขามาโดยที่เขาไม่ได้
อนุญาต แต่ก็ขาดจากความเป็นพระตรงนั้นพอดี ขาด
ทันทีที่เคลื่อนทรัพย์สินของเขาออกด้วยจิตที่จะเอาโดยเขา
ไม่ได้ให้ ถึงแม้ว่า เขาจะมายกให้ภายหลัง ก็ได้แล้ว
ไม่เหมือนฆราวาส และถึงแม้ว่าจะส่งคนไปขอมา ก็ไม่
ได้ทั้งนั้น และเรื่องเหล่านี้ก็พิจารณาดูก็แล้วกัน แต่ถ้า
คนเมื่อรักกันหัวปักหัวปำแล้ว ก็มองไม่ออกเหมือน
กัน”^{๒๘}

พระพยอมมองทะเลอุปรูปร่างว่า ความไม่รู้กันอย่างทั่วถึง
ในหมู่ประชาชน เกี่ยวกับอาบัติปาราชิกสี่ประการของ
พระภิกษุ ทำให้มีการเน้นน้ำหนักไม่เท่าเทียมกัน ทั้ง ๆ
ที่ อาบัติปาราชิกทั้งสี่นี้ มีความผิดสาหัสเท่าเทียมกัน
แม้พระพยอมเองก็เรียกวินัยปาฏิโมกข์นี้ว่า ศील แถมยัง
อธิบายการรอดคุณวิเศษอย่างหยาบ ๆ ตามประสา
ความเข้าใจของชาวบ้านโดยทั่วไป โดยไม่ได้บ่งบอก
เงื่อนไของค์ประกอบสำคัญของปาราชิกในเรื่องนี้ ซึ่ง
การละไว้เช่นนี้ก็คือสาเหตุของการที่นานไปชาวบ้าน ก็
เน้นแต่เรื่องพระนอนกับสึกา

“เวลานี้ก็กลายเป็นว่า ศीलสำคัญสี่ข้อที่พระพุทธเจ้า
วางโทษไว้หนักเหมือนโทษประหารคือภิกษุรูปใดละเมิด

จะต้องขาดความเป็นภิกษุ ประชาชนให้ความสำคัญเพียงข้อเดียวคือเรื่องพระนอนกับสิกา ทั้ง ๆ ที่อีกสามข้อก็มีโทษหนักพอกัน พระจะละเมิดไม่ได้ หรือละเมิดข้อใดข้อหนึ่งก็มีโทษไม่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นการลักทรัพย์ คือขโมยตั้งแต่หนึ่งบาท (ห้ามาสก) ขึ้นไปฆ่ามนุษย์ให้ตาย และการอวดคุณวิเศษ เช่น อวดว่าเป็นอริยะ หรือพระอรหันต์ เป็นต้น ล้วนเป็นโทษทัณฑ์เหมือนกัน^{๓๙}

อย่างไรก็ตาม แม้พระพยอมจะได้พยายามผลักดันให้สาธารณชนสนใจอาบัติปาราชิกอันทำให้พระยัตระสิ้นสุดความเป็นพระภิกษุ ในสองประเด็น คือ ภิกษุเสพเมถุน และ ภิกษุถือเอาของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ โดยท่านได้ทุ่มเทให้กับประเด็นแรกเป็นอย่างมาก ด้วยการลงไปถึงเรื่องความน่าเชื่อถือของผู้กล่าวหา ความน่าเชื่อถือของข้อมูลหลักฐาน แต่ความสำเร็จในเรื่องนี้คงจะเกิดขึ้นไม่ได้ง่าย ๆ หากอาจารย์สมเกียรติ อ่อนวิมล และอาจารย์ระวี ภาวิไล เจ้าของบทวรรณกรรมที่ถูกพระยัตระลอกเลียน ซึ่งได้ลงความเห็นชี้ขาดในเรื่องดังกล่าวไปก่อนหน้านี้อีก จะไม่ออกมาแถลงซ้ำอีก ทำให้พระพยอมได้รับการยอมรับจากประชาชนมากขึ้นตามที่ท่านเองแล้วว่า

“หลังจากอาจารย์ระวีออกมา อาตมาได้รับโทรศัพท์เยอะมาก ขอโทษท่านเป็นอย่างมาก ที่ผมด่าท่านมาตอนแรก เพราะไม่รู้เรื่องอย่างนี้ เดียวนี้เสียใจให้กำลังใจมีเยอะมาก การด่าทางโทรศัพท์ชักเบาลงไป คงจะเริ่มพูดสวาทกันมากขึ้น”^{๔๐}

ประเด็นการขาดจากความเป็นพระภิกษุของพระยัตระ กลายเป็นขบวนการรณรงค์ที่รุนแรงแต่ภายนอก หลอกให้ผู้อื่นหลงเข้าใจผิดว่าเป็นพระภิกษุนั้น คงจะสร้างความผิดหวังและแค้นเคืองแก่ผู้คนที่สนใจและมีศรัทธาต่อพระยัตระไม่น้อย อย่างน้อยก็ทำให้รู้สึกกระตือรือร้นได้เคยหลงกราบไหว้บูชาทั้งที่จริง ๆ แล้วก็คือขบวนการรณรงค์ที่ยิ่งในสายตาพระภิกษุด้วยกันที่หลงคารพนับถือก็อาจจะรู้สึกรุนแรงกว่าขบวนการด้วยซ้ำ ดังที่พระพยอมได้เล่าถึงข้อทักท้วงของพระภิกษุบาง

ท่านในเรื่องนี้ว่าควรจะให้ชัดเจนเสียก่อนว่าอะไรเป็นอะไร จึงค่อยดำเนินการ

“อาตมาได้รับโทรศัพท์บ่อย ดูเหมือนเจ้าคณะอำเภอทางภาคเหนือบางอำเภอ บอกถ้านิมนต์มาแล้วต้อนรับเขา ถ้าเขาเกิดสับสนไปตอนหลังไม่เป็นพระ เราก็ช่วยกลายเป็นนิมนต์ชมราวาสมาเทศน์ แล้วเรานั่งอยู่ข้างล่างฟัง จะต้องมาแสดงใจภายหลัง น่าจะมีการปล่อยให้สอบสวนให้เสร็จเรียบร้อยแล้วค่อยเดินทางเผยแพร่ตอนนี้เรายังไม่รู้ว่าจะขาดไม่ขาดต้องคอยดูกันไปก่อน”^{๔๑}

แต่ถ้ากรณีอาบัติปาราชิกจากการลอบทักขีของพระยัตระนั้น เกิดขึ้นตั้งแต่เมื่ออาจารย์ระวี ภาวิไล ตัวผู้เขียนได้พบการลอบโดยบังเอิญในหน้า ๓ ของนิตยสารมติชนรายสัปดาห์ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓๕๓๓ วันอาทิตย์ที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๑ ก็ย่อมแสดงว่า พระยัตระก็คือชมราวาสธรรมดามาตั้งแต่ตอนนั้นแล้ว ซึ่งก็หมายความว่าตัวพระพยอมเองก็ได้เคยนิมนต์ชมราวาสท่านนี้มาเทศน์ที่วัดสวนแก้วแล้วหลายครั้งด้วย ทั้ง ๆ ที่ได้มีญาติโยมท้วงติงกันในตอนนั้นแล้วว่า “ทำไมขอบนิมนต์พระมีลูกเมียมา” ทำให้ “ช่วย” มาแล้ว ความนัยข้อนี้อาจเป็นอีกส่วนหนึ่งก็ได้ ที่ทำให้บทบาทการปราบปรามนักบวชหลงโลกของพระพยอมในกรณีนี้ ต้องดำเนินไปอย่างค่อนข้างจับใจและเฉียบขาด มาตั้งแต่แรก

พระพยอมกับปัญหาวิกฤตการณ์ทางการเมือง

ชื่อเสียงและความสำเร็จในชีวิตการทำงานของพระพยอมนั้น ส่วนหนึ่งต้องยอมรับว่าเกิดจากการที่พระพยอมมีบทบาทอยู่ในสังคมเมือง และเป็นผู้ที่ทำงานโดยอาศัยเครือข่ายของสื่อมวลชนต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมาโดยตลอด สิ่งเหล่านี้มีส่วนในการทำให้ทัศนคติของพระพยอมพร้อมจะมีผู้รับฟัง แต่ในกรณีพิเศษเช่น ในกรณีวิกฤตการณ์ทางการเมือง ระหว่างวันที่ ๑๗-๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ เงื่อนไขอันเดียวกันนี้เอง ก็คือจุดที่ผลักดันให้พระพยอมต้องเข้าไปอยู่ในสถานการณ์ที่ยากยิ่งที่สุดมาแล้ว นั่นคือบทบาทของพระสงฆ์ต่อปัญหาทางการเมือง กล่าวคือ

ในช่วงวิกฤตการณ์ทางการเมืองเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ พระพยอม กัลยาโณ มีโอกาสได้ออกอากาศทางโทรทัศน์ช่อง ๕ กองทัพบก^๑ ซึ่งขณะนั้นอยู่ในการควบคุมดูแลอย่างเหนียวแน่นเป็นพิเศษของฝ่ายรัฐบาล นายกรัฐมนตรี พลเอก สุจินดา คราประยูร ซึ่งการปรากฏตัวทางโทรทัศน์ในช่วงนั้นของท่านได้สร้างความกังขาต่าง ๆ นานามากมายต่อผู้คนจำนวนมากไม่น้อย และทันทีทันใดหลังจากนั้น^๒ เมื่อเหตุการณ์คลี่คลายกลับสู่สภาพสงบเป็นปรกติแล้ว ปฏิกริยาในด้านลบของประชาชนทั่วไปต่อท่านก็เริ่มแสดงออกจนเป็นเหตุให้ท่านต้องออกมาชี้แจงอย่างรีบด่วนต่อสาธารณชน ด้วยการออกหนังสือเล่มเล็ก ๆ เล่มหนึ่ง ความหนาเพียง ๓๒ หน้า ปกหน้าปกหลังพิมพ์พื้นด้วยสีดำ ปกหน้าบนพื้นดำนั้นมีการหยดเลือดสีแดงอยู่ด้านบนเหนือชื่อหนังสือ ซึ่งใช้ชื่อว่า *พระกัโณด้วย* ต่ำลงมาเป็นชื่อผู้เขียนบันทึกคือพระพยอม กัลยาโณ ปกหลังบนพื้นสีดำเป็นภาพวาดหนามที่ระลึกแห่งความหวาดหวั่นจากราชดำเนิน ด้านในของทั้งปกหน้าและปกหลังเป็นภาพพระพยอม พร้อมคำใต้ภาพว่า *ใช้เวลาทุกนาทีให้มีประโยชน์ พระพยอม กัลยาโณ (วัดสวนแก้ว)*

เนื้อหาภายในหนังสือเฉพาะกิจเล่มเล็กนี้เป็นความพยายามชี้แจงข้อข้องใจที่ท่านคิดว่าประชาชนทั่วไปมีต่อท่าน เป็นข้อเขียนระบายความในใจที่ถูกกลบเกลื่อนท่านเองก็ยอมรับว่า "หนังสือนี้อาจจะไม่สมบูรณ์นัก คงมีบางข้อความที่คงต้องกลับไปอ่านซ้ำ ทั้งนี้เพราะอาตมาต้องเขียนไป รับแขกที่มาเยี่ยม และรับฟังข้อมูลเพิ่มเติม จีบทำให้เกิดการสับสน"^๓ แต่ถึงอย่างไรท่านก็ยังเห็นว่า "อาตมาได้บรรจุความจริง (ที่ถูกสัมภาษณ์ที่วัดชลประทานฯ) ที่เป็นจุดเริ่มต้น จนถึงจุดแตกไว้ในหนังสือแล้ว"^๔

หนังสือเล่มนี้ไม่ปรากฏแม้สถานที่พิมพ์ คงเป็นเพราะเหตุผลของท่านที่ว่า "ตอนนี้ต้องออกหนังสือเอง เขียนระบายความในใจเอง เพราะขณะที่เขียนต้นฉบับนี้ อยู่ ฝ่ายประชาชน ที่ไม่ทราบว่าจะสังกัดฝ่ายใด กำลังโจมตี

อาตมาอยู่รอบด้าน ที่ต้องเขียนเอง พิมพ์เอง เพราะไม่กล้าที่จะฝากข้อความนี้ไว้กับนิตยสารของผู้อื่น เกรงว่าเขาทั้งหลายจะพลอยลำบากไปกับอาตมาด้วย"^๕

มีการแบ่งหัวเรื่องของเนื้อหาในหนังสือเล่มเล็ก ๆ นี้ออกเป็นตอนสั้น ๆ ด้วยหัวข้อที่พิมพ์ด้วยตัวพิมพ์เน้นดำและหนา รวมทั้งสิ้น ๑๗ ตอน ตั้งแต่ คำนำ ประชาธิปไตย รักรักษาสามัคคี เมฆดำ เริ่มต้นปัญหา ถูกกล่าวหาและถูกโจมตี เหตุเกิดเมื่อตี ๒ นักมวยโอกาส เศรษฐกิจทรุด สนทนาปัญหาบ้านเมือง ปัญหาที่ตามมา ควันหลง พระบารมีปกเกล้า สงบกันเถิด แล้วจะเกิดสุข มองประชาธิปไตยอย่างไร นรกที่มีอยู่ในระบอบประชาธิปไตย และ ปล.ท้ายบท

จาก คำนำ ท่านอธิบายความหมายของชื่อหนังสือ "พระกัโณด้วย" ว่า หมายถึงท่าน "โดนเกลียด โดนโกรธ โดนข้อหา โดนกล่าวหาว่าเข้าข้างโน้นเข้าข้างนี้" ทั้ง ๆ ที่ท่าน "ยังไม่ได้สมัครจะเข้าข้างใด ข้างหนึ่งเลย"^๖ แต่โดนพฤติกรรม ท่านได้ไปออกโทรทัศน์ช่อง ๕ กองทัพบก ปากกระบอกเสียงสำคัญของรัฐบาลพลเอก สุจินดา คราประยูร ซึ่งในที่สุดก็ต้องสิ้นอำนาจไปด้วยการลาออกเมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๓๕ หนึ่งวันภายหลังจากที่ได้มีการประกาศพระราชกำหนดนิรโทษกรรมเรียบร้อยแล้ว^๗

ท่านเล่าสถานการณ์พิเศษเฉพาะตัวของท่านเองว่า "ช่วงนั้นมีโทรศัพท์มาติดต่อหลายราย ถ้ารัฐบาลเป็นฝ่ายนิมนต์ ฝ่ายค้านก็เกลียด ฝ่ายค้านนิมนต์ ฝ่ายรัฐบาลก็โกรธ อาตมาไปเทศน์ก็หาว่าเลือก อาตมาไม่ไปก็หาว่ามัวไปมุดหัวอยู่ที่ไหน เวลาไม่มีอะไรชอบพูดชอบเทศน์ เวลาเมื่อเรื่อง เก็บตัวเงียบ อาตมาจึงอยู่ในระหว่างเขาควาย กระดิกตัวพูดอะไรไม่ได้"^๘

ทุกฝ่ายที่นิมนต์มานั้น รวมทั้งตัวท่านเองด้วยล้วนทราบดีว่า ท่านเป็นพระที่มีมวลชนมาก หากได้ท่านมาพูดอยู่กับฝ่ายตนในยามที่กำลังแย่งชิงมวลชนกันอยู่อย่างคับขันนั้น ย่อมจะเป็นผลดีแก่ฝ่ายตน เป็นผลเสีย

แก่ฝ่ายตรงข้าม หรือถ้าไม่ได้ทำมาพูดอยู่กับฝ่ายตน อย่างน้อยที่สุดก็ต้องพยายามอย่างสุดความสามารถ ไม่ให้ท่านไปพูดอยู่กับฝ่ายตรงข้ามได้ และก็แน่เหลือเกินว่า การปรากฏตัวทางสื่อที่รัฐบาลควบคุมอยู่ของท่านในยาม นั้น ยากที่คนทั่วไปจะเข้าใจได้ว่าท่านไม่ได้เข้าข้างฝ่าย ไหนเลย สำหรับฝ่ายรัฐบาลที่ตั้งท่านไปปรากฏตัวทาง โทรทัศน์ช่อง ๕ ของกองทัพบกนั้น ก็เพราะเห็นว่า ท่าน เป็นพระที่ใฝ่ใจเรื่องการออกปรากฏตัวต่อมวลชนทาง สื่อที่วิมาแต่ไหนแต่ไร คงไม่มีเหตุผลอะไรที่ท่านจะ ปฏิเสธคำเชื้อเชิญของฝ่ายตน อีกทั้งยังเคยมีสัมพันธ ะหว่างกันด้วยดีที่มีมาก่อนหน้านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเอื้ออาทรที่ฝ่ายรัฐบาลเคยมีต่อโครงการในวัด สอนแก้ว ผ่านทางกรมประชาสัมพันธ์ ก็คงเป็นเยื่อใย ให้ท่านร่วมมือกับรัฐบาลในการกอบกู้ความสงบ และ ก้าวหน้าได้ว่าในฐานะที่ท่านเป็นพระภิกษุ ย่อมจะพูด อะไรอื่นไม่ได้ นอกจากพูดเพื่อความสงบ และความสงบ ที่เกิดจากมวลชนเลิกการชุมนุมแยกย้ายกันกลับบ้าน ย่อมเป็นเป้าหมายหลักในยามนั้นของรัฐบาลพลเอกสุจินดา คราประยูร

ส่วนที่ท่านบอกว่าฝ่ายค้านก็นิมนต์นั้น ก็คงมิใช่ นิมนต์ไปออกสื่ออะไร เพราะขณะนั้นสื่อต่างๆ ทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็วิทยุ โทรทัศน์ หรือแม้กระทั่งหนังสือพิมพ์ ล้วนอยู่ในการบังคับบัญชาของฝ่ายรัฐบาลทั้งสิ้น เพราะ ฉะนั้นจึงเป็นไปได้ว่า สิ่งที่ฝ่ายค้านต้องการจากท่านที่ พอบทำได้ก็คือ ดึงไม่让您ไปออกสื่อรัฐบาลเท่านั้น อย่างไรก็ตาม การที่ท่านตระหนักว่าท่านเป็นพระที่มีมวลชน ที่พร้อมจะรับฟังอยู่แล้ว การเลือกไปปรากฏตัวออกทาง สื่อของรัฐในเวลานั้น จึงอธิบายได้ว่า นอกจากจะช่วย ให้หันข้อครหาว่าไม่มาช่วยแก้ไขสถานการณ์แล้ว ถ้า พระที่มีมวลชนอย่างท่านจะเลือกพูดในเรื่องธรรมอย่าง เป็นกลาง ก็ย่อมดีต่อบทบาทพระนักเทศน์ของท่าน อีกด้วย ตามเหตุผลของท่านที่ว่า 'ถ้าจะไม่ให้พระพูด ธรรมะให้นักการเมืองหรือคนในบ้านเมืองฟัง อาตมา ถือว่าคนนั้นเป็นมารศาสนาอย่างร้ายกาจเพราะเป็นการ ฝิดพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า' ๔

พระพยอมยกกรณีตัวอย่างสนับสนุนการกระทำ ของท่านด้วยเรื่อง 'ในอดีตกาล พระญาติของพระพุทธ เจ้าเกิดศึกแย่งชิงน้ำเข้านา พระพุทธเจ้าต้องเสด็จไป ห้ามทัพ' จากกรณีตัวอย่างนี้ ท่านขอให้ดูเจตนาของ ท่านเป็นสำคัญว่า 'พระไปยุ่งเพราะมีเจตนายุติความวุ่น วาย ก็อย่าตำหนิกัน อย่าเห็นกันเป็นศัตรูเลย' ๕ และ หมายความว่านัยจากเรื่องตัวอย่างนี้ด้วยว่า ท่านเห็น ทั้งสองฝ่าย คือทั้งรัฐบาลและฝ่ายค้าน ล้วนเป็นเสมือน ญาติของท่านทั้งหมด เช่นเดียวกับที่ทั้งสองฝ่ายใน เรื่องก็ล้วนเป็นญาติของพระพุทธเจ้า

พระพยอมยืนยันว่า ถ้อยคำของท่านที่ปรากฏออก ไปทางทีวีนั้น ท่านได้ 'วินิจฉัยว่าจะพูดอย่างไร ให้เกิด ประโยชน์ พูดอย่างไรให้ดีที่สุด' และเพื่อไม่ผิดพลาด ท่านจึง 'ใช้วิธีพูดและเทศน์ชนิดที่เรียกว่า อ่านตาม ตำรานวโกวาทว่าด้วยหลักธรรมในการปกครองบ้านเมือง ให้ร่มเย็น สอนทั้งพระและฆราวาส' ๖ ด้วยเหตุนี้เอง จึงได้มีข้อกังขาขึ้นในใจผู้ชมว่า 'มีป็นจึหลังให้พูดหรือ เปล่า' ๗ (เหตุที่ชวนให้คิดเช่นนี้ก็เพราะพฤติกรรมของ คณะ ร.ส.ช. เอง เมื่อครั้งให้นายทหารยังเดี๋ยกท่านหนึ่ง มาปรักปรำเพื่อนนายทหารยังเดี๋ยกอีกท่านหนึ่งด้วย ข้อหาว่ามีส่วนพัวพันคดีลอบสังหารบุคคลสำคัญของ ประเทศ ออกอากาศทางโทรทัศน์มาแล้ว) โดยเฉพาะ การปรากฏตัวของพระพยอมในลักษณะ 'อยู่ในระหว่าง เขาควาย กระดิกตัวพูดอะไรไม่ได้' ๘ และ 'อ่านตาม ตำรานวโกวาท' ๙ ประกอบกับปรกติท่านก็เป็นพระที่ ขึ้นชื่อว่าสำรวมน้อยในการเทศน์ จึงทำให้เป็นการยาก ที่คนทั่วไปจะเข้าใจไปเป็นอย่างอื่น

ตอนที่สอง ถัดจาก คำนำ ก็คือตอนที่ว่าด้วย ประชาธิปไตย โดยเฉพาะประชาธิปไตยในสังคมไทย ในสายตาของท่าน ที่ประเมินเอาไว้ว่า

'ทุกวันนี้ประเทศไทยของเรายังอยู่ห่างไกลจากประชา- ธิปไตยอย่างไกลลิบ พรรคการเมืองทั้งหลายต่างมุ่งที่จะ หาเสียงและคะแนนนิยมจากมหาชน แต่การกระทำเช่น นี้ ทำไม่ต้องมีอาตมาไปเกี่ยวข้องด้วย' ๑๐

นอกจากนั้น ท่านยังมีความเห็นอีกด้วยว่า "บ้านเมืองกำลังจะเสื่อม แต่ปรากฏว่า ใจคนมันเสื่อมก่อนบ้านเมือง" ^{๑๖} และความเกี่ยวข้องที่มีไปถึงท่านก็เป็นไปในรูปที่ว่า ท่านก็อยู่ของท่านดี ๆ ก็ไปกระทบท่าน ดังท่านกล่าวว่า

‘เรายังยืนที่เก่า บนถนนธรรมะแห่งนี้ และมีพระธรรมเป็นรัฐธรรมนูญฉบับเต็มที่ไม่เคยคิดแก้ไข มีพระพุทธเจ้าเป็นที่ยึดมั่น ไม่เคยคิดจะเปลี่ยน ทุกสิ่งทุกอย่างก็ยังอยู่ครบวาระในหัวใจอาตมา’ ^{๑๗}

และ ‘แต่นี้ประชาธิปไตยของขรรขวาสมากระทบกับอาตมาจนเซไปด้วย จึงจำเป็นที่อาตมาต้องขอพุดบ้าง’ ^{๑๘} ทั้ง ๆ ที่ท่าน ‘เคยนึกอยู่ว่า เรื่องของโลก พระอย่างเราไม่น่าจะเข้าไปมีบทบาทเลย แต่เมื่อเสี่ยงไม่ได้ ก็ต้องหาวิธีการให้นุ่มนวล’ ^{๑๙}

ส่วนความเกี่ยวข้องนี้เริ่มเมื่อใด ท่านเองก็ยังไม่แน่ชัด ‘อาตมาได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการวุ่นวายครั้งนี้เมื่อไรตัวเองก็ยังไม่รู้แน่ชัด...’ ^{๒๐} แต่ท่าน ‘ยอมรับว่าอาตมามีส่วนเกี่ยวข้องด้วยในฐานะเป็นคนไทยคนหนึ่ง แต่ขณะนี้ อาตมายังครองอยู่ในเพศของสงฆ์ จึงจำเป็นต้องทำหน้าที่ของสงฆ์ด้วย’ ^{๒๑} และการทำหน้าที่ดังกล่าว ซึ่งท่านเล่าไว้ในตอน เริ่มต้น ปัญหาซึ่งน่าจะหมายถึงจุดเริ่มต้นของความเกี่ยวข้องว่า เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๓๕ โอกาสที่ท่านไปเทศน์ในงานศพที่วัดชลประทานใต้ให้สัมภาษณ์ไปกับเจ้าหน้าที่จากสถานีโทรทัศน์ช่อง ๕ ที่มาขอสัมภาษณ์ไปตามความตอนท้ายของคำสัมภาษณ์ครั้งนั้นที่ยังเหลืออยู่ ว่า

‘เมื่อปีที่แล้วเรารุ่งเรืองมาตลอด ๒-๓ ปี ปีนี้เราน่าจะตอยอดกันให้ติดกันไป และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อไม่กี่เดือนที่ผ่านมาเอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ได้ตรัสให้เรา รู้จักรักษาสามัคคี เรา รู้จักแต่สามัคคีกันไม่พอ ต้องรู้จักรักษาสามัคคี และให้มองกันว่า เราเป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน ตัวรัฐบาล รัฐมนตรี ฝ่ายรัฐบาลก็มีความทุกข์ มีหิว มีเดือดร้อน มีแก่ มีเจ็บ มีตาย ฝ่ายค้านก็เกิด มีแก่ มีเจ็บ มีตาย เพราะฉะนั้น

เราลองมองกันให้เห็น ถ้าตอนนี้เรามองเห็น เราเป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน เราจะไม่มีผู้ฝัดดาฟาง เราจะไม่มีเลือดเข้าตา เราจะไม่มีมีการเลือดเข้าตา แต่ถ้าเรามองไม่เห็นว่าเป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตาย เห็น เป็นเขาเป็นเรา เห็นเป็นฝ่ายรัฐบาล เป็นฝ่ายค้านนี้ อาตมาคิดว่าเราเลือดเข้าตา และผลที่สุด อยากรจะบอกอะไร เมื่อเร็ว ๆ นี้ เราเองคงเห็นประเทศอเมริกา เชื่อว่าชาติคัมภีร์หัวเราะอเมริกา และถ้าเกิดขึ้นอย่างพวกเรานี้ เชื่อว่าสิงคโปร์ มาเลเซีย แม้กระทั่งลาว เขมร ก็คงจะต้องหัวเราะไทย ก็เขาเป็นเขมร ๔ ฝ่าย ของเราจะ เป็น ๒ ฝ่าย ๓ ฝ่ายทำไม เพื่อให้ความเดือดร้อนเกิดขึ้นทำไม อาตมาว่า ใครจะไปประชุมไปเชียร์อะไรกับเขาก็ตาม ขอให้มันสติอย่างว่า เราไปเพื่อความสงบ ก็ออกไปได้ แต่ถ้าไปเพื่อไปช่วยกันให้เกิดความวุ่นวาย ก็อย่าไปดีกว่า ถ้าไปแล้วต้องไปคอยดู ใครทำให้เกิดความวุ่นวาย แล้วช่วยกันจับ ช่วยกันจัดการ อย่าให้เกิดความวุ่นวาย ก็นำออกไป แต่ถ้าไปเพิ่มความวุ่นวาย อย่าไปขอร้อง ขอบิณฑบาต อย่าไปดีกว่า ออมแรงไว้ ช่วยเลี้ยงของอีสานดีกว่า ซึ่งกำลังเลี้ยงหนัก เราเอาเรี่ยวแรงของเราทั้งหมดช่วยกันกู้ภัยสงคราม ภัยที่กำลังคุกคามประเทศของเรา อย่าให้เกิดสงครามกลางเมือง แล้วเอาเวลาเวลามาทะเลาะกันเอง ฆ่ากันเอง แล้ว ขอบิณฑบาตฝ่ายรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จัดการ เขามีลูกที่จะเรียนเมื่อเปิดเทอมนี้เอง ถ้าเกิดตายกันขึ้น พ่อตาย ครอบครัวยากลำบาก ฝ่ายประชาชนเรา ก็คงได้รับความเจ็บปวด สมัย ๑๔ ตุลาคมแล้ว เพราะยังมีพ่อแม่ที่ยังเบลอ ๆ เป็นบ้าอยู่ก็มี เมื่อลูกต้องตายไป เพราะฉะนั้น เรามีปัญหาครอบครัวกันแล้วเรามีปัญหา ประเทศชาติที่ต้องรีบแก้ด่วนคือ ภัยแล้ง เราอย่าเลือดร้อนเข้าตาอะไรกันเลย ขอ บิณฑบาตให้สงบนิ่งที่บ้านเมือง นึกถึงเศรษฐกิจซึ่งเรา รุ่งโรจน์มาตั้ง ๓-๔ ปี เขมรเขาฟุบมาตลอด แล้วเราตอนนี้จะฟุบให้เขารุ่งเรืองแทนเราหรือ อาตมาว่าเราจะถูกคิดกัน ใครที่จะออกไปทำอะไรให้เกิดความวุ่นวาย ก็ขอให้สงบ ๆ เพราะอากาศก็ร้อน ก็เลี้ยงด้วย นี้ออย่าให้ ต้องมีเลือดออกมาแทนน้ำเลย เอาน้ำมาแก้ไขความแห้งแล้งขาดแคลนกันด้วยน้ำใจ และหวังว่าทุกคนคงมองกันเป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตาย อย่ามองเป็นฝ่ายรัฐบาล อย่ามองเป็นฝ่ายค้าน แล้วมีฝ่ายค้านขึ้นมา

อีก มันจะยุ่งกันใหญ่ ถ้าอีกฝ่ายมองเราเป็นเพื่อนร่วมทุกข์เกิดแก่เจ็บตายกับเรา อาตมามาว่าทุกอย่างไม่ข้ามันก็ผ่านไปหมด อะไรที่มันเกิด ๆ เดียวมันก็ดับไป ความเคียดแค้นก็ดับ ความไม่พอใจทั้งหลายก็ดับ เหมือนกัน ขอให้ทุกคนมองกันเป็นเพื่อนร่วมทุกข์เกิดแก่เจ็บตาย แล้วเรื่องจบแน่ ๆ แล้วตอนนี้เราต้องคิดว่าประเทศเรานี้ ไม่ใช่มีประเทศเดียว เรามีการท่องเที่ยว มีการเศรษฐกิจ ที่ต้องยื้อแย่งแข่งขันกับนานาประเทศ เพราะฉะนั้น เขาอาจจะส่งมือที่สามเข้ามาแทรกแซง ทำให้เศรษฐกิจเราพัง การท่องเที่ยวเราพัง เพราะฉะนั้นต้องระวัง เพราะว่าตอนนี้เรามีประเทศคู่แข่ง ที่พยายามจะดึงนักท่องเที่ยวให้ไหลไปที่อื่น ตอนนี้เราต้องระมัดระวังกันอย่างที่สุด อย่าประมาท เพราะว่า เขาเห็นเราทะเลาะกันวุ่นวาย เขายังได้โอกาสที่จะกอบโกยเศรษฐกิจเข้าประเทศเขา ฉะนั้นเราต้องรีบตัดไฟแต่ต้นลม คือไม่ต้องใช้ทหารมาตัด หรือใครมาตัด เรารีบตัดกันดีกว่า ตัดปัญหาที่จะเกิดโดยเร็วที่สุด แล้วเศรษฐกิจของเราจะได้รุ่งโรจน์ต่อไป”^{๒๒}

จากคำสัมภาษณ์นี้ ท่านได้ขอให้ผู้อ่านช่วยออกความเห็นด้วยว่า ท่านอยู่ข้างใคร เพราะท่านแน่ใจว่าท่านไม่ได้อยู่ข้างใครอย่างเป็นทางการเป็นฝ่ายจริง ๆ น้าหนักของปัญหาที่ทับถมอยู่ในช่วงนั้น คงจะสาหัสสากรรจ์อยู่ไม่น้อย เพราะฉะนั้น พระพยอมจึงต้องอ้างคำอธิบายของท่าน พุทธทาส ในหนังสือที่แจกเป็นที่ระลึกในโอกาสที่สวนโมกขพลาราม มีอายุครบ ๖๐ ปี เรื่องความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ของธรรมกับการเมือง ความว่า

“ธรรมะกับการเมืองเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ได้ แยกกันเมื่อไร การเมืองก็กลายเป็นเรื่องทำลายโลกขึ้นมาทันที การเมืองที่แท้จริงสำหรับมนุษย์ ต้องตั้งรากฐานอยู่บนรากฐานทางศาสนาของทุกศาสนาที่มีอยู่ว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น นักการเมืองที่มีธรรมสัจจะซ่อนอยู่ในใจ ย่อมเป็นนักการเมืองของพระเจ้า การเคลื่อนไหวของเขาทุกกระเบียดนิ้ว มีแต่บุญกุศล จนกระทั่งกลายเป็นปูชนียบุคคลไป ขอภาวนาให้โลกเรามีนักการเมืองชนิดนั้น เป็นผู้จัดการเมืองของโลกโดยทั่วไปเถิด *พุทธทาส อินทปัญโญ*”^{๒๓}

และในตอน มองประชาธิปไตยอย่างไร ท่านมีข้อเสนอว่า

“ถ้ามองให้เป็นนรก และมองอย่างปัญญาชน ก็ต้องทำให้มันเป็นสวรรค์ ถ้ามองให้เป็นสวรรค์ และมองอย่างปัญญาชน ก็ต้องป้องกันอย่าให้กลายเป็นนรก”^{๒๔}

สำหรับส่วนที่มองประชาธิปไตยเป็นสวรรค์ได้อย่างไรนั้น ท่านไม่ได้พูดถึง แต่ส่วนที่มองประชาธิปไตยเป็นนรกนั้น พระพยอมกล่าวไว้ในตอน นรกที่มีอยู่ในระบอบประชาธิปไตย ด้วยการยกเอาคำบรรยายของท่านอาจารย์พุทธทาส เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๓๓ ซึ่งก็เกือบจะเป็นการปฏิเสธข้อแตกต่างระหว่างประชาธิปไตยและเผด็จการมาเสนอไว้ว่า

“เดี๋ยวนี้ปัญหาในโลก หรือประเทศใดก็ตาม มันอยู่ตรงที่ขาดคนดี โครงการหรือแผนการนั้นดีเลิศ แต่ไม่มีคนดีที่จะปฏิบัติตามแผนการนั้น เพราะฉะนั้น มันจึงไม่ดีไปหมด ไม่ว่าจะอะไร มันไม่ดีไปหมดประชาธิปไตยก็ไม่ได้ หรือว่าเผด็จการก็ไม่ได้ ถ้ามันขาดธรรมะ แต่ถ้ามีธรรมะแล้ว อะไร ๆ ก็ดีไปหมดจะปกครองกันแบบไหนก็จะดีไปหมด บางทีเผด็จการจะยิ่งดีเสียกว่าประชาธิปไตย ถ้ามีคนดี เดียวนี้เพราะมันไม่มีคนดี เผด็จการก็ไม่ไหว ประชาธิปไตยมันก็ไม่ดี เพราะเมื่อทุกคนไม่ดีแล้ว มันก็รวมหัวกันทำสิ่งที่ไม่ดี โลกนี้ก็กลายเป็นนรกไปทันที

ที่พูดว่า ประชาธิปไตยนั้นเป็นของประชาชน เพื่อประชาชน โดยประชาชน นี่ฟังดูมันเพราะมาก แต่มันก็ยังอันตรายอย่างยิ่ง เพราะว่า ถ้าประชาชนนั้นเป็นคนไม่ดีแล้ว มันก็พลิกโลกนี้ทั้งโลก ให้กลายเป็นนรกไปทันที นี่แหละของประชาชน เพื่อประชาชน โดยประชาชน มันไม่เอาเป็นที่แน่นอนได้ มันต้องมีความดี คือ ธรรมะ และมีคนดี แล้วอะไร ๆ มันก็จะดี เผด็จการก็ดี ประชาธิปไตยก็ดี หรืออะไร ถ้าจะมีอีก มันก็จะดีดี ถ้ามันมีความดี คือ ธรรมะอยู่ในคน”^{๒๕}

ในตอน ถูกกล่าวหาและถูกโจมตี พระพยอมเล่าว่า

‘หลังจากการสัมภาษณ์ทางโทรทัศน์ช่อง ๕ ออกอากาศไปเพียงไม่กี่วัน ก็มีเสียงโทรศัพท์เข้ามาด่าว่าอย่างรุนแรง...และตลอดเวลาระหว่างที่เกิดเหตุ นั้น อาตมาก็ยังไม่ทราบว่าคุณโจมตีจากประชาชนภายนอกอยู่’ ^{๒๖}

แต่เชื่อว่าท่านจะไม่ทราบความเป็นไปภายนอกวัดสวนแก้ว เสียทีเดียว เพราะท่านได้สรุปเรื่องราวไว้ในตอนเมฆดำ ว่า

‘เมฆดำหมิ่นหมิ่นสื่อเค้เต็มทีในวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๓๕ เมื่อพลเอกสุจินดา คราประยูร ซึ่งปฏิเสธตลอดมาว่า จะไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่ท่านแถลงต่อสื่อมวลชนว่า ท่านต้องยอมเสียดีเพื่อชาติ ยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี’ ^{๒๗}

และ กลางดึกคืนวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๓๕ พลเอกสุจินดา คราประยูร นายกรัฐมนตรี และพลเอกอนันต์ กลินทะ รมว. มหาตมไทย ออกประกาศ ‘สถานการณ์ฉุกเฉิน’ ^{๒๘} และท่านก็ได้รับโทรศัพท์ ขอให้ไปช่วยเทคโนโลยีให้ผู้ประท้วงเลิกการชุมนุม’ ^{๒๙} แต่สิ่งที่เป็นปัญหาในความสัมพันธ์ระหว่างท่านกับโลกภายนอกช่วงนั้นที่ท่านเล่าเอาไว้ด้วยก็คือว่า

‘โยมที่รับโทรศัพท์ได้ปฏิเสธไปก่อนที่จะมาแจ้งให้อาตมาทราบ เรื่องจึงผ่านไปหลายครั้งหลายเวลา สรุปแล้ว ช่วงระยะเวลาที่มีการประท้วงนั้น อาตมาอยู่วัดตลอด งานกิจกรรมที่รับไว้ก็ยกเลิกไปโดยปริยาย อาตมาคอยติดตามข่าวตลอดเวลา...แต่อาตมาไม่สามารถจะจับเนื้อเรื่องที่ถูกตองได้ ก็ได้รับรู้ตามที่โยมเล่าให้ฟัง และได้ยินตามที่ได้ฟังมา ไม่มีมีการสรุปหรือมีความคิดเห็นต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากพระพยอม เพราะอาตมาคิดว่านี่คือ อธิปไตย’ ^{๓๐}

และอีกแห่งหนึ่งคือในตอน เหตุเกิดเมื่อตี ๒ ท่านก็เล่าว่า

‘มีโทรศัพท์มา ๒-๓ ครั้ง ขอให้อาตมาช่วยไปเทคโนโลยีเพื่อห้ามการประท้วงที่สนามหลวง...แต่โยมที่วัดไม่บอกอาตมา จนกระทั่งรุ่งเช้า โยมจึงมาพูดให้ฟัง พร้อมทั้งแจ้งว่า ที่ไม่ปลุกอาตมา เพราะเห็นว่าตึกแล้ว และมีความเห็นที่ไม่สมควร เพราะเป็นยามวิกาล และเห็นเหตุการณ์ยังไม่สงบ อาตมาก็ได้แต่รับฟัง ก็ไม่ได้บอกความเห็นหรือคำเหน็ดเหนื่อยโยม เพราะเห็นว่าเรื่องก็ผ่านไปแล้ว’ ^{๓๑}

เหตุการณ์ตอนนี้นับว่าน่าสนใจมาก เพราะการไม่ได้รับรู้คำนิมนต์ จึงไม่อาจบอกได้ว่า พระพยอมจะรับนิมนต์หรือไม่ ด้วยเหตุผลอย่างไร และถ้ารับนิมนต์ ท่านจะเทศน์กับฝูงชนในสถานการณ์เช่นนั้นอย่างไร แต่ในกรณีออกโทรทัศน์ พระพยอมได้เล่าถึงการไปปรากฏตัวทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๕ อีกครั้งหนึ่งไว้ในตอน สนทนาปัญหาบ้านเมือง ว่าเป็นการไปออกรายการชื่อนี้ ในหัวข้อเรื่อง อปวิธานียธรรม คือ ธรรมไม่เป็นที่ติแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญ เทปโทรทัศน์ที่ออกอากาศในวันอาทิตย์ที่ ๒๔ พฤษภาคม นั้น บันทึกไว้แต่เมื่อวันศุกร์ที่ ๒๒ โดยนายทหารนอกเครื่องแบบท่านหนึ่งมาติดต่อกับ

‘คิดว่าเมื่อเขาเชิญมาเพื่อไปเผยแพร่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นหน้าที่ที่พระอย่างอาตมาต้องปฏิบัติ จึงรับปากพร้อมทั้งนัดเวลาให้รดมารับ...อาตมาได้นำหนังสือ นวโกวาท เข้าไปออกรายการด้วย’ ^{๓๒}

และในช่วงหนึ่งของรายการ ท่านได้พูดถึงความมุ่งมั่นแน่วแน่ในการปฏิบัติหน้าที่พระภิกษุของท่านว่า

‘มีคนหวังดีว่า ท่านอย่าไปเลยช่วงนี้ อย่าพูดเลย อยู่เฉยๆ เอะ อาตมาว่า ถ้าเรามัวกลัวอยู่อย่างนี้ เราก็ไม่เผยแพร่ธรรม หลักธรรมที่นำไปสู่ความเจริญก็ถูกปิดอยู่ในคำสอน ในพระไตรปิฎก’ ^{๓๓}

โดยสรุป พระพยอมยังคงยืนยันบทบาทของท่าน ในฐานะพระนักเทศน์อย่างเหนียวแน่นมาโดยตลอด แม้ในสถานการณ์ที่เรียกว่า "หน้าลือหน้าขวาน" ด้วยการยึดถือหลักว่า ธรรมแยกออกจากการเมืองไม่ได้ แต่หัวใจสำคัญของการแสดงบทบาทนักเทศน์ในสถานการณ์ดังกล่าว อยู่ใน ปล.ท้ายบท ของ พระกัโตนด้วย ที่ว่า "คนอย่างพระพยอมจะเทศน์จะบรรยายธรรมตามสภาพความเหมาะสมของสถานที่ เวลา และเหตุการณ์" กระนั้นก็ดี ปัญหาสำคัญที่สุดก็ยังอยู่ที่ว่า ในสถานการณ์คับขันนั้น การปรากฏตัวของท่าน หรือการแสดงธรรมของท่าน แม้จะเป็นการเรียกร้องให้เกิดความสงบ และแม้จะไม่มีเจตนาเข้าข้างฝ่ายใด แต่ก็ย่อมเป็นการทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ได้เปรียบหรือเสียเปรียบ ในทางการเมืองได้อยู่ดี เพราะฉะนั้น จะเป็นไปได้หรือไม่ที่จะมีสถานการณ์ หรือช่วงเวลา หรือสถานที่ ที่ แม้แต่พระนักเทศน์อย่างพระพยอม ก็ไม่ควรที่จะแสดงธรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็ว่า การไม่รับทราบค่านิยมดีของทั้งสองฝ่าย จะถือเป็นการแสดงธรรมที่เหมาะสมกับสถานที่ เวลา และเหตุการณ์อย่างหนึ่งได้หรือไม่?

พระพยอมกับสังคมไทย

พระพยอม กัลยาโณ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสวนแก้วอยู่จนถึงวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๓๗ อันเป็นวันที่มีการแต่งตั้งเจ้าอาวาสคนใหม่ คือ พระประเสริฐ ฉายา ปัญญาสาโร อายุ ๓๗ พรรษา ๖ วิฑยฐานะ น.ธ. เอก การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ทั้งหมด ล้วนเป็นไปตามความประสงค์ของพระพยอมเอง ที่ท่านได้แสดงออกก่อนหน้าเดือนมกราคม ๒๕๓๖ ว่า

เอา เชื้อหรือเปล่านั้น อาตมากำลังทำเรื่องเหมือนกัน หลวงพ่อเจ้าคณะตำบลไม่ให้เด็ดขาดอย่างข้าก็ประมาณ สั้นเดือน ต้นเดือนจะลาออกจากเจ้าอาวาส อาตมาไม่อยากอยู่ฝ่ายบริหาร เพราะเรามันเป็นผู้สอนแล้ว ถ้าไปเป็นผู้บริหารเนี่ย เสียเวลาเราไปเทศน์ เขาเรียกประชุมเรื่อยเลย เจ้าอาวาสเนี่ย ขออภัยนะ ไป

เรียกเราประชุมเรื่องที่เรากำแล้ว มันน่าเบื่อไหม วัดต้องปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่น เรานะปลูกจนต้องตัดเพราะมันแน่นเกินไป แล้วบอกให้เราไปเริ่ม ไปสัมมนา ไปประชุมต่อไปนี่ญาติโยมมาทำบุญ ต้องเทศน์ต้องสอนทุกวันพระ เรานะเทศน์จนมันเอียนแล้ว มีโยมข้างวัดมันบอกว่า ให้ฉัน ๆ ไปไม่ต้องเท่า หลาย ๆ อย่างที่ไม่อยากพูด เรียกเราประชุมที่เราทำแล้ว เราไม่ไปก็เสียการปกครอง...เลยตัดสินใจอยู่อย่างนี้ดีกว่า

ที่แรกที่พระพยอมไม่อยากเป็น เพราะมันไม่มีใครเป็น วัดเราไปสร้างขึ้นใหม่ ๆ ก็ไม่มีใครเป็น มีพระไป หายไป กลับไป เราก็ต้องเป็น แต่ตอนนี้เผอิญได้ถูกศิษย์บวชมา ๔-๕ พรรษา เรียนจบนักธรรมเอก ก็ตั้งใจช่วยจริง ๆ เราก็สบาย ลาออกเลย เราเอาอย่างมหาจุลวงก์ก็ได้ คุณเจ้าอาวาสอีกที คุณรัฐมนตรีได้ เราทำไม่จะคุณเจ้าอาวาสไม่ได้ ก็เจ้าอาวาสลูกศิษย์เรานี้ ไม่เสียนโยบายเรา รับรอง *

ในแง่หนึ่งนั้นอาจกล่าวได้ว่า การถอนตัวจากการเป็นเจ้าอาวาสวัดสวนแก้วของพระพยอมเป็นสิ่งซึ่งไม่ช้าก็เร็วก็ต้องเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เพราะทัศนคติและบทบาทของพระพยอมเองได้ก้าวล้ำเกินขอบเขตของพระที่จะเป็นเพียงแค่ผู้นำทางจิตใจของชุมชนใด ชุมชนหนึ่งไปเสียแล้ว นั่นคือ การมองปัญหาที่แต่เดิมมักจะคิดกันว่าเป็นปัญหาศีลธรรมส่วนบุคคล ว่า แท้จริงแล้วเป็นปัญหาที่มีสาเหตุและในที่สุดแล้วจะมีผลกระทบต่อไปถึงสังคมทั้งสังคม ทำให้พระพยอมเสนอทางออกที่กว้างขวางมากเกินกว่าทัศนคติของเจ้าอาวาสวัดสวนแก้วไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะฉะนั้นเรื่องอบายมุขซึ่งมักถูกมองว่าเป็นเรื่องพื้น ๆ ที่พระพยอมเองในสมัยแรกเริ่มมีชื่อเสียงโด่งดังขึ้นมา นิยมนำเอามาเทศน์ให้ฟังเป็นเรื่องตลกขำขันไป ก็ถูกมองเสียใหม่ในแง่มุมมองที่กว้างขวางกว่า เช่น เมื่อพูดถึงโครงการช่วยเหลือคนตกงาน พระพยอมจึงได้กล่าวถึงปัญหาความยากจนซึ่งได้กลายเป็นวัฏจักรแห่งความยากจนและอบายมุขว่า

*ตั้งแต่อาตมามาจัดโครงการช่วยเหลือคนตกงาน มีเรื่องที่จับประเด็นได้นำเร้าใจที่สุดก็คือเรื่องซีเหล้าซียา

พวกเขาแรงงานมันมาอยู่ใหม่ ๆ ก็ดี พอได้เงินหน่อย เดียวก็ต้องเริ่มชมนานชุกตัว ชุกหัวเข้าไปเป็นส่วย ส่งให้คนอื่นเป็นเสียทันที เดียวนี้คนตงงานที่วัด ใจหนึ่งอยากจะให้โอกาสเขา ใจหนึ่งก็อยากจะไล่ไปให้พ้น เพราะเป็นการเหยียบย่ำกฎระเบียบของโครงการ ยิ่งมันมีร้านเหล้าอยู่ใกล้วัด ยิ่งทำให้โครงการทำลำบากขึ้นทุกวัน เพราะการกินเหล้าเมายาของคนตงงานทวีขึ้น เมื่อเงินทองดีขึ้น มีมากขึ้น ความเลอะเทอะความเสื่อมตามามากขึ้น ซึ่งเราตั้งเป้าจะช่วยคนดี ๆ ให้มีอาชีพ ตอนเขาไม่มีอาชีพเขาก็ทำตัวดีน่าสงสาร พอได้งานได้เงินขึ้นมาก็เพลิดเพลินกับไอ้สิ่งมอมเมา จึงตั้งชื่อหน้าว่าเป็นน้ำมอมเมาของโลกจริง ๆ ประทุษร้ายสติ ประทุษร้ายกระทั้งโครงการดี ๆ ถ้ารัฐจะช่วยคนให้หายจนอย่าลืมน้ำมอมเมาส่วนใหญ่มีวเมอบายมุขมากเหลือเกิน ถ้าจะให้เงินให้ทองให้อะไรหลายอย่างอย่างไรก็คงจะเจริญยาก สำหรับคนจนที่ตกเป็นทาสอบายมุข”^๒

แม้แต่ตัวอบายมุขหรือสิ่งเสพยาเสพติดทั้งหลายก็มิได้ถูกจำกัดอยู่เฉพาะแค่สุรายาเมาที่สามารถพบเห็นได้ในหมู่คนยากจนในเมืองเท่านั้น หากพระพยอมได้ชี้ให้เห็นถึงพิษภัยของยาเสพติดชนิดอื่น ๆ ที่ระบาดอยู่ในหมู่คนยากจนในภาคชนบทอีกด้วย

“นักการเมืองดั่ง ๆ ในสมัยนั้นต่างไม่นึกถึงอันตรายของประชาชนเลย กลับไปสมรู้ร่วมคิดกับข้าราชการบางคนทำอันตรายทำร้ายประชาชน เราไปตื่นตื้นกับยาม้ายาเสพติดอื่น ๆ กันมาก แต่หาไม่รู้ว่ายาเสพติดในรูปของยาแก้ปวดราคาถูก และเครื่องดื่มพวกนี้คืออันตรายร้ายที่สุด เพราะคนต้องติดและต้องกินทุกวันหาซื้อได้ทั่วไป ไม่ผิดกฎหมาย คนภาคอีสานชาวไร่ชาวนาบางคนต้องกินยาแก้ปวดชนิดของวันละสี่ถึงห้าซอง อันนี้เป็นเรื่องจริง รัฐบาลทุกยุคยังปล่อยให้มีการฆ่าประชาชนทางอ้อม และทำให้ตายผ่อนส่งทุก ๆ วัน เพราะรัฐบาลก็อาจจะเป็นนายทุนหรือเป็นพวกของนายทุนเสียเอง

เวลานี้เราไม่มีใครกล้าพูดความจริง สื่อมวลชนต่าง ๆ ก็ถูกเงินค่าโฆษณาปิดปากไม่กล้าแฉความจริงออกมา”^๓

ปัญหาศีลธรรมเรื่องอบายมุขจึงกลายเป็นปัญหาที่กว้างขวางกว่าเรื่องของศีลธรรมส่วนตัว ไม่ว่าจะ

การมองจากแง่ของผู้ประกอบการที่แสวงหาผลประโยชน์จากการผลิตการขยาสิ่งเสพยาเสพติดต่าง ๆ หรือจากแง่ของผู้เสพยา รวมทั้งผู้ที่น่าจะต้องรับผิดชอบต่อปัญหาดังกล่าวคือรัฐบาล อย่างที่พระพยอมได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

“มีคนกล้าลงทุนสร้างความหายนะให้กับเยาวชนของโลกสำหรับเยาวชนของโลกก็คือผู้ที่จะสร้างโลกต่อไปในอนาคต แต่มีนายทุนใจบาปธุรกิจบาปที่สามารถกล้าหาญลงทุนเป็นหลาย ๆ ล้าน เพื่อเป็นเพชรฆาตประมัตตธรรม และศีลธรรมของเยาวชน ทำลายเยาวชนผู้ที่มีสติสำนึกยังไม่เพียงพอ สำนึกธรรมะไม่เพียงพอแม้แต่สนุกสนานมันหวาน ไม่คิดที่จะเอาประมัตตธรรมกลับมาศีลธรรมกลับมา มีแต่ความทะเยอทะยานอยากจะเป็นดาราคณดั่ง นักร้องดวงเด่น ดีเจที่มีเสียงไพเราะตลอดจนเป็นนักเที่ยวอย่างชนิดที่ไต่รุ่ง ฉะนั้นการที่เราจะทำให้ประมัตตธรรมกลับมาสู่รัฐบาลหรือคณะปกครองบ้านเมืองจะต้องอาจหาญกล้าหาญเหมือนกับมีความกล้าหาญในการส่งย้ายหรือส่งให้ใครต่อใครทำอะไรต่าง ๆ นานา ลองกล้าหาญอาจหาญส่งย้ายสนามม้าส่งปิดสถานพนันบ่อนใหญ่บ่อนเล็กที่มันสร้างความเสียหายให้กับประเทศชาติ ให้คนต้องตกเป็นทาสอบายมุข ถ้าหากว่ามีการทำให้เกิดการกล้าหาญทางจริยธรรม คือการกล้าทำให้ศีลธรรมความสงบเย็นให้มันกลับมา แม้ตัวจะเดือดร้อนบ้างก็ต้องยอม ยอมเดือดร้อนเพื่อให้ศีลธรรมกลับมา ยอมเจ็บตัวเพื่อให้ศีลธรรมกลับมา ยอมบอบซ้ำเพื่อให้ศีลธรรมกลับมา ยอมอึกเสบเพื่อให้ศีลธรรมกลับมา แม้จะต้องน้ำตาร่วงก็ต้องเอาตลอดทั้งชีวิตจะสิ้นไปก็ต้องยอม ถ้าความอาจหาญพวกนี้มันมาเมื่อไหร่ก็เป็นถึงวาระที่โลกก็สว่างไสว โลกธาตุก็สงบเย็น เวลานี้เรายิ่งหาราชสีห์ไม่ได้ยังหาม้าขาวไม่ได้ มีแต่ม้าแกลบ ทางการเมืองทางการเมืองศาสนา ที่ทางการเมืองศาสนาก็แทบจะไม่มีราชสีห์ นาน ๆ ค่อยจะมีราชสีห์สักที”^๔

นอกจาก ‘รัฐบาล’ แล้ว คนที่พระพยอมพูดด้วยก็คือ ‘นายทุน’ ซึ่ง ‘นายทุน’ หรือผู้ประกอบการ อันเป็นตัวจักรที่สำคัญตัวหนึ่งในวงจรของอบายมุขและความยากจนนั้น พระพยอมดูจะไม่ค่อยมีความหวังเท่าไรว่าสามารถจะเปลี่ยนใจคนเหล่านี้ได้ เช่นเมื่ออดีตสวนแก้ว

ประสบกับปัญหาที่ดิน ท่านได้กล่าวถึงประสบการณ์กับ
นายทุนนักธุรกิจว่า

‘เคยคุยกับนักธุรกิจบางคน และนายทุนที่ทักว่า
ชื่อที่ดินไว้แก๊งกำไร ได้เลียบเคียงถามถึงเรื่องการบุญ
การกุศล คิดจะชวนมาร่วมทำบุญด้วย แต่เขาพูดว่า ‘นัก
ธุรกิจไม่มีการกุศล’ หรือ.....‘ผมไม่ใช่บุญ’ ยังไม่ถึง
เวลาจะเอาบุญ แต่ต้องเอาเงินก่อน.....’ *

ส่วนนายทุนนักธุรกิจประเภทนี้ซึ่งมักจะชอบปลอบใจ
ตนเองว่า แม้นตนจะหาเงินมาได้จากการมอมเมาอบายมุข
ต่อเยาวชนต่อประชาชน แต่ก็ได้เจียดเงินกำไรมาทำ
บุญทำกุศลด้วยนั้น พระพยอมก็นิยมที่จะอ้างคำสอน
ของหลวงพ่อบุชชา แห่งวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี
มาเตือนสติผู้ที่คิดผิดๆ เหล่านี้ว่าจริงๆ แล้วการละบาป
นั้นดีกว่าการทำบุญเสียอีก

‘เวลานี้เรากำลังทำบุญแต่เราไม่ละบาป หลักทาง
พุทธศาสนาสอนว่า ให้ละบาปทั้งปวงเป็นข้อแรก ให้ทำ
แต่ความดี และให้หัวใจให้สะอาดบริสุทธิ์ การละบาปจึง
เป็นเรื่องแรกที่ต้องทำก่อนข้ออื่นๆ บางคนเที่ยวสร้าง
โรงเรียน โรงพยาบาล สร้างโบสถ์สร้างวัดทั่วประเทศ
แต่ก็ไม่เลิกทำบาป ก็ไม่รู้ไปเอาเงินอะไรมาสร้างเทค
ผับคลับบาร์ให้เด็กๆ มั่วสุมมอมเมา เบื้องหน้าสร้าง
โรงเรียนแต่เบื้องหลังสร้างเทค สร้างอะไรที่มอมเมา
เยาวชนอย่างนี้ก็ไม่ไหว จิตสำนึกศีลธรรมในใจมีอยู่
แค่นั้น นายทุนพวกนี้แก๊งทำดีแบบจอมปลอม อยากร
จะให้มีคนกล่าวกระซอกหน้ากอกออกมาสักทีเถอะ’ *

สำหรับรัฐบาลหรือทางราชการนั้น นอกจากจะโอบอุ้ม
นายทุนอย่างที่ได้เคยกล่าวไว้แล้ว ยังปล่อยให้ละละเลย
ให้พระและวัดโดยส่วนรวม ซึ่งมีศักยภาพที่จะรองรับ
ปัญหาสังคมได้อย่างมากมายไม่สามารถทำหน้าที่ในส่วน
นี้ได้เต็มที่อีกด้วย

‘บางวัดนั้นจำเป็นต้องขยายที่ดินวัดเพื่อโครงการ
กิจกรรมทางศาสนาที่มีประชาชนมาเกินมาก แต่ว่าต้อง
หาเงินซื้อใหม่ ทั้งที่ดินเก่าของวัดมีมากมาย ไม่ว่า
เป็นที่ดินวัดร้างก็ไม่มีรัฐบาลชุดไหนคิดที่จะปรับปรุง

ที่ดินวัดให้เป็นประโยชน์ต่อศาสนา แต่ให้ประโยชน์แก่
กรมการศาสนา เพื่อไปจัดที่เช่าบ้าง จัดสรรไปเป็นอะไร
ต่ออะไรไป แต่จะจัดให้มันเป็นโครงการสวนหย่อมหรือ
ว่าสนามเล่นกีฬาของเด็ก หรือโครงการช่วยเหลือผู้ด้อย
อาชีพต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นคนชราคนพิการ ที่จริงที่ดินวัด
น่าจะนำมาช่วยสงเคราะห์อย่างนี้.....

ไม่มีกรมการศาสนายุคไหน รัฐบาลยุคไหน ไม่มี
รัฐมนตรีกระทรวงศึกษา คนใดที่จะประกาศตัวว่า ถ้า
วัดใดต้องการทำโครงการทำประโยชน์ต่อประเทศชาติ
ศาสนา กรมการศาสนา กระทรวงศึกษา หรือรัฐบาล
จะยื่นมือเข้ามารับทำ ถ้าเห็นโครงการนั้นมีประโยชน์
จะรับทำทันที เพื่อให้พระมีเวลาสอนอย่างเดียว’ *

กระนั้นก็ดี เพื่อที่จะผลักดันโครงการต่างๆ ของวัด
สวนแก้วให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี พระพยอมก็พร้อมที่จะ
ประสานประโยชน์กับทางราชการ ดังจะเห็นได้จาก
การติดต่อประสานงานกับกรมประชาสัมพันธ์ในส่วน
ของโครงการฝึกอบรมอาชีพแก่ผู้ยากไร้ สำหรับในส่วน
ของนักธุรกิจนายทุนนั้น พระพยอมเองได้เล่าให้ฟังถึง
ผลพลอยได้ของการที่ท่านได้รับนิมนต์ไปเทศน์ที่ห้าง
สรรพสินค้าแห่งหนึ่งว่า

‘และไม่นานอาดมากก็ไปเทศน์ที่ห้างสรรพสินค้าบางลำภู
ก็บอกว่า เออ ที่ห้างมีของอะไรต่ออะไรขายเยอะ เด็กที่
วัดศกงานเด็กกำพร้ามันผลิดออกมาทำขึ้นมาแล้วมัน
ขายไม่ค่อยได้ ที่วัดไม่ค่อยมีที่ขาย คนไม่ได้มาวัดทุกวัน
เหมือนห้างสรรพสินค้า มันช่วยเอามาขายหน่อย อาตมา
จะเขียนจะพูดว่าใครอยากได้เครื่องเฟอร์นิเจอร์เครื่อง
ใช้ให้มาเอาที่ห้างสรรพสินค้าบางลำภู เห็นไหมเราได้
ฟังเขาเพราะเอาของไปขาย และเขาก็ได้ฟังเราเพราะ
เราได้ช่วยประชาสัมพันธ์ห้างให้ และคนซื้อของนี้ก็
คงจะไปซื้อของอื่นของห้างด้วย เนี่ยเรียกว่าดีกว่าฟังกัน
ข้างเดียว’ *

หรือแนวคิดเรื่อง ‘บัตร์เครดิต ละเลิก อบายมุข’ ก็เห็น
ได้ว่าเป็นความพยายามของพระพยอมที่จะขอโอกาสจาก
นักธุรกิจรายใหญ่ๆ ให้เรื่องของศีลธรรมได้มีโอกาส
สอดแทรกเข้าไปนั่นเอง

‘ที่จะทำบัตรเครดิต ละ เลิก อบายมุขเนี่ย คือตอนนี
ไปเทศน์ที่ไหน ๆ ก็ไปบอกเค้า เช่น ไปเทศน์บริษัทปลา
กระป๋องเนี่ย เค้าขายเค้าก็ต้องมีเอเยนต์ ส่งต่อส่งอะไร
ถ้าเราไปเทศน์แล้วขอซื้อเค้ามาในราคาถูก กระป๋อง
อาจจะสองบาท แต่เค้าขายกันห้าบาท แต่เราจะขาย
เฉพาะคนที่มิบัตรเครดิตว่า ละ เลิก อบายมุข ถ้ามิบัตร
มาเนี่ยมาซื้อของถูกเดือนละครั้ง แล้วยังแถมซื้อได้
อีกนะ ถ้ายังไม่มียัง ค่อยผ่อนส่งทีหลัง เพราะมีคน
เตรียมให้ของเยอะ ตอนนีรู้สึกของมันเยอะไม่รู้จะทำ
อะไร อยากจะลองทำให้มันเป็นตัวน้ำลายไหลเลย ภู
อยากเลิกอบายมุขเพื่อจะได้ซื้อของถูก ลูกมันก็คงจะเข้า
พ่อเลิกเดอะจะได้บัตรเครดิตไป.....

นี่ตอนที่ไปจังหวัดนครราชสีมา ไปเห็นอำเภอนะ ๆ นะ
แล้วบางคนก็ติดอบายมุขกัน บางคนก็ยังกินเหล้าอยู่
เราก็ว่าเฮ้ยเราน่าจะเอาของถูก ๆ ไป ไม่ซื้อดกส่งใหญ่ ๆ
เค้าขายกถล่งละหนึ่งบาท เราขายสลึงเดียว เค้าขาย
สามบาท เราขายบาทเดียว แต่ต้องมีบัตรเครดิตมาซื้อ
ได้’^๙

การรู้จักประสานประโยชน์ในทางปฏิบัติให้กลมกลืนกันนี้
น่าจะถือได้ว่าเป็น ‘กุศโลบาย’ อย่างหนึ่งของพระพยอม
ซึ่งทำให้ท่านไม่ดูเป็นพระที่ ‘นอกคอก’ หรือ ‘หัวรุนแรง’
ในสายตาของผู้คนซึ่งติดอยู่ในกรอบความคิดแบบเดิม ๆ
แต่ในขณะที่เดียวกันท่านก็พยายามไม่ให้ถูกมองว่าเป็น
พระที่ ‘เคร่ง’ จนเกินไปในสายตาของคนทั่วไป ดังจะ
เห็นได้จากแนวทางการจัด ‘งานเสริมธรรม เสริมปัญญา’
ที่วัดสวนแก้ว ซึ่งท่านได้อรรถาธิบายไว้ว่า

‘อย่างถึงขนาดจัดกินเลี้ยงหารายได้เข้าวัดด้วยการมี
เหล้ามียามอมเมาประชาชนสาธุชนให้เมาให้ดินอยู่ใน
ลานวัดแล้วก็ได้ล่วงเงินกระเป๋ามาทำบุญ เรียกว่า
เป็นการทำบุญปนบาปเหลือเกิน

เพราะฉะนั้น งานบุญงานประจำต้องจัดกันให้ดีที่สุด
อย่าให้มีการมอมเมาหลุมหลงมงาย แต่ควรจะให้มัน
เกิดประโยชน์ในฐานะเราเป็นชาวพุทธ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิก
บาน โลกจะไม่ให้ซ้ำ ธรรมจะไม่ให้เสีย งานประจำปี
จะมีทั้งความสนุกสนาน และมีสาระประโยชน์ ได้ทั้ง
ข้อคิดได้ทั้งความคิดคึกคักขนิตไม่มงาย เรียกชื่องานว่า
‘งานเสริมธรรม เสริมปัญญา’

มีนักร้องคารา นักแสดงดาวตลกกับปากจะมาช่วย
งานหลาย ๆ คน ให้มาช่วยกันแสดง หรือพูดธรรมะเป็น
ธรรมบันเทิง มีข้อคิดสะกิดใจได้ทั้งความสนุกสนาน
สลับกันไป ในส่วนการเทศน์การสอน อาตมาก็ได้นิมนต์
หลวงพ่อบุคคลต่าง ๆ เช่น หลวงปู่บุดดา และพระ
อาจารย์ที่เชี่ยวชาญแตกฉานในการบรรยายธรรมให้
เกิดคุณงามความดีขึ้นในจิตใจของสาธุชนที่เข้ามาในวัด

ในงานนี้ยังจะมีของถูกจำหน่ายเป็นไม้ไผ่ลายมือของ
คนตงงานที่เข้ามาอยู่ในวัด ผลัดจัดทำกันขึ้นเป็นของ
ชำร่วยแก่ผู้ที่มาเที่ยวงานนี้ด้วย ก็หวังว่าท่านสาธุชน
คงไม่ทิ้งโอกาสนี้ จะไปเที่ยวงานมังลูนิมิต วัดโพน
มาแล้วก็ตาม ลองมางานเสริมธรรมเสริมปัญญาวัด
สวนแก้วบ้างสลับกันดู ที่นี่มีจัดทุกวันเสาร์-อาทิตย์
ตลอดเดือนกุมภาพันธ์ งานที่วัดสวนแก้ว อาตมาจะ
ให้อยู่กลาง ๆ คือไม่ให้เจียบเหงาและก็ไม่ให้คึกคักจน
ฟังช้าน ให้มันรู้ว่าสงบเย็นแล้วให้มันรื่นเริง รื่นเริง
แล้วสงบเย็น สลับกันพอดี ๆ ไม่ให้มันเอาแต่รื่นเริง
จนกระทั่งจิตใจมันกระเจิงคึกคะนองไม่เลือกที่’^{๑๐}

แต่เมื่อโอกาสอำนวย ท่านก็ไม่ละเลยที่จะกล่าวถึง
หลักธรรมซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลทางความคิด
ของท่านพุทธทาสภิกขุ อันได้แก่เรื่องของ ‘ตัวกู-ของกู’
หรือเรื่อง ‘อัตมมยตา’ ดังจะเห็นได้ว่าในตอนเกือบจะ
ท้ายสุดของ *อย่ากัฏฐ* ท่านได้กล่าวไว้ว่า

‘ประโยชน์ แปลว่า เครื่องร้อยรัด ตามรูปศัพท์ เรา
กำลังหลงใหลกับเครื่องร้อยรัด ว่าตามความจริงผล-
ประโยชน์มันจะตกอยู่กับใคร มันก็ตกไม่นาน เราได้
ประโยชน์จากตรงนั้นมาจากตรงนั้นมา มันก็เปลี่ยนไปเรื่อย
ประโยชน์นี้มันไม่เคยตกอยู่กับใครตลอดเวลาหรอก แต่
ในที่สุดมันก็คืนสู่ธาตุเดิมของมัน คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ

คนบางคนชอบพูดกันว่า
‘ประโยชน์อันนี้มันควรเป็นของกู ไม่ควรเป็นของมึง’
ก็เลยเจ็บปวด! ที่เจ็บปวดนี้เพราะอะไรโยม?
ที่เจ็บปวดนี้เพราะ ‘ตัวกู ของกู’
ที่มันเจ็บปวดที่สุดก็เพราะมี ‘กู’ มีกูตั้งแต่แรก
มีกู ‘ไม่สวยก็เป็นทุกข์’
มีกู ‘รู้’ ใครไม่เชื่อความรู้กูก็เป็นทุกข์
มีกู ‘เอาใจช่วย’ แล้วยังไม่ได้ตามที่กูช่วยก็เป็นทุกข์
มีกู ‘เสีย’ ประโยชน์ก็เป็นทุกข์’^{๑๑}

ที่น่าสนใจและคงต้องถือว่าเป็นความเป็นเลิศในทาง
การเผยแผ่ธรรมของพระพยอมก็คือ การที่ท่านสามารถ
สอดแทรกเรื่องที่มีความสำคัญให้กับเยาวชนได้อย่าง
เหมาะเจาะ เรียกได้ว่าเป็นการเรียนรู้ธรรมโดยการ
ปฏิบัติโดยตรง ดังคำบรรยายของท่านตอนหนึ่งว่า

เมื่อเช้านี้อาตมาพาเนรไปบิณฑบาต โยมเขาเจ็บใจ
บางคนเขาบอกว่า

‘โห้ย! เจ็บใจจริง ไม่รู้ว่าท่านมา เสียตายจริง..จริง’

อาตมาไม่ได้บอกไว้ก่อน จู่ๆ ก็ไปอย่างนั้นแหละ
โยมเขาไม่ได้ใส่บาตรรู้สึกเสียตาย เมื่อญ้ออาตมาก็นำ
หนังสือและเทปไปแจกด้วย ใส่บาตรเสร็จก็ได้เลย
โยมเหล่านั้นจะเป็นเพราะอยากได้เทปและหนังสือ
หรือเปล่านั้นไม่รู้ วิ่งกันวุ่นไปหมด (วังหาข้าวมาใส่บาตร
ไม่ได้วังแข่งกัน) อันที่จริงเมื่อเช้านี้ พระท่านก็เปิด
เครื่องขยายแล้วนะ แต่อาตมาบอกว่าจะไม่ต้องประกาศ
หรือบอก เพราะต้องการฝึกเนรเรื่องได้เรื่องเสียอย่าให้มัน
กัตเอา จึงพาเนรไปบิณฑบาตประมาณ ๒๐ องค์ ก็เลย
พาเนรบิณฑบาตหาไปได้บ้านเดียว แต่ขากลับได้เต็ม
บาตรเลย เพราะโยมวังบอกกันลั่นไปหมด อาตมาได้
สอนสามเนรว่า

‘เนรดูจิตใจของตัวเองไว้นะ อย่าให้จิตใจแพบนะ มี
คำอยู่คำหนึ่งคือ สมณโย สมณะในศาสนานี้ ต้อง
ทำใจไม่ให้แพบในเรื่องได้เรื่องเสีย บิณฑบาตไม่ได้ก็
ต้องทำใจให้ฟูไว้ ญาติโยมไม่ทำบุญ เราก็ต้องฟูไว้
เหลือวดูบาตรเปล่าก็ต้องทำใจให้ฟูไว้’

...‘อาตมาพาเนรมาบิณฑบาตรนี้ ได้ฝึกจิตใจด้วย
แต่โยมฝึกหรือยัง ฝึกไม่ให้จิตใจฟูๆ แพบๆ ได้หรือยัง
โยม คนเราถ้ามองให้ดี มีแต่ได้ ไม่มีเสีย ถ้ามองไม่ดี
จะเสีย เหลือ ละเหยีย ทั้งได้ทั้งเสีย

ยามจะได้ ได้ให้เป็น ไม่เป็นทุกข์

ยามจะเป็น เป็นให้ถูก ตามวิถี

ยามจะตาย ตายให้เป็น เห็นสติ

ถ้าอย่างนี้ ชีวิตไม่ถูกกัศ ทุกวันเอ๋ย’^{๑๒}

อย่างไรก็ดี เมื่อต้องพูดถึงเรื่องของธรรมที่ละเอียดอ่อน
เพราะเป็นเรื่องที่ชวนให้มีการเข้าใจผิดได้ง่าย พระ
พยอมก็จะพิจารณาตัวผู้ฟังประกอบกับมีการอ้างอิงท่าน
พุทธทาสในการเทศน์ด้วยทุกครั้ง เช่น

‘ถ้าเราเทียบกับธรรม พระพุทธเจ้าท่านก็บอกว่า
ธรรมะนี้เหมือนพวงแพที่อาศัยข้ามฟาก ถ้าเราอาศัย
ข้ามไปแล้ว เราก็ไม่จำเป็นต้องแบกแพไปด้วย คือตัว
ศาสนาต่อไป แม้กระทั่งพระรัตนตรัย ถ้าพูดกันมอง
ดูหน้าอย่างพวกเราส่วนใหญ่ก็เฝื่อนทางนี้มานาน คงจะ
พูดได้ แต่ถ้าคนใหม่ๆ พูดแล้วก็อันตราย!

...คือตอนแรกเราอาจจะอาศัยพระรัตนตรัย คือ พระ
พุทธ พระธรรม พระสงฆ์

แต่ครั้งเราดำรงความมีความเป็นในความเป็นพุทธ
บริษัทเป็น ถ้าเราเป็นพุทธบริษัทเป็น เราก็มีความเป็น
พระพุทธ มีความเป็นพระธรรม มีความเป็นพระสงฆ์
อยู่ในตัว

พระพุทธเจ้ามีภาวะอย่างไร? ภาวะของพระพุทธเจ้า
คือ จิตสะอาด จิตสงบ จิตสว่าง มีปัญญา ถ้าเรามี
ภาวะของจิตสะอาด สงบ สว่าง ก็เท่ากับเราเป็นพุทธ
และมีธรรมอยู่ในตัวจึงทำให้เกิดความสะอาด ความ
สงบ ความสว่าง แล้วพระสงฆ์ที่เป็นนั้นก็เป็นอย่างนี้
อีก...

...เพราะฉะนั้นพอถึงจุดนี้ เรียกว่า เราแทบจะโยน
ลูกตุ้มทิ้ง โยนชูชีพที่ว่ายน้ำทั้ง โยนแพทิ้ง เพราะไม่
ต้องพาแพและลูกมะพร้าวไปว่ายน้ำอีกแล้ว เพราะมัน
‘เป็น’ จนไม่ต้องใช้อะไรเกาะอีกแล้ว แม้กระทั่งพระ
รัตนตรัยเองนี้...แต่ก็พูดมากไม่ได้นะ ท่านอาจารย์
พุทธทาสเคยพูดมาแล้ว ก็โดนด่ากันทั้งบ้าน ทั้งเมือง
มีคนโกรธมาก เจ้าพระยาคนหนึ่งโกรธที่สุด (เจ้า
พระยาในที่นี้น่าจะหมายถึง มรว.คึกฤทธิ์ ปราโมช,
ผู้วิจัย)

ท่านอาจารย์ท่านพูดว่า แม้กระทั่งพระพุทธ พระธรรม
พระสงฆ์ หรือพระพุทธรูปนี้ กลายเป็นภูเขาหิมาลับบงไป
ด้วยซ้ำไป ถ้าเรายังมัวติดอยู่ หมายความว่า สุดท้าย
แล้วนี้พระรัตนตรัยก็แทบจะเลิกกันได้ ถ้าพูดอย่างนี้ก็
คงจะลำบากกับคนที่ยึดติด แต่ถ้าคนที่เข้าใจแล้ว ก็รู้ว่า
‘เราเป็นแล้วนี่’ เครื่องช่วยว่ายน้ำมันพระพุทธรูปเปล่าๆ’^{๑๓}

เพราะฉะนั้น ถ้าจะเทียบกับมาตรฐานของพระ
โดยทั่วไปแล้ว ก็ต้องถือว่าแนวคิดและแนวปฏิบัติ
ของพระพยอมเป็นสิ่งที่แปลกใหม่อยู่มากทีเดียว โดย

เฉพาะในเรื่องของปัญหาสังคม เช่น ปัญหาเรื่อง โสภณีนันพระพยอมได้เสนอแนวทางแก้ไขไว้ส่วนหนึ่งว่า

‘ต้องหาวิธีลดจำนวนโสภณีนลงให้ได้ นอกเหนือจากการไม่เพิ่มจำนวนในข้อแรกแล้ว แต่การลดจำนวน โสภณีนันไม่ใช่ลดจำนวนอย่างที่จังหวัดสงขลา หรือภูเก็ต ประเภทถ่วงน้ำหนักพระยา หรือมายด์ลัม ต้องลดด้วยการให้เปลี่ยนอาชีพ หาระไรทำที่มันดีกว่า ต้องปราบขบขบวนการล่อลวง ชื่อ-ชายคนให้สิ้นซาก ตำรวจเลว อิทธิพลอำนาจมืดต้องขจัดไปด้วย ถ้าทำไม่ได้ก็ต้องให้คนอื่นทำ

ถ้ายังแก้ไม่ได้ พวกโสภณีนียังไม่มีทางไป หรือยังไม่คิดจะไปทำอาชีพอื่น รัฐบาลต้องเปิดช่องเสียเองเพื่อให้เป็นเป้าหมาย ตั้งเป้าหมายเหมือนค่ายผู้อพยพตามชายแดน ที่รอวันอพยพกลับถิ่นฐาน และในที่สุดก็ปิดศูนย์เหมือนศูนย์อพยพชาวเขมรในประเทศไทย ที่ส่งกลับหมดก็ปิดศูนย์ไป

และต้องใช้ระบบภาษีเรียกค่าเพิ่มขึ้นทุกๆ ปี ยิ่งเป็นโสภณีนานๆ ยิ่งต้องเก็บเพิ่ม พอเป็นนานๆ รายได้ก็ตกแต่ภาษีกลับเพิ่มขึ้น ใครทนได้ก็ทนไป ในที่สุดก็จะหมดไปเอง ต้องลดจำนวนลงให้ได้’^{๑๔}

จะเห็นได้ว่า ในสังคมไทยลำพังพระจะพูดถึงปัญหา โสภณีนก็เป็นเรื่องที่หลายฝ่ายอาจจะเห็นว่าไม่เหมาะสมไม่ควรอยู่แล้ว ยิ่งข้อเสนอให้รัฐบาลแก้ปัญหาโสภณีนด้วยการเป็นเจ้าของช่องเสียเอง (ถึงแม้ว่าจะเป็นเพียงมาตรการชั่วคราวเพื่อแก้ปัญหาที่ก็ตาม) ก็ย่อมจะต้องมีผู้ที่เห็นว่าไม่น่าจะเป็นข้อเสนอของพระอยู่อีกมาก แต่ถ้าการเป็นพระอาจทำให้คู่ขัดแย้งที่พระพยอมจะพูดถึงปัญหาสังคมอย่างปัญหาโสภณีน การเป็นพระก็อาจกลับเป็นโอกาสอันดีที่พระพยอมจะได้พูดถึงปัญหาอื่นๆ ที่คนอื่นพูดแล้วอาจจะไม่มีน้ำหนักพอ เช่นในเรื่องของการทำบุญ ในรูปของการให้ซึ่งคนไทยนิยมทำกันมากนัก พระพยอมได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า

‘การให้วัตถุ แม้วัตถุต่างๆ ก็ต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในการให้เหมือนกัน เช่น เราไปทำบุญที่ภาคอีสานเราควรจะให้อะไรแก่เขา แห้งค้ำน้ำ ถึงน้ำ บ่อน้ำ

อะไรที่มันเกี่ยวพันกับความขาดแคลนความอดอยาก ความต้องการของเขาในภาคนั้น อย่าไปมัวแต่ให้สิ่งที่เป็นวัตถุอื่นซึ่งไม่ตรงกับความต้องการ ไม่จำเป็น ไม่ตรงต่อความต้องการ อย่าไปให้แต่สิ่งที่เป็นวัตถุฟุ้งเฟ้อ เหมือนกับสังคมของคนกรุงเทพฯ วัตถุเพื่อปรนเปรอบางอย่าง ถ้าให้ก็ขอให้มันเป็นวัตถุที่ร่วมยุคร่วมสมัย อาตมาเองทุกวันนี้ก็กำลังคิดหาวัตถุที่มาร่วมยุคร่วมสมัย บางคนถึงกับว่าวัตถุที่จะให้ต้องเป็นวัตถุที่ดีๆ เสียชนิดน้อยก็ไมยอมให้เพราะกลัวว่าจะเป็นบาปเป็นกรรม กลัวจะไม่ได้ของดีใช้ในภายภาคหน้า อาตมาทำโครงการรีไซเคิลที่ทำของเสียให้เป็นของดี ญาติโยมก็บอกว่างานของเขาไม่กล้า เอามาให้กลัวว่าชาติหน้าตนจะไม่ได้ของดีใช้ นี้กลับไปคิดเป็นอย่างนั้น

เพราะฉะนั้นถ้าใครที่ไปวัดอาตมาสำหรับพวกวัตถุที่ไม่จำเป็นอย่าได้นำไปถวายเลย เช่น บุหรี่ ไม้ขีด ชา และยังมีสิ่งของอีกตั้งหลายอย่างที่ไม่จำเป็นเลยที่วัดเวลานี้ สิ่งที่จะควรจะไปเป็นพวกสลั๊ ผักกอก น้ำยาล้างแผล น้ำยาใส่แผล เพราะว่าคนทำงาน พระเนรทำโน่นทำนี่โดนอะไรที่มอะไรตำไปบ้างจำเป็นต้องทำแผลล้างแผลกันไป แล้วก็ยาธาตุไม่ต้องถวายกันให้มากนักก็ได้เพราะว่าพระก็ไม่ได้ไปจับอะไรจุกจิกมากมายพอที่จะต้องทำให้ท้องให้ไส้ต้องเสียกัน ควรรู้วัตถุที่จะนำไปถวายด้วย ให้เป็นวัตถุที่เกิดประโยชน์กันจริงๆ และสามารถช่วยดับทุกข์ได้’^{๑๕}

หรือในเรื่องการเงินการทองของพระ พระพยอมก็เสนอทั้งแนวทางการทำบุญแบบใหม่ และระบบการตรวจสอบบัญชีของพระ ซึ่งหากว่าได้มีการนำไปปฏิบัติกันอย่างจริงจังเมื่อไหร่ ก็คงถือได้ว่าไม่ต่างอะไรจากการปฏิวัติบทบาทและโครงสร้างส่วนสำคัญขององค์กรสงฆ์เลยทีเดียว

‘ญาติโยมที่ศรัทธาพระก็อย่าเที่ยวนำเงินไปให้แก่พระที่ไม่มีโครงการเพื่อส่วนรวมและสังคมที่ต้องนำเงินออกจ่ายช่วย ความคิดที่มีเงินมักจะลงต่ำ พระที่สร้างประโยชน์จะไม่เก็บสะสม ความคิดใฝ่ต่ำจะไม่บังเกิด อาตมาคิดว่าน่าจะให้มีการตรวจบัญชีของพระ เก็บเงินภาษีกันเสียบ้างท่าจะดี เพื่อจะได้ไม่เกิดการสะสมให้เป็นตัวเชื้อไปสู่ความหลงใหลในเรื่องกิน-กาม-เกียรติ

ควรจะให้ในนามมูลนิธิหรือกองกลาง อย่าให้เป็นส่วนตัว
อันจะนำพาให้เกิดปัญหาเป็นตัวอสรพิษที่จะชกกัดชีวิต
พรหมจรรย์”^{๑๖}

ความเป็นพระทำให้พระพยอมสามารถใช้ออกาสเนื่องใน
งานศพ อันเรียบง่ายและแฝงด้วยคติธรรมตามคำสั่ง
ของท่านพุทธทาสวิพากษ์วิจารณ์ความฟุ่มเฟือยของ
ชนบประเพณีไทยในเรื่องนี้ ทั้งของฆราวาสและของพระ
ชั้นผู้ใหญ่ไว้ได้อย่างเหมาะสมยิ่งว่า

“เดี๋ยวนี้งานเผาศพกลายเป็นงานเผาทrophy งานศพ
แต่ละงานหมดเป็นหมื่นเป็นแสน บางครั้งต้องทำบาป
ในงานศพ คนตายไปคนหนึ่งแต่มีชีวิตต้องสูญเสียไป
อีกหลายชีวิตเพื่อเป็นอาหารให้คนที่มาชุมนุมกันในงาน
ศพ มีการกินเหล้า เมายา เล่นการพนันกันในงาน
ศพ เรียกว่างานศพกลายเป็นงานที่รวมของการทำ
บาปทุกชนิด ฆ่ากันตายในงานศพก็มี บางคนเป็นหนี้
เป็นสินมากมาย งานศพของท่านผู้ยิ่งใหญ่ก็ประดับ
ประดา มีมโหรีมหรสพบรรเลงกันเอิกเกริก หมดเงิน
เป็นจำนวนมาก คนที่ลำบากอดอยากยากแค้นก็จนมัน
ต่อไป คนมีเงินก็เอาเงินเอาทรัพย์มาเผาทิ้ง”^{๑๗}

“ท่านอาจารย์พุทธทาสท่านก็เหมือนจะปฏิวัติสังคม
ที่กำลังถล่มทลายล่มจม เงินทองในการเผาศพในการ
จัดพิธี หลวงพ่อพระเกจิอาจารย์ต่างๆ ใหญ่ๆ สร้างเมรุ
ใหญ่ๆ หลายสิบล้าน ซึ่งทั้งที่สร้างเสร็จแล้วก็เผาลอย
ซึ่งอันนี้ท่านพุทธทาสท่านต้องการตายแบบล้างบาง

ต่อไปอาจคิดว่าพระผู้ใหญ่คงจะเตรียมตัวในการดับ
อย่างดีอาจจะมีพิธีเขียนพินัยกรรมอะไรไว้ดี ๆ กว่านี้
อีกก็ได้ เห็นชัดเจนว่าการให้ฝังศพภายในหนึ่งชั่วโมงนี้
ต้องเสียเวลาอะไรทั้งสิ้น ไม่ต้องมาสด บางคนบอกว่า
จะเลิกถอนประเพณีกันมั้ง ไม่รอด

คนเรานี้บางทีถึงคราวดับขันธจริงๆ มันยึดถือไม่ได้
หรือประเพณี อย่างแผ่นดินถล่มที่อินเดียตายกว่า
สี่พันคน ถ้าลองมาทำประเพณีกันซิทำพิธีทุกศพทุกศพ
ไม่มีเวลาหรือ ถึงแม้เวลาท่านก็จะไม่เอา”^{๑๘}

แนวคิดใหม่ๆ บวกกับความสามารถในการเป็นพระนัก
เทศน์ ทำให้พระพยอมได้รับการยอมรับจากสังคม
ของชาวโลกมาแล้วในอดีต ครั้นเมื่อหันมาเป็นพระนัก

พัฒนาอย่างจริงจังเพิ่มเข้าไปอีก ท่านก็ได้รับการยอมรับ
อีกเช่นเดียวกัน

“อาตมาก็เทศน์เรื่อยมา จนปีที่แล้ว ประชาสัมพันธ์
แห่งประเทศไทยเขาให้สังฆเงิน พลเอกเปรมมอบให้
มั่นว่าเราปากหอย เราเทศน์จนได้ปากสังฆ อันที่จริง
หอยกับสังฆนี่ก็ตระกูลเดียวกันละนะ เมื่อเร็วๆ นี้
นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว เขาก็ให้โล่อีก เขาบอกว่า
เทศน์ให้คนเลิกเหล้า เลิกบุหรี่ ทำให้สุขภาพอนามัย
ของคนดี แล้วก็ มีคนพูดกันหลายคนแล้วนะว่า นี่ถ้า
สร้างโรงเรียนเสร็จ ช่วยคนตกงานให้มีข้าวกิน มีที่อยู่
มีงานทำ อาจจะได้รางวัลแมกไซไซก็เป็นได้ นี่เขาว่านะ
ไม่ใช่อาตมาว่าเอาเอง บางคนเขาก็ว่า อาจจะได้โนเบล
ก็ได้”^{๑๙}

ถึงแม้รางวัลในฐานะพระนักพัฒนาดังกล่าวคือ แมกไซไซ
และโนเบลนั้น ยังไม่ปรากฏเป็นความจริง แต่รางวัลที่
ท่านได้ในฐานะพระนักพัฒนาโดยตรงก็คือ ปริญญา
พัฒนบริหารศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ทางพัฒนา
สังคม จาก สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เมื่อ ๒๔
สิงหาคม ๒๕๓๗ ซึ่งตอนหนึ่งของคำประกาศเกียรติคุณ
อันรับรองความสามารถด้านการพัฒนาของท่าน มีว่า

พระพยอม กัลยาโณ ได้อุทิศตนช่วยเหลือและพัฒนา
สังคมอย่างต่อเนื่อง ได้ก่อตั้งมูลนิธิสวนแก้ว ช่วยเหลือ
สังคม ส่งเสริมคนทำความดี ได้จัดทำโครงการสวัสดิ-
การทางสังคมต่างๆ ซึ่งช่วยลดช่องว่างของบุคคลด้อย
โอกาสในสังคม ที่หน่วยงานภาครัฐ ไม่สามารถดูแลได้
ทั่วถึง โดยใช้ธรรมกำกับการจัดทำโครงการเหล่านั้น
เช่น ช่วยเหลือฝึกหัดงานให้แก่คนในต่างจังหวัดที่เข้ามา
หางานทำในกรุงเทพฯ ให้ที่อยู่อาศัยหัดช่วยงานวัด
และหัดงานอาชีพ และอบรมจิตใจให้มีความรู้ เพื่อให้
สามารถออกไปประกอบอาชีพ โดยไม่ก่อปัญหาใน
สังคม”^{๒๐}

ในโอกาสนั้นท่านได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการได้รับปริญญา
ดังกล่าวของท่านเองว่า

“ทางสถาบันคงจะเห็นว่าอาตมาลุยงานด้านสังคม
สงเคราะห์ การพัฒนาอาชีพ ซึ่งขณะนี้ดำเนินการอยู่

๑๐ กว่าโครงการ เช่น โครงการพัฒนาอาชีพผู้ยากไร้ โครงการช่วยเหลือคนชรา ผู้พิการและเด็กกำพร้า โครงการเหล่านี้ ได้ดำเนินการมา ๔-๕ ปีแล้ว หรืออย่างโครงการช่วยเหลือผู้ติดยาเสพติดที่ทำมา ๖ ปีกว่า ก็เพื่อให้เขาได้รู้จักลด ละ เลิก จากสิ่งเสพติด”^{๒๐}

และในตอนหนึ่งของสัมมนาที่ยกมาที่กล่าวอย่างเป็นทางการในโอกาสนั้น ท่านก็ได้กล่าวถึงเรื่องเดียวกันนี้ในทำนองขยายความให้กระจ่างชัด ถึงงานพัฒนาสังคมว่ามีปัญหาเงื่อนไขอะไร

การถวายปริญญาครั้งนี้ เข้าใจว่าคงจะเห็นว่าแนวคิดแนวทาง และงานต่างๆ ที่อาตมาได้ทำมา สอดคล้องกับปรัชญา ความมุ่งหมาย และสาระของสาขาวิชาด้านพัฒนาสังคม ที่นิคัสนอนอยู่ อาตมาเห็นว่าเป็นการดีที่นิคัสด้านนี้เปิดสอนในสาขานี้ เพราะเป็นสาขาวิชาที่มีความจำเป็นในโลกยุคปัจจุบันซึ่งสังคมเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว และเน้นหนักไปที่ความเจริญทางเศรษฐกิจหรือด้านวัตถุกันอย่างกว้างขวาง ทำให้เกิดปัญหาด้านสังคมตามมามากมาย ดังที่ปรากฏในปัจจุบัน เช่น ปัญหาครอบครัวแตกสลาย และปัญหาคนในสังคมขาดคุณภาพ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ขาดการชื่นชมแก้ไขหาทางออกไม่ได้ สิ่งเหล่านี้จะแก้แต่ทางด้านเศรษฐกิจอย่างเดียว ทำไม่ได้ ครั้นจะแก้ทางการเมือง ก็ติดตันไม่มีคำตอบ ปัญหาจึงอยู่ที่ว่า จะทำอย่างไรจึงจะมีคนสนใจเล่าเรียน ค้นคว้า ศึกษา และให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางสังคมมากๆ แล้วมาช่วยกันคิดช่วยกันทำงานด้านนี้ อย่างจริงจัง มิฉะนั้น จะตามไม่ทันปัญหาที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

การทำงานด้านพัฒนาสังคมเป็นเรื่องยาก เพราะเป็นงานทวนกระแส ทวนทั้งกระแสธรรมชาติ และทวนกระแสโลก ทวนกระแสธรรมชาติตรงที่ต้องลดความเห็นแก่ตัว ต้องควบคุมตัวเอง เข้มงวดกับตัวเอง ทวนกระแสโลกตรงที่โลกเวลานี้ มีแต่แข่งกันผลิตวัตถุมาบริโภค เปลี่ยนจากสงครามรบ สงครามยิง มาเป็นสงครามเศรษฐกิจ เป็นโลกที่มองแต่วัตถุ งานพัฒนาสังคมเป็นงานที่ลดการแข่งขัน การเอาเปรียบทางวัตถุ และปรับสภาพจิตใจของตน ในสังคมประเทศและสังคมโลก ให้อยู่กันอย่างสัมพันธ์ ราบรื่น เป็นการพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพทางจิตใจ ไล่ทัน ได้คู่ลย์

กับความเจริญทางเศรษฐกิจ งานอย่างนี้ จึงทำยาก ใช้เวลานานกว่าจะเห็นผล และต้องทำอย่างสม่ำเสมอหยุดไม่ได้ หยุดเมื่อไรก็เท่ากับปลาตายลอยตามน้ำ

เมื่องานพัฒนาสังคมเป็นงานที่ทำยากดังที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้น จึงหาคนทำยาก หาแนวร่วมได้น้อย เพราะทำแล้ว เห็นประโยชน์ทางวัตถุไม่คุ้ม บางครั้งทำไปยังมีคนขวางอีกด้วยเพราะเป็นธรรมชาติของงานทวนกระแส”^{๒๑}

การทำงานพัฒนาสังคมของท่านในฐานะพระภิกษุ ที่ไม่เน้นแต่จะแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจอย่างเดียว และก็ไม่เดินตามทางการเมืองด้วยนั้น มีรูปแบบที่ท่านเอามาจากพระนักพัฒนารุ่นก่อนที่ท่านชอบใจคือหลวงพ่อนาน ซึ่งท่านสรุปลักษณะเด่นของการเป็นพระนักพัฒนาของหลวงพ่อนานที่ประทับใจท่านว่า

“อาตมาไปขอใจนักพัฒนาองค์หนึ่ง เป็นพระพัฒนาชั้นเยี่ยมของประเทศไทย ..พระองค์นี้อยู่ที่จังหวัดสุรินทร์ หลวงพ่อนาน เขาให้ฉายาว่า นิ่งพัฒนา คือท่านไปพัฒนาท่านนิ่ง ท่านไม่ไว้วางใจ ไม่เรียก ไม่ใช้ใคร ท่านทำของท่านไป ใครอยากจะทำก็ทำ ไม่ทำก็ไม่ว่าอะไร..แต่นักพัฒนาในปัจจุบันนี้ กำลังทำอะไร ไว้วางใจพัฒนา”^{๒๒}

การไม่ไว้วางใจพัฒนา อย่างนักพัฒนาส่วนใหญ่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นแนวทางการเมือง เป็นสิ่งที่มักจะเห็นกันว่าเป็นไปไม่ได้ เพราะการไว้วางใจเป็นเรื่องของการโฆษณา ประชาสัมพันธ์งานที่ทำอยู่ เพื่อเรียกร้องความสนใจและความร่วมมือจากฝ่ายอื่น ๆ มิฉะนั้นก็จะมีใครรู้ และให้ความร่วมมือ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านกำลังทรัพย์ แต่สำหรับท่านที่เห็นว่าการพัฒนาสังคม เป็นการพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพทางจิตใจ จึงจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนที่พัฒนาทั้งมนุษย์ฝ่ายที่ไปพัฒนาเขา และมนุษย์ฝ่ายที่รับการพัฒนาช่วยเหลือ คือ ฝ่ายแรกที่จะไปพัฒนาเขาก็จะต้องมีจิตใจสูงขึ้นไปพัฒนาเขา และฝ่ายหลังที่เขาช่วยพัฒนาก็จะต้องรับการพัฒนาชนิดที่ไม่ถูกวัตถุนิยมครอบงำในที่สุดด้วย ดังนั้นตามทัศนะของท่าน จุดเริ่มแรงจูงใจแรกของฝ่ายให้การพัฒนา จึงต้องเป็นแรงจูงใจแบบนักบวชผู้เสียสละ

‘เราจะพัฒนา จะต้องมีการพัฒนา การพัฒนาทำให้เกิดพัฒนา ถ้าพัฒนาแล้วไม่มีการพัฒนา พัฒนาคือพัฒนา พัฒนา อยาก เดิน ได้ชื่อ ได้เสียง ได้คะแนน เราจะมีภาพทุก ๆ หมด กำลังใจ ท้อถอย การพัฒนานั้นจะต้องมาจากแรงกระตุ้น เช่น เอาลูกเขามาอบรม เราคิดว่า เออ เราเอาลูกเขามาปรับปรุงนิสัยนี้ ดีกว่าจะให้ตำรวจทหารเขาปราบปรามทีหลัง’ ๒๔

นอกจากจะเป็นเรื่องของการยกจิตใจทั้งสองฝ่ายแล้ว ในการพัฒนาที่จะทำให้สิ่งที่เป็นอย่างไม่ได้ดูละเอียดในปัจจุบัน กลายเป็นสิ่งที่เป็นอย่างได้ดูละเอียดในอนาคตได้นั้น จะต้องเริ่มมาจากจุดความสมดุลตามธรรมชาติ เป็นประการสำคัญ เพราะธรรมชาติโลกนี้ย่อมจะมีสิ่งคู่กัน และสิ่งคู่กันก็มีบทบาทโดยธรรมชาติที่สอดคล้องกัน โดยเฉพาะในระหว่างมนุษย์ ซึ่งท่านเรียกว่า ความเมตตา สงสาร

‘เราจะต้องอยู่กับคนใจด้วยความเมตตาสงสาร สอนเขาให้ฉลาดขึ้น โลกนี้มันก็อยู่อย่างนี้แหละ คนฉลาดต้องช่วยคนโง่ คนเข้มแข็งต้องช่วยคนอ่อนแอ คนมั่งมีต้องช่วยคนยากจน เมื่อเราทำได้อย่างนี้ ชีวิตก็จะไม่กัดตัวเอง และคนอื่น ชีวิตนั้นจะสุข สงบ เย็น เป็นนิพพาน เป็นอมตะชีวิต ชีวิตนิรันดร’ ๒๕

ลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งแห่งความสำเร็จในชีวิต การทำงานพัฒนาของท่านก็คือ การเป็นคนใจเปิดกว้างรับฟังความเห็นของผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเห็นของบูรพาจารย์

‘ชีวิตอาตมาเองได้ดิบได้ดีมาก็เพราะเดือน เพราะถูกติ ถูกตึง อาตมาไปสวนโมกข์ทีหนึ่ง ก็ไปคุยกับท่านอาจารย์พุทธทาส ท่านก็เดือนมาอย่างนั้น เดือนมาอย่างนี้ คุณนะยังอย่าคิดว่าดีนะ แค่นี้ะ ยังจะต้องทำให้ดีกว่านี้อีก ตรงนั้น คุณอย่าทำเป็นเล่นมากนักนะ ตรงนี้คุณต้องจริงจังนะ อาตมานี้ปีหนึ่ง ๆ จะต้องไปรับ คำเตือน คำตำหนิจากท่านอาจารย์พุทธทาส ๒-๓ ครั้ง ถือว่าท่านได้ให้มุขทรัพย์แก่เรา’ ๒๖

แต่ที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นความสำเร็จส่วนตัวอันยิ่งใหญ่ของพระพยอมก็คือการที่ท่านสามารถนำเอาอุปสรรค

ต่าง ๆ ในการทำงานพัฒนามาเป็นเครื่องสอนธรรมให้แก่ตนเองและแก่ผู้อื่นได้ เพราะเมื่อริเริ่มทำงานด้านพัฒนานั้น ท่านต้องประสบกับปัญหาอุปสรรคนานาชนิด ซึ่งกลายเป็นเครื่องทดสอบทั้งฝีมือ จิตใจ และความอดทน เป็นอย่างดีว่าจะไหวหวั่นไปกับกิเลสต่างๆ ของตนเองหรือไม่ ประสบการณ์ในเรื่องนี้ พระพยอมได้กล่าวไว้ในหลายๆ วาระด้วยกัน เช่น มีอยู่ครั้งหนึ่ง เมื่อถูกกล่าวหาว่าโกง ของที่ชาวบ้านบริจาคเข้าโครงการ พระพยอมได้บันทึกว่า

‘ใครที่คิดจะทำโครงการใหญ่ ๆ ก็ขอให้เตรียมตัว เตรียมใจกันไว้ การจะคิดสร้างสรรค์ จะมีแต่คนคอยวิจารณ์ ทำให้หมดกำลังใจ เหมือนกับมีการขัดขวางไม่ทำงานเดินหน้า ที่จริงคนที่ขวางเรา มีไม่เท่าไร แต่มันเป็นกิเลสของเรามากกว่า ต้องไหวตัวให้ทัน ถ้าเราท้อใจเอาความแค้นชิงชังประชดไปเลย มันก็จะเสียงาน

ไม่รู้จริง เห็นจริง ชอบพูดปากเสีย ทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ตนเอง และสร้างความเดือดร้อนลำช้าให้กับเราด้วย ถ้าแพงปากเสีย ไม่อยากจะทำเสียมอง ด้านนี้ คนอย่างกูไม่สนใจ ไปที่อื่นดีกว่า อยากพูดก็พูดไปเถอะเดียวเหนื่อยก็หยุดเองละนะ....’ ๒๗

เรื่องทำนองเดียวกันนี้ ท่านได้กล่าวไว้อีกทีหนึ่งว่า

‘อาตมาโดนนิทนาจากชาวบ้านบ่อยมาก จีนเก็บคำนิทนามาคิดสิจะได้ทุกข์ตาย อาตมาคิดเดือนตัวเองเสมอมาว่า เมื่อคิดจะทำงานใหญ่ต้องเตรียมตัวเตรียมใจไว้รับทุกสถานการณ์ พอถูกนิทนาที่ตอถอกถึง ต้นไม้ที่สูง ๆ ว่าต้องถูกลมถูกพายุกระทบก่อนต้นที่เตี้ย ๆ แล้วจับเอาเจ้าความกลัวลมกลัวพายุ นั้นให้คิดมาเป็นมุกกลับว่า เออดีนะ...ถูกลมถูกพายุเสียบ้าง เย็นสบายดี

เห็นไหมว่า ถ้าเราไม่หลงต่อโลกธรรมทั้งแปด เราจะไม่สะทกสะท้านในเหตุการณ์ที่มากระทบกับเราเลย ใครเขาจะตำว่าอย่างไรก็ช่างเขา เดี่ยวเหนื่อยก็เลิกเอง คนไม่ได้โดนนิทนา คือคนที่ไม่ได้ทำอะไรเลย และคนที่เขาว่าเราให้ทุกข์ใจ เราต้องคิดว่า เขาคนนั้นเป็นคนประเภทเหงาปาก เราเปิดโอกาสให้เขาพูดบ้าง เขาจะได้สบายใจ นึกว่าเราได้ทำบุญโปรดสัตว์ต่อชีวิตให้เขาขึ้นปากบ้าง เราก็สบายใจเป็นความสุขอีกประเภทหนึ่ง จริงไหม?’ ๒๘

หรือเมื่อต้องทำงานร่วมกับคนงานในโครงการสลบมา
พื้นไป ก็คือโอกาสที่ท่านจะได้เผชิญหน้ากับกิเลสอีกตัว
หนึ่งนั่นเอง

‘อ้ายตัวมารร้ายที่เราเรียกว่า กิเลส นี้ เวลามันเกิด
กับอาตมา มันจะแฝงมาในร่างของความท้อ เวลาสั่ง
งานให้คนงานนี้ มันต้องพูดไทยแล้วแปลเป็นภาษาไทย
อีกด้วย การบุกเบิกที่ดิน ๗ ไร่ ที่วางแผนไว้เป็นที่
รองรับผู้ประสบภัยวิบัติ เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม หรือ
ที่เรียกว่า โครงการสลบมาพื้นไปนั้น เป็นโครงการที่
อาตมาต้องการให้สำเร็จโดยเร็วที่สุด มุมใดที่พอมอง
เห็นทางเราจะตรงเข้าหาทันทีไม่ว่าใครจะตั้งสมญาต่าง ๆ
ให้เราจะยอมรับอย่างหน้าขึ้นตาบาน ไม่เคยคิดโกรธ
เคือง ให้เกิดเป็นกิเลสขวางทาง

คนงานที่อาศัยกับอาตมาเป็นคนประเภทมีแต่แรงงาน
เสียส่วนมาก หากที่มีสมองพัฒนาได้ยาก ตรงนี้แหละที่
มันเกิดกิเลสขวางหน้า’ ๒๔

ความสำเร็จของพระพยอมเห็นได้จากการทำงานที่ท่านสามารถ
สรุปแนวทางในการทำงานของตนเองได้ว่า

‘หนทางเดินทุกสาย มิใช่จะโรยด้วยกลีบกุหลาบ
เสมอไป อุปสรรคมันเลียบเคียงตามหาอยู่ทุกวัน
บางครั้งปัญหานั้นมันจะเดินตรงรี่ถึงเรา บางทีมันฉลาด
มันมาอย่างอ้อม ๆ พอผลของมันจะชนเราทันที ถ้าเรา
ยอมให้มันชน งานของเราก็จบหาย เราต้องใจกว้างมัน
อ้ายตัวกิเลสที่มันเกิดจากตัวเราเอง ฤทธิเดชมิใช่ย่อยนะ
อาตมาเคยชนกับมันหลายครั้งแต่ก็ชนะทุกที’ ๒๕

จากการยึดแนวทางการทำงานดังกล่าวเรื่อยมา เมื่อหวน
ย้อนไปดูชีวิตความเป็นมาในการประกอบกิจการงาน
พัฒนาสังคม ท่านจึงสรุปให้คะแนนแก่ตนเองว่า

‘อาตมาชอบขบคิดเรื่องต่างๆ ในชีวิตประจำวัน คิด
แล้วก็เอามาใช้ส่วนตัว เอามาบรรยาย แนะนำให้สอน
พุทธศาสนิกชนที่สนใจและศรัทธา แล้วตัวเองก็รู้สึก
ดีขึ้น ผ่านโลก ผ่านปีมานี้ จะเข้า ๔๐ ปี นี้จุกคิดว่า
เออ มันไม่น่าเชื่อเลยนะ สิ่งที่เราไม่เคยรู้เลยว่าจะทำ
ได้อย่างนี้ เราไม่รู้ว่าทำใจได้อย่างนี้ จะคิดอย่างนี้
ออก มันก็เริ่มคิดออก ที่มันคิดออกก็เพราะว่ามัน

ประสบมาเองบ้าง เห็นมาบ้าง แล้วก็รู้จักทำใจได้บ้าง
เลยมองเห็นว่า เออ เราก็หลุดเหมือนกันนะ บางเปลาะ
ก็หลุดเป็นเปลาะ ๆ ยังไม่หลุดทั้งหมดหรอก ที่พูดนี้ไม่
ได้อวดเป็นพระอรหันต์นะ เดียวจะมาปรับโทษหนักขึ้น
อีก ยังไม่ได้เป็นอะไรทั้งนั้นแหละ’ ๒๖

ความภาคภูมิใจในตนเอง ที่ได้ใช้ชีวิตมาถูกทาง ทำให้
ท่านพูดได้เต็มปากว่า

‘เราคนหนึ่งที่เกิดมาแล้วทำประโยชน์ต่ออะไรให้
แก่แผ่นดินไมใช่น้อย เราสามารถจะพูดแบบขยายชาติ
ทหารก็ว่า เกิดมาใช้อื่น เพื่อผืนดินไทย ทำอะไรไว้ใน
แผ่นดิน ให้มันดีด้วยมือเรา เรียกว่าโลกสวยด้วยมือเรา
ไม่ได้ ก็ให้ชาติสวยด้วยมือเรา ประเทศสวยด้วยมือเรา
ประเทศเจริญได้ด้วยมือเรา บ้านสวยเมืองสวยด้วยมือ
เรา ก็เป็นที่พอใจ เราก็กลายเป็นคนมีคุณมีค่าของ
ประเทศ’ ๒๗

ความภาคภูมิใจในความสำเร็จแห่งชีวิตตนเองของท่าน มี
มูลเหตุส่วนหนึ่งเนื่องมาจากพระศาสนา

‘อาตมานี้ก็ได้เป็นแล้วนะ ได้เป็นที่พึ่งคนงาน สร้าง
โรงเรียนคนตงงาน ไม่มีที่ดิน ที่พัก แทนที่จะไปนอน
หน้าส้วม บนฟุตบาท หน้าหัวลำโพง หมอชิต เดียวนี้
เขาก็มาที่นี่ แล้วคนก็มารับไป ...ถ้าอาตมาไม่บวชก็คง
ไม่มีอย่างนี้หรอก’ ๒๘

ความภาคภูมิใจของท่าน เนื่องมาจากบุพการี จึงทำให้
ท่านระลึกถึงโยมบิดา โยมมารดา ผู้ล่วงลับแล้ว

‘เราเกิดมาช่วยเพื่อนร่วมชาติสร้างโครงการช่วยเหลือ
คนไฟไหม้ ถูกไล่ที่ หนีแล้ง ตกลงงานช่วยคนให้มีการศึกษา
จนกระทั่งได้โลติเดนต์ที่ให้การศึกษานอกระบบ...

นี่ถ้าโยมพ่อโยมแม่อยู่ก็คงภูมิใจมากเลย เขาบอกว่า
ลูกได้บวชดี นี่ดีกว่าลูกจบปริญญาอีก ถ้าเห็นเราเป็น
อย่างนี้’ ๒๙

ความสำเร็จในชีวิตการทำงานของท่าน เป็นสิ่งที่ครูบา
อาจารย์และแม่แต่เพื่อนฝูงของท่านก็พลอยภูมิใจด้วย

‘วันนั้นครูมาเยี่ยมเรา ครูบอกว่า ปลื้มใจที่มีลูกศิษย์
อย่างท่าน ครูก็ไปคุยใหญ่เลยว่านี่พระพยอมคือลูกศิษย์

ของครู เราเป็นศิษย์ที่มีคุณค่าคนหนึ่งของครู เพื่อนฝูงก็ไปคุยว่า พระพยอมนะ เพื่อนกู รุ่นเดียวกับกู คุยอย่างภูมิใจ มีความสุขเพราะได้เพื่อนที่มีคุณค่า”^{๑๕}

สรุป

สำหรับวงการพุทธศาสนาโดยรวม ความสำเร็จของพระพยอม คือการที่ให้เห็นถึงความจำเป็นที่บทบาทของพระสงฆ์ จะต้องเปลี่ยนแปลงไปให้ทันและสอดคล้องต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย การปรับเปลี่ยนวิธีการที่จะสื่อ ‘ธรรม’ สู่ประชาชน ด้วยการใช่วิธีการเทศน์ที่เรียบง่ายและมีมุข ‘ตลกไปกษา’ ของพระพยอมควบคู่กับการใช้เทคโนโลยีด้านโสตทัศนศึกษาอื่นๆ ประกอบ ผ่านสื่อมวลชนแขนงต่างๆ คือก้าวแรก แต่ก้าวที่สำคัญยิ่งกว่า คือ การพูดถึงปัญหาของสังคมที่เป็นอยู่ การรู้จักประยุกต์ตัวธรรมเองให้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับปัญหาชีวิต เช่น ปัญหาเศรษฐกิจที่กำลังรุมเร้าผู้คนในยุคปัจจุบัน จนไม่มีเวลาที่จะตั้งสติ เหาธรรมเป็นที่พึ่งด้วยตนเองได้ เป็นธรรมตาอยู่เองที่การสอนธรรมต่อผู้ที่ค่อยโอกาสทางเศรษฐกิจและการศึกษา ซึ่งเป็นคนหนุ่มมากของสังคมนั้น ย่อมยากลำบากและแตกต่างไปจากการสอนธรรมให้แก่ผู้คนที่ไม่มีแรงบีบคั้นทางด้านความจำเป็นพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ที่อยู่ในระดับล่างสุดของสังคม ด้วยเหตุนี้เองจึงเห็นได้ว่า สำหรับคนเหล่านี้ พระพยอมไม่ได้พยายามเน้นธรรมชั้นสูงหรือการหลุดพ้น แต่เน้นเรื่องศีลธรรมขั้นต้น เรื่องของอบายมุขซึ่งเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นของการมีชีวิตอยู่รอดในสังคมเสียก่อน ภูมิหลังของตัวพระพยอมเองและการมีโอกาสดูคลุกคลีกับปัญหาของชาวบ้าน ทำให้พระพยอมตระหนักเป็นอย่างดีถึงความจำเป็นที่จะต้องขจัดปัดเป่าปัญหาปากท้อง ‘ก่อน’ หรืออย่างน้อยที่สุดก็ควบคู่กันไปกับความจำเป็นที่จะต้องปลูกฝังศีลธรรมในจิตใจของประชาชน ซึ่งเป็นฝ่ายที่เสียเปรียบทางสังคม

และเศรษฐกิจในสังคมทุนนิยมเสรีอย่างในปัจจุบัน การมองว่าพระจะต้องทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ และวัดจะต้องเป็นที่พึ่งทางเศรษฐกิจของชุมชนด้วย คือมิติใหม่ที่พระพยอมเป็นผู้ทำให้ปรากฏอย่างเป็นรูปธรรม เพราะเป็นการประกาศอย่างตรงไปตรงมา ถึงหน้าที่ความรับผิดชอบทางสังคมที่พระสงฆ์ในประเทศนี้ควรมีนอกเหนือไปจากความรับผิดชอบส่วนตัวในฐานะพระสงฆ์ผู้รักษาพระธรรมวินัย ในขณะเดียวกัน การขาดประสบการณ์ในด้านการบริหาร การจัดการอย่างเป็นระบบ ตลอดจนภาวะที่แบกรับอันเกินกว่าที่กำลังของพระพยอมหรือวัดสวนแก้วแต่เพียงแห่งเดียว จะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้ ก็เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความล่าช้าในการปรับตัวของสถาบันสงฆ์โดยรวม ที่พระผู้ใหญ่ไม่สามารถทำตัวเป็นผู้นำในฐานะพระนักพัฒนา หรือความไม่เต็มใจที่จะสนับสนุนแนวทางการพัฒนาสังคมที่พระผู้น้อยได้ริเริ่มขึ้นอย่างทันท่วงที ทั้งๆ ที่สถานะทางเศรษฐกิจของสถาบันสงฆ์โดยรวมแล้ว อยู่ในสถานะที่สามารถจะผลักดันให้เกิดขบวนการสังคมสงเคราะห์โดยพระสงฆ์ อย่างเป็นระบบ และครบวงจรได้โดยไม่มียากนัก ในทำนองเดียวกัน บทบาทของพระพยอมในกรณีอิทธิกรณียันตระและกรณีพฤษภาทมิฬ ก็เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงปัญหาภายในองค์กรของสถาบันสงฆ์เองในที่สุด แล้วก็กลายมาเป็นสิ่งบีบคั้นให้พระนักเทศน์และพระนักพัฒนาอย่างพระพยอม ต้องออกมาแสดงบทบาทอื่นๆ นอกเหนือไปจากบทบาทที่ตนเองถนัด สภาพต่างๆ เหล่านี้สะท้อนว่า แม้พระพยอมและพระอื่นๆ ในอนาคตจะบังเกิดขึ้นอีก แต่แนวคิดและการทำงานของท่านเหล่านี้ ก็คงจะมีผลกระทบต่อผู้ค่อยโอกาสในสังคมไทยได้เพียงในระดับหนึ่งเท่านั้น เพราะข้อจำกัดที่ทำให้ท่านไม่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงอะไรได้มากไปกว่านี้ ส่วนหนึ่งนั้น มาจากการที่ยังไม่ได้มีการเปลี่ยนหรือปฏิรูปตัวสถาบันสงฆ์เสียก่อนนั่นเอง

การอ้างอิง

เชิงอรรถ : พระพยอมกับสถาบันสงฆ์

๑. มูลนิธิเผยแผ่ชีวิตประเสริฐ (ผ.ช.ป.) ได้จัดพิมพ์เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง 'เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน' ณ สถาบันสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล วันที่ ๓๐-๓๑ มีนาคม - ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นหนังสือเล่มเล็กชื่อว่า พระสงฆ์ ครู ชาวบ้านผู้กู้แผ่นดินไทย ซึ่งในหนังสือนี้ได้รวบรวมรายนาม 'พระสงฆ์ผู้กู้แผ่นดินไทย' ร่วม ๕๐ ราย รวมเอาพระพยอม กัลยาโณ เข้าไว้ด้วย พร้อมทั้งที่อยู่และกิจกรรมเด่นต่าง ๆ มากมายแตกต่างกันไปของภิกษุแต่ละองค์ เช่น โครงการธนาคารเวลา โครงการธนาคารข้าว โครงการธนาคารโค กระบือ โครงการพัฒนาเด็กเล็กและโภชนาการ สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์ออมทรัพย์ โครงการลดละเลิกอบายมุข โครงการอบรมอาชีพประชาชน โครงการอนุรักษ์ธรรมชาติ กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน นิคมเกษตรชาวพุทธ โครงการพุทธเกษตร โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต ฯลฯ ซึ่งล้วนเป็นกิจกรรมที่ตอบคำถามว่า 'พระมีประโยชน์อะไร?' ด้วยบทบาทที่ทั้งแบบ เน้นให้ทำ และแบบนำไปดู ในความร่วมมือระหว่างนักบวชและผู้ครองเรือน โดยอิงอาศัยสถานภาพภิกษุสงฆ์ ซึ่งพุทธศาสนาได้มอบความน่าเชื่อถือในสายตาชาวบ้านให้เป็นทุนเดิมอยู่เกินกว่าครึ่งหนึ่งแล้ว เพื่อมารวมกับความเอาใจใส่ริเริ่มของแต่ละท่านตามแต่ความสันตสันดานบุคคลที่มากน้อยแตกต่างกันไป
๒. สำหรับเรื่องของพระนิกรนั้น นสพ. เนชั่นสุดสัปดาห์ ๑๔-๒๐ เมษายน ๒๕๓๔ ได้สรุปย่อไว้ว่า พระนิกร *สู่*เดินทาง 'ดาบส' ปลายเดือนมิถุนายน ๒๕๓๓ ชาวเริ่มจากการที่พระนิกรในฐานะเจ้าทุกข์ นำคดีความขึ้นแจ้งแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ ว่าตนถูกลักพาตัวและขูกรรโชกทรัพย์ให้เงินเช็ค ๕ ล้านบาท จาก น.ส.อรปวีณา บุตรขุนทอง กับพวก ซึ่งในเวลาต่อมา คดีกลับตาลปัตร เนื่องจากว่า น.ส.อรปวีณา ให้การว่าตนเองเคยมีเพศสัมพันธ์กับพระนิกรจนท้องได้สี่เดือนในขณะนั้น และที่ต้องเอาเรื่องจนขึ้นโรงขึ้นศาลนั้น เพราะเหตุว่าผู้ครองผ้าเหลืองไม่ยอมรับว่าเป็นลูกของตัว หลักฐานสำคัญ คือรูปผูกข้อมือยืมแต่บนเตียงนอนในคืนวันแต่งงานของทั้งคู่ขึ้นมาเป็นพยาน ชาวบ้านยังอื้อฉาวก็ยิ่งบานปลายออกไปว่า 'ไฉนนิกร' ตามคำเรียกขานของสื่อมวลชน ผู้ที่ครั้งหนึ่งเคยโด่งดังสุด ๆ ในฐานะที่อ้างว่าตนนั้นไม่ใช่อื่นไกล เป็นพระเจ้าแสนคำลือกลับชาติมาเกิด เลยสามารถเปิดตำราภรรยารักขำขวาวกับปอกกล้วยเข้าปาก แต่ชาวบ้านย่านใกล้เคียงวัดสันปง-ดอย นางแล จ.เชียงใหม่ ยืนยันข่าว 'อันรอบคอบ คึกคึก' ว่ามีมานานแล้วจนชินตา สุดท้ายข่าววาทกรรมพระเพลิงบอยถูกแพร่ข่าวไปทั่วโลก ทั้งเอพีและรอยเตอร์ ก่อนจะถูกคำวินิจฉัยของมหาเถรสมาคมสั่งสึกภายใน ๒๔ ชั่วโมง ทำให้ต้องอับเป็ดตัวเองออกมาบ่มบ่มชาวมุข ใช้ชื่อ 'ธรรมบุตรดาบส' กลับไปศึกษาธรรมที่วัดสันปง เชียงใหม่ ตามเดิม มีรายงานว่าเหล่าสาธุศิษย์ใกล้ชิด ยังคงติดตามอุปถัมภ์ดังเดิม สำหรับ อรปวีณา กลับไปใช้ชีวิตอยู่บ้านเดิมสระบุรี แต่ไม่ว่าจะอย่างไร ธรรมบุตร เป็นชื่อที่สมนิกรเคยตั้งใจจะใช้เป็นชื่อของบุตรชายในท้องก่อนเกิดคดี
๓. สำหรับเรื่องราวของพระยันตระนั้น นสพ.เนชั่นสุดสัปดาห์ ๑๔-๒๐ เมษายน ๒๕๓๔ ได้สรุปย่อไว้ว่า จาก 'ยันตระ' *สู่*เจ้า 'เขี้ยววินัย' ปฐมฤกษ์เบิกโรงว่าด้วยพฤติกรรมอันประหลาด นายวินัย ละอองสุวรรณ หรืออดีต 'พระยันตระ' ที่ก่อนหน้านี้เคยมีภาพพจน์เป็นพระหนุ่มรูปงาม มีวัตรปฏิบัติงดงามหาผู้เสมอเหมือนมิได้ แต่กลายเป็นบุคคลอื้อฉาวอิงออลแห่งปี ในฐานะที่ต้อง 'อธิกรณ์' จากการเสพเมถุน และดองขำมียืดเยื้อยาวนาน ครั้นยังอยู่ในสมณเพศ พระยันตระเริ่มมีชื่อเสียงโด่งดังในปี ๒๕๓๒ และดังเปรี้ยงปร้างในปี ๒๕๓๔ มีผู้สนใจติดตามฟังเทศน์ฟังธรรมนับหลายแสนคน คนเลวหลายคนกลับเนื้อกลับตัวเป็นคนดี ยึดเอาพระอาจารย์เป็นสรณะมากกว่าพระรัตนตรัย พระอาจารย์ไปไหนมีผู้ปูลาดผ้าขาวกางฉัตรบอง บ่งบอกบุญญาบารมี สำนักสาขาบุญญาคารามังเกิดขึ้นหลายสิบแห่ง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ แต่หลังจากพระอาจารย์ถูกตั้งอธิกรณ์สอบด้วยข้อหาเด็ดสะระเต้จากสารพัดสาวกสาวกที่ใกล้ชิด พร้อมหลักฐานเด็ด 'สลีปิลลิวรี่ซอง' การสืบสวนสอบสวนเรื่องนี้ ลากเอาผู้เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมหัวจมท้ายได้เกือบจะครบทุกวงการ รวมทั้งเป็นคดีที่ต้องจับทุกรูปแบบขึ้นมา 'ตามล่าหาความจริง' กัน เหล่าสาธุศิษย์

จึงเกิดอาการอกจะแตก แต่ยังไม่ยืนยันเคารพพระอาจารย์หนักแน่น ภาพที่ชัดเจนปรากฏในช่วงระหว่างการสอบสวนของศาลสงฆ์
 ชั้นต้น ที่มีทั้งมือบนพระยันตระและมือต่อต้าน และในที่สุดพระยันตระจำต้องปฏิบัติตามคำสั่งมหาเถรสมาคม สละสมณเพศ
 เมื่อ ๓๑ มี.ค. ที่ผ่านมาสดๆ ร้อนๆ นี้เอง เรื่องราวยังไม่ได้จบลงง่าย ๆ เพราะพระยันตระไม่ได้เปล่งวาจาสิกขาบทและหันไป
 ถอดจีวรผ้าเหลือง ไปนุ่งผ้าสีเขี้ยวขี้ม้า ลักษณะคล้ายจีวรพระสงฆ์ โดยเฉพาะสีเขี้ยวขี้ม้า กล่าวได้ว่าทันสมัย สอดคล้องทั้ง
 นิยายปรัมปราคือสีเขี้ยวพระอินทร์ ลงตัวกับสีผ้าทหารบก ที่มีภาพของอำนาจ ผสานความมั่นคง และสอดคล้องกับกระแสโลก
 คือ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสอดคล้องกับกลุ่มแนวร่วมอนุรักษ์ กรีนพีซ

๔. พระพยอม กัลยาโณ ได้ร่วมเงาพระศาสนา หน้า ๘๒

๕. พระพยอม กัลยาโณ ชีวิตมีคุณภาพต้องมีคุณธรรม หน้า ๙๐

๖. พระพยอม กัลยาโณ ได้ร่วมเงาพระศาสนา หน้า ๙๖-๙๘

๗. **ร่วมโพธิ์แก้ว** ฉบับที่ ๖ หน้า ๑๑ ประเด็นที่น่าสงสัยอย่างยิ่งก็คือว่า ในปัจจุบันนี้ แวดวงภิกษุสงฆ์ไทยยังมีการประพฤติปฏิบัติ
 ตามจารีตประเพณีการลงอุโบสถ สวดปาฏิโมกข์ กันอย่างเคร่งครัดถูกต้องตามพระธรรมวินัยกันอย่างเอาจริงเอาจังอยู่หรือไม่
 เพราะสิกขาบทที่มีอยู่ในภิกษุปาฏิโมกข์ทั้ง ๒๒๗ บท หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า คีล ๒๒๗ ข้อของพระภิกษุนั้น มีเป้าหมายหรือ
 ความสำคัญอยู่ที่การดำรงคงอยู่ของพระพุทธศาสนา และความเจริญงอกงามของคณะสงฆ์ เป็นกรอบระเบียบปฏิบัติที่ควบคุม
 กาย วาจา และมารยาทของภิกษุอย่างละเอียดรอบคอบทุกแง่มุม มีการกำหนดลักษณะโทษและขั้นตอนวิธีแก้ไขไว้ตามความ
 หนักเบาของความผิด ซึ่งมีตั้งแต่บทลงโทษเพียงให้รู้สำนึก ตลอดไปจนถึงโทษขั้นรุนแรงที่สุด คือขาดจากความเป็นพระภิกษุไป
 ตลอดชีวิต และไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม จนเกิดมีคำที่ติดปากพุทธบริษัทกันอย่างแพร่หลาย เช่น คำว่า อาบัติ ต้องอาบัติ
 ปลูกอาบัติ ปรับอาบัติ ต่างๆ แยกเป็นอาบัติทั้งหมด ๘ อย่าง และแต่ละอย่างก็ยิ่งแยกย่อยออกไปอีกเป็นข้อย่อยๆ มากน้อย
 ต่างกัน แต่รวมข้อย่อยทั้งหมดแล้ว ได้ครบ ๒๒๗ ข้อ ดังต่อไปนี้คือ

๑	ปาราชิก	แยกเป็นข้อย่อยได้	๔	สิกขาบท
๒	สังฆาทิเสส	.	๑๓	.
๓	อนิยต	.	๒	.
๔	นิสัคคิยปาจิตตีย์	.	๓๐	.
๕	ปาจิตตีย์	.	๙๒	.
๖	ปาฏิเทสนียะ	.	๔	.
๗	เสขียะ	.	๗๕	.
๘	อธิกรณสมณะ	.	๗	.

รายละเอียดทั้งหมด ๒๒๗ สิกขาบทนั้น แน่นนอนว่าชาวบ้านธรรมดาไม่มีใครทราบได้หมด จะทราบกันดีก็เรื่อง
 ปาราชิก แต่สำหรับพระภิกษุแล้ว ก็อาจไม่แน่อนกว่าชาวบ้านธรรมดาเท่าใดนัก ในเรื่องความรอบรู้สิ่งเหล่านี้ยิ่งถนัด
 มิฉะนั้นแล้ว ย่อมไม่หลงเหลือพฤติกรรมนอกกริตนอกรอยให้ปรากฏเป็นข่าวดังเป็นระยะในหน้าหนังสือพิมพ์

ในความเห็นของชาวบ้านทั่วไป คิดว่า การที่พระภิกษุมีสีกถึง ๒๒๗ ข้อนี้ เป็นสิ่งสูงส่ง มีสิกขาบทมากกว่าชาวบ้านที่
 ถือแต่ศีล ๕ หรืออย่างมากที่สุด ๘ พร้อมกับเชื่อกันว่าผู้มีสีกน้อยข้อ จะต้องเคารพผู้มีศีลมากกว่า ข้อที่ว่า ดังนั้น ชาวบ้านซึ่งถือศีล
 น้อย จึงต้องเคารพพระภิกษุที่มีศีลมากกว่าตน แต่มักจะไม่ทราบกันว่า ในอดีตเมื่อครั้งยังมีภิกษุน้อยอยู่นั้น พระพุทธองค์กำหนดให้
 ภิกษุณีต้องถือศีลจำนวน ๓๑๑ ข้อ มากกว่าพระภิกษุ แต่พร้อมกันนั้นก็ได้ทรงบัญญัติให้ภิกษุณี แม้บวชมานาน ก็ต้องทำความ
 เคารพภิกษุที่บวชแม้วันเดียว กรณีนี้ น่าสงสัยว่าจะเกิดความเข้าใจสับสนกันระหว่าง ศีลกับวินัย เพราะวินัยเหล่านี้ล้วนมี
 บทลงโทษ แต่สิ่งที่เรียกกันว่าศีล ไม่ปรากฏมีบทลงโทษถ้าบุคคลใดละเมิดศีล นอกจากความตกต่ำทางจิตของผู้นั้นเอง

๘. มีพุทธพจน์ตอนหนึ่งอยู่ในมหาปริณีพทานสูตร พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง เล่ม ๑๐ ข้อ ๑๕๑ ความว่า
 'ธรรมและวินัยอันใด เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอ
 ธรรมและวินัยอันนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเขา โดยกาลล่วงไปแห่งเรา'
 จากพุทธพจน์ตอนนี้องค์เอง จึงได้เกิดมีความเข้าใจกันว่า พุทธศาสนามีลักษณะพิเศษเป็นของตนเอง ไม่เหมือนศาสนาอื่น
 มาแต่ดั้งเดิมที ตรงที่พระพุทธรองค์ผู้เป็นศาสดาของพุทธศาสนา มิได้ทรงกำหนดให้บุคคลผู้ใด ๆ เลย เป็นทายาทสืบต่ออำนาจการ
 ปกครอง หมู่สงฆ์ แต่ทรงกำหนดให้หมู่สงฆ์ถือเอาพระธรรมวินัยที่ได้ทรงแสดงแล้วนั้นเป็นอำนาจปกครองสูงสุด เป็นสรณะ
๙. *ร่มโพธิ์แก้ว* ฉบับที่ ๖ หน้า ๑๑ และ ดู นิตยสาร *ข่าวอาทิตย์* ปีที่ ๑๗(๑) ฉบับที่ ๘๗๓(๑๖) วันที่ ๔-๑๐ มีนาคม ๒๕๓๗
 เรื่อง *สมเด็จพระสังฆราชกับวิกฤตวงการสงฆ์* ซึ่งบทความนี้กล่าวถึงท่าทีอนุรักษนิยมขององค์กรบริหารสูงสุดของสงฆ์ หรือที่
 รู้จักกันในนาม มหาเถรสมาคม ว่า
 'บทบาทของมหาเถรสมาคมโดยสรุปแล้วค่อนข้างจะ 'เข้มแข็งและยืนหยัด' ในการที่จะต่อสู้อย่างเอาจริงเอาจังกับปรากฏ-
 การณ์ใด ๆ ที่จะก่อให้เกิดการ 'เปลี่ยนแปลง' ในวงการสงฆ์หรือในศาสนจักร แต่สำหรับปรากฏการณ์ในส่วนอื่น ๆ แล้ว ดูจะ
 ปรากฏบทบาทหรือความเคลื่อนไหวในอัตราที่ค่อนข้างช้า และไม่ค่อยจะมีปฏิกิริยาใด ๆ เมื่อเปรียบเทียบกัน' (หน้า ๑๕)
 โดยผู้เขียนบทความเรื่องนี้ ได้ยกตัวอย่าง 'การต่อสู้อย่างเอาจริงเอาจังกับปรากฏการณ์ ที่จะก่อให้เกิดการ' เปลี่ยนแปลง
 'ในวงการสงฆ์หรือในศาสนจักร' และปรากฏการณ์ตัวอย่างนี้ก็คือ กรณีการจัดการกับสำนักสันตติโคก ซึ่งถูกถือว่าเป็นเสมือนหนึ่ง
 'เสี้ยนหนามหลักต่อ' ในทัศนะสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งมหาเถรสมาคมมีบทบาทหน้าที่ 'เข้มแข็งและยืนหยัด'
 'รวมเวลาในการดำเนินการเฉพาะขั้นตอนการจัดการขั้นเด็ดขาดกับปัญหาสันตติโคก ใช้เวลา ๑ เดือน ในการเรียงลำดับ
 หลักฐาน และใช้เวลาอีก ๑๘ วัน ดำเนินการในการมีมติคณะกรรการสงฆ์ให้มหาเถรสมาคมมีคำสั่งสั่ง การประกาศนัยกรรมความผิด
 และขั้นสุดท้าย ในการมีคำสั่งให้สึกภายใน ๗ วัน'
 แต่ 'สำหรับปรากฏการณ์ในส่วนอื่น ๆ แล้ว ดูจะปรากฏบทบาทหรือความเคลื่อนไหวในอัตราที่ค่อนข้างช้า และไม่ค่อยจะมี
 ปฏิกิริยาใด ๆ เมื่อเปรียบเทียบกัน'
 'ที่ปรากฏเป็นข่าวครึกโครมอื้อฉาวมาเกือบจะสองเดือนแล้ว และกำลังสร้างผลพวงที่น่าหวาดวิตกต่อวงการพระศาสนา
 โดยรวมนั้น ตลอดเวลาที่ผ่านมานี้ ไม่ปรากฏความเคลื่อนไหวหรือแม้แต่ปฏิกิริยาของมหาเถรสมาคมให้เห็นอย่างชัดเจน'
 กรณีที่ว่านี้ชัดเจนว่า บทความนี้หมายถึง กรณีอธิกรณ์พระยันตระ นั่นเอง
 อีกตัวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจของความล่าช้าทำนองนี้ที่บทความนี้พูดถึงก็คือ กรณีวัดพระธรรมกาย ที่สมเด็จพระสังฆราชทรง
 ให้ความสนใจอย่างมาก แต่คาดว่าจะต้องใช้เวลารวบรวมข้อมูลหลักฐานสักระยะหนึ่ง จึงจะก้าวสู่ขั้นตอนพิจารณาความผิดได้ ซึ่งใน
 ระยะเวลาที่ผ่านมา มีกลุ่มประชาชนจำนวนมาก ที่ทำงานในลักษณะอาสาสมัครรวบรวมข้อมูลของวัดพระธรรมกาย มอบให้
 กับทางคณะสงฆ์ แต่จนถึงบัดนี้ เป็นเวลาจะ ๕ ปีแล้ว ก็ไม่มีวิ้วว่ามหาเถรสมาคมจะดำเนินการใด ๆ ทั้งสิ้น เจ้าอาวาสวัด
 พระธรรมกายได้รับการเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระสุธรรมยานเถร กรณีพิพาทที่ดินกับชาวนาข้างวัดก็เงียบหาย ไม่มีการสืบสาว
 เอาเรื่องราวอันใดอีก ในขณะที่วัดพระธรรมกาย นับวันจะเติบโตและยิ่งใหญ่อขึ้นเรื่อย ๆ'
๑๐. พระพยอม กัลยาโณ *ได้ร่วมเงาพระศาสนา* หน้า ๒๙
 ๑๑. พระพยอม กัลยาโณ *ได้ร่วมเงาพระศาสนา* หน้า ๔๐-๔๑
 ๑๒. พระพยอม กัลยาโณ *ได้ร่วมเงาพระศาสนา* หน้า ๑๓-๑๔
 ๑๓. *ร่มโพธิ์แก้ว* ฉบับที่ ๖ หน้า ๑๑
 ๑๔. พระพยอม กัลยาโณ *ได้ร่วมเงาพระศาสนา* หน้า ๑๒-๑๓
 ๑๕. พระพยอม กัลยาโณ *ได้ร่วมเงาพระศาสนา* หน้า ๓๔
 ๑๖. *ร่มโพธิ์แก้ว* ฉบับที่ ๖ หน้า ๑๑
 ๑๗. พระพยอม กัลยาโณ *ได้ร่วมเงาพระศาสนา* หน้า ๓๑

๑๘. พระพยอม กัลยาโณ ได้ร่ำเงาพระศาสนา หน้า ๑๔
๑๙. พระพยอม กัลยาโณ ได้ร่ำเงาพระศาสนา หน้า ๕๐
๒๐. ร่มโพธิ์แก้ว ฉบับที่ ๖ หน้า ๑๒
๒๑. เทปชุดที่ ๑๕๗ 'อนุมติหรือไม'
๒๒. ร่มโพธิ์แก้ว ฉบับที่ ๖ หน้า ๑๒
๒๓. พระพยอม กัลยาโณ ได้ร่ำเงาพระศาสนา หน้า ๓๒-๓๓
๒๔. ร่มโพธิ์แก้ว ฉบับที่ ๖ หน้า ๑๒
๒๕. ร่มโพธิ์แก้ว ฉบับที่ ๖ หน้า ๑๒
๒๖. พระพยอม กัลยาโณ ได้ร่ำเงาพระศาสนา หน้า ๔๖
๒๗. ร่มโพธิ์แก้ว ฉบับที่ ๖ หน้า ๑๒
๒๘. พระพยอม กัลยาโณ เมื่อยกขันธ์ศีลธรรม หน้า ๔๙
๒๙. ร่มโพธิ์แก้ว ฉบับที่ ๖ หน้า ๑๒
๓๐. พระพยอม กัลยาโณ ได้ร่ำเงาพระศาสนา หน้า ๔๑-๔๒

๓๑. ร่มโพธิ์แก้ว ฉบับที่ ๖ หน้า ๑๒-๑๓ ส่วนเนื้อหาของกาลามสูตรที่มักอ้างถึงกันบ่อย ๆ นั้น มีดังต่อไปนี้

ท่าน (กาลามชน)ทั้งหลาย เป็นการสมควรที่ท่านทั้งหลายจะเคลือบแคลง สมควรที่จะสงสัย ความเคลือบแคลงสงสัยของพวกเขา
ท่านย่อมเกิดขึ้นเมื่อถึงคราวที่ต่างผู้รู้ ต่างก็ยืนยันต่างกัน ท่านทั้งหลาย

อย่าปลงใจเชื่อ	เพียงการฟังตาม ๆ กันมา
อย่าปลงใจเชื่อ	เพียงการถือสืบทอดต่อ ๆ กันมา
อย่าปลงใจเชื่อ	เพียงคำเล่าลือว่าอย่างนั้น ๆ
อย่าปลงใจเชื่อ	เพียงการอ้างตำรา
อย่าปลงใจเชื่อ	เพียงคิดตรงตามหลักเหตุผล
อย่าปลงใจเชื่อ	เพียงการคาดคะเน
อย่าปลงใจเชื่อ	เพียงคิดตรงตามสภาพที่เป็นไป
อย่าปลงใจเชื่อ	เพียงเพราะเข้ากันได้กับความเห็นของตน
อย่าปลงใจเชื่อ	เพียงเพราะมองเห็นเป็นที่น่าเชื่อถือ
อย่าปลงใจเชื่อ	เพียงเพราะท่านผู้นี้เป็นครูของเรา

เมื่อใดท่านทั้งหลายรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้วิญญูชนติเตียน ธรรมเหล่านี้
ใครยึดถือปฏิบัติถึงผลแล้ว จะเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์ เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายพึงละเสีย

เมื่อใดท่านทั้งหลายรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้วิญญูชนสรรเสริญ
ธรรมเหล่านี้ใครยึดถือปฏิบัติถึงผลแล้ว จะเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายพึงถือปฏิบัติบำเพ็ญ
ให้ถึงผลธรรมนั้น ๆ อยู่เถิด (พระไตรปิฎก เล่ม ๒๐ ข้อ ๕๐๕)

ข้อที่พระพยอมนำมาอ้างคือ 'อย่าปลงใจเชื่อ เพียงเพราะท่านผู้นี้เป็นครูของเรา' และส่วนใหญ่แล้วมักอ้างกันเพียงส่วนใด
ส่วนเดียวของพระสูตรนี้ และมักจะไม่ค่อยจะอ้างให้ครบถึงสองย่อหน้าข้างท้ายที่ยกมา ที่เน้นการรู้ด้วยตนเอง จนเห็นว่าควร
ละอะไร ควรถือตามอะไร

๓๒. *ร่มโพธิ์แก้ว* ฉบับที่ ๖ หน้า ๑๗-๑๘ ตรงนี้พระพยอมอ้างคลาดเคลื่อนไปเป็นสุราปานวรรคที่ ๗ แท้ที่จริงวรรคที่ ๗ แห่ง ปาจิตติยักถน คือ สัปปานวรรค ซึ่งมีลักษณะที่ ๗ (ข้อที่ ๗) เป็น สังฆานสิกขาบทว่าด้วยชักชวนมาตุคามเดินทางสาย เดียวกัน ส่วนสุราปานวรรคที่ท่านเอ่ยถึงนั้น เริ่มด้วยหัวข้อ สุราปานสิกขาบท ว่าด้วยการดื่มสุรา

๓๓. *ร่มโพธิ์แก้ว* ฉบับที่ ๖ หน้า ๑๓

๓๔. พระพยอม กัลยาโณ *ได้ร่วมเงาพระศาสนา* หน้า ๓๑

๓๕. พระพยอม กัลยาโณ *ได้ร่วมเงาพระศาสนา* หน้า ๗๕-๗๖ อย่างไรก็ตาม ในกรณีนี้อาจมีข้อโต้แย้งได้ว่า ถ้าคำนึงถึงความเป็นจริง ในปัจจุบัน สภาพการตกบาตรในเมืองตอนเช้า จะเห็นมีก็แต่คนแก่เป็นส่วนใหญ่ที่เป็นผู้ตกบาตร เพราะสมาชิกคนอื่นใน ครอบครัว โดยเฉพาะพ่อบ้าน และรวมทั้งแม่บ้านในสมัยนี้ด้วย ต้องรีบตื่นนอนแล้วต้องรีบออกเดินทางไปทำงานกันตั้งแต่เช้า อาหารมือเช้าของตนเองนั้นยังไม่แน่นอนเลย บ้างก็ไม่ได้รับประทานเลย บางคนก็รับประทานเล็กน้อยเพียงรองท้อง บางคนก็ไปรับประทานเอาที่ที่ทำงานเลยก็มี นี่เป็นชีวิตวันทำงานตามธรรมดา ส่วนเช้าวันหยุด หลายคนก็ถือโอกาสตื่นสาย ซึ่ง พระพยอมก็ตระหนักดีว่า แม้แต่ช่วงเวลาทางสถานีโทรทัศน์ให้พระมาแสดงธรรมเทศนาออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ตอนเช้า วันหยุดนั้น มีคนฟังน้อย ดังนั้น ทางสถานีจึงจัดช่วงเวลาที่ยาวไม่ผู้จะได้ราคาไม่อย่างช่วงนี้ให้พระมาเทศน์ทั้งนี้ก็เพราะ เหตุผลของสังคมแบบอุตสาหกรรมทำให้มีสภาพเป็นไปเช่นนี้ ซึ่งแตกต่างจากสังคมชนบทหรือสังคมเกษตรกรรมที่ชีวิตไม่ เร่งรีบถึงเพียงนี้ ในเมื่ออาหารมือเช้าของตนยังต้องเปลี่ยนแปลงไปดั่งอย่างนี้แล้ว อาหารมือเช้าของพระภิกษุจะไม่ให้เปลี่ยนแปลงไป ก็ดูจะไร้อยู่ เพราะแม้แต่คนแก่ที่พอจะใส่บาตรได้นั้นก็เชื่อว่าจะหุงหาอาหารเองเพื่อใส่บาตรพระก็หาไม่ มีไม่น้อยที่ใช่วิธีซื้อชุด ใส่บาตรที่มีพ่อค้าทำจำหน่าย ปรากฏการณ์ต่อเนื่องจากการใส่บาตร จึงมีสืบเนื่องต่อกันไปถึงสิ่งที่ไม่เหมาะสมอีกมากมาย เช่น ภาพการหมวนเวียนสิ่งของที่พระภิกษุรับมาไปจำหน่ายอีกรอบ การที่พระภิกษุต้องมีเด็กวัดติดตามเป็นขบวนพร้อมถือถังหรือ ภาชนะใหญ่ๆ ตามหลัง เพื่อถ่ายบาตรหลายครั้งเกินความสมควร และการเลือกออกทิ้งไปเสียบ้าง โดยเฉพาะ ดอกไม้ รูปเทียน และเพราะสิ่งของที่โยมใส่มาให้นั้นซ้ำๆ กันเนื่องจากเป็นของที่ซื้อจากร้านเดียวกัน การเหลื่อมเวลาของพระยันตระให้ บิณฑบาตสายหน่อยจึงอาจมีเหตุผลสำหรับสังคมเมือง เพื่อให้สามารถใส่บาตรกันที่หน้าที่ทำงานก็ได้ เป็นการเอื้อให้ยังมี ธรรมเนียมการบิณฑบาตคงอยู่ มิฉะนั้นแล้วอาจสูญไปได้ นอกจากนี้ การที่พระสมัยนี้มีเงินทองที่สามารถจับจ่ายซื้อหา หรือ รับบิณฑบาตเป็นเงินทองใส่ซอง มาจัดซื้อหาเอาเองในภายหลังได้พระภิกษุในเมืองจำนวนไม่น้อยจึงไม่ออกบิณฑบาตเลย โดยเฉพาะพระผู้ใหญ่และพระที่วัดอันตนสังกัดอยู่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี จะมีญาติโยมผู้มีอันจะกินจัดภัตตาหารถวายถึง วัดเลย ก็มีประเด็นเหล่านี้ล้วนทำลายธรรมเนียมการบิณฑบาตในสังคมเมืองทั้งสิ้น

๓๖. พระพยอม กัลยาโณ *ได้ร่วมเงาพระศาสนา* หน้า ๔๙-๕๐

๓๗. *ร่มโพธิ์แก้ว* ฉบับที่ ๖ หน้า ๑๓

๓๘. *ร่มโพธิ์แก้ว* ฉบับที่ ๖ หน้า ๑๔ และดูรายละเอียดการลอกบทกวีดังกล่าวได้ใน *ร่มโพธิ์แก้ว* ฉบับที่ ๖ หน้า ๖-๑๐ ซึ่งเป็น การถอดความจากเทปรายงานแปซิฟิกที่ ดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล จัดทำขึ้นและลงตีพิมพ์ใน *มติชน* ฉบับวันจันทร์ ๒๑ ก.พ. ๓๗

๓๙. พระพยอม กัลยาโณ *ได้ร่วมเงาพระศาสนา* หน้า ๖๑-๖๒

๔๐. *ร่มโพธิ์แก้ว* ฉบับที่ ๖ หน้า ๑๖

๔๑. *ร่มโพธิ์แก้ว* ฉบับที่ ๖ หน้า ๑๖

เชิงอรรถ : พระพยอมกับวิกฤติการณ์ทางการเมือง

๑. การปรากฏตัวทางโทรทัศน์ของพระพยอมในเดือนพฤษภาคม จากข้อมูลในหนังสือ *พระกัโธนด้วย* มีรวมสามครั้ง คือ เมื่อคืน วันพฤหัสบดีที่ ๗ พ.ค. และคำให้สัมภาษณ์นักข่าวช่อง ๕ เมื่อวันเสาร์ที่ ๙ พ.ค. ในงานศพที่วัดชลประทานฯ แต่ที่สำคัญคือ การออกอากาศด้วยเทปบันทึกภาพในรายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง เมื่อค่ำวันอาทิตย์ที่ ๒๔ พ.ค.
๒. สันนิษฐานได้จากข้อมูลที่พิมพ์ใน *พระกัโธนด้วย* หน้า ๒๒ ว่า อย่างเร็วที่สุดก็หลังวันที่ ๒๘ พ.ค. ๒๕๓๕ ที่ท่านได้ออกหนังสือ ฉบับดังกล่าว

๓. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโตนด้วย หน้า ๓๐
๔. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโตนด้วย หน้า ๒
๕. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโตนด้วย หน้า ๔
๖. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโตนด้วย หน้า ๑
๗. มีข้อนำสังเกตเป็นปัญหาว่า ถ้าเหตุการณ์เป็นตรงกันข้าม คือ ฝ่ายรัฐบาลสามารถรักษาความสงบได้เรียบร้อย และอยู่ในอำนาจ ต่อมา พระพยอมจะยังออกหนังสือฉบับเร่งด่วนนี้หรือไม่ และยังคงใช้ชื่อหนังสือว่า 'พระกัโตนด้วย' อยู่หรือไม่ เพราะโดยภาพรวมในหนังสือดังกล่าวนี้ สิ่งสำคัญที่พระพยอมต้องการรักษาไว้คือสถานภาพของท่านเองในสายตาประชาชนที่ท่านมีความวิตกกังวลว่าจะตกต่ำไปตามสถานภาพรัฐบาลพลเอกสุจินดา คราประยูร ท่านต้องการคงรักษาความยอมรับของประชาชนที่เคยมีต่อท่านเรื่อยมา มิให้ถึงซึ่งจุดจบด้วยการถูกประชาชนทอดทิ้ง
๘. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโตนด้วย หน้า ๒-๓
๙. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโตนด้วย หน้า ๓
๑๐. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโตนด้วย หน้า ๓ แต่พระพยอมไม่ได้อธิบายต่อจนจบว่า ในท้ายที่สุดแล้ว พระพุทธเจ้าประสบผลสำเร็จในการห้ามญาติ มากน้อยแค่ไหน
๑๑. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโตนด้วย หน้า ๒
๑๒. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโตนด้วย หน้า ๓๐ ท่านได้ตอบข้อกังขาว่า มีป็นจีหลังให้พูดหรือเปล่าไว้ในตอน ป.ล.ท้ายบท ว่า 'อาตมาพูดด้วยสามัญสำนึกของอาตมาเอง ไม่มีใครมาบังคับ ไม่มีปากกระบอกป็นจีหลัง และคนอย่างพระพยอมจะพูด จะเทศน์ จะบรรยายธรรมตามสภาพความเหมาะสมของสถานที่ เวลา และเหตุการณ์ ถ้าจะพูดเพราะมีการบังคับ หรือถูกกะเกณฑ์ อาตมาจะไม่ปฏิบัติตาม เพราะทำไม่ได้ และพูดไม่ออกเสียด้วย' (หน้า ๓๐)
๑๓. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโตนด้วย หน้า ๓
๑๔. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโตนด้วย หน้า ๒
๑๕. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโตนด้วย หน้า ๔-๕
๑๖. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโตนด้วย หน้า ๒
๑๗. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโตนด้วย หน้า ๔
๑๘. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโตนด้วย หน้า ๔
๑๙. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโตนด้วย หน้า ๕
๒๐. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโตนด้วย หน้า ๑๑
๒๑. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโตนด้วย หน้า ๑๑
๒๒. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโตนด้วย หน้า ๑๑-๑๔
๒๓. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโตนด้วย หน้า ๖
๒๔. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโตนด้วย หน้า ๒๘
๒๕. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโตนด้วย หน้า ๒๙

๒๖. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโณด้วย หน้า ๑๖

ตัวอย่างคำต่อว่าที่ท่านได้รับชวงนั้น และท่านยังพอจำได้ได้แก่ ท่านจะเป็นใครไม้อีกองค์หรืออย่างไร (เกี่ยวกับคำต่อว่าเรื่องนี้ ท่านได้นำมาแสดงไว้ในตอน ควันหลง พร้อมส่วนหนึ่งจาก จดหมายจากมุสลิมคนหนึ่ง ที่ทักท้วงการลบหลู่มหาบุรุษผู้หนึ่งของโลก อิสลาม น. ๒๔-๒๕) เป็นพระดีๆ ไม่ชอบ แสหาเรื่องไปเข้าข้างรัฐบาลทำไม รัฐบาลชุดนี้แยะจะตาย ท่านเข้าข้างฝ่ายค้านทำไม ท่านไปด่าฝ่ายค้านเขาทำไม ฝ่ายค้านเขาตั้งใจทำเพื่อประชาธิปไตย นอกนั้น บางรายให้นั่งกางเกงแล้วตามสุจินดาไปเลย บางรายบอกว่า จงเตรียมตัวตาย บางรายมีจดหมายมาทวงเงินที่เคยทำบุญกับวัดคืน บางรายบอกว่า จะไม่มาทำบุญที่วัดอีกแล้ว เรื่อง ผลกระทบกระเทือนต่อวัดสวนแก้วนี้ ท่านได้เล่าไว้ในตอนเศรษฐกิจจรดว่า 'เศรษฐกิจของวัดตกติดพื้นเขียวละ ญาติโยมหายไปกันมาก งานพัฒนาเพื่อสังคมก็มีอันเป็นต้องหยุดชะงักไปด้วย โดยเฉพาะแผนกกองทุนพระพยอมนี้โดนกระทบอย่างหนัก' พร้อมกับแสดงจดหมายขอเงินคืน ด้วย (น.๑๘) อีกแห่งหนึ่งที่แสดงถึงความห่วงงานกับกิจกรรมของวัดสวนแก้วของท่านที่ท่าน ได้แสดงไว้ในตอน สงบกันเกิดแล้วจะเกิดสุข ว่า 'เหตุการณ์ของบ้านเมืองก็คลี่คลายไปได้มากแล้ว แต่เหตุการณ์ของวัดสวนแก้ว ยังครึ้มฟ้าครึ้มฝนอยู่ ขอให้สงบกันเสียทีเกิด อาตมาจะได้ตั้งใจตั้งใจทำโครงการพัฒนาสังคมให้ลุล่วงไปให้เร็วที่สุดจะมะ ทะเลาะจ้องจับผิดอาตมา มาดร้ายกันด้วยเรื่องไร้สาระกันไปทำไม เก็บแรง ออมแรงไว้พัฒนาประเทศจะไม่ดีหรือ' (หน้า ๒๗)

๒๗. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโณด้วย หน้า ๘

๒๘. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโณด้วย หน้า ๘

๒๙. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโณด้วย หน้า ๑๐

๓๐. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโณด้วย หน้า ๑๐

๓๑. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโณด้วย หน้า ๑๗

๓๒. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโณด้วย หน้า ๑๙

๓๓. พระพยอม กัลยาโณ พระกัโณด้วย หน้า ๒๑

เชิงอรรถ : พระพยอมกับสังคมไทย

๑. พระพยอม กัลยาโณ *กรณีเจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว* หน้า ๖๖

๒. พระพยอม กัลยาโณ *เช็กศีลธรรมกันบ้าง* หน้า ๑๐

๓. พระพยอม กัลยาโณ *เช็กศีลธรรมกันบ้าง* หน้า ๘๒

๔. พระพยอม กัลยาโณ *เมื่อยักษ์กินศีลธรรม* หน้า ๘๒

๕. พระพยอม กัลยาโณ *อย่าขวางกู* หน้า ๑๑

๖. พระพยอม กัลยาโณ *เช็กศีลธรรมกันบ้าง* หน้า ๓๗

๗. พระพยอม กัลยาโณ *เติมธรรมให้ชีวิต* หน้า ๑๐๐-๑๐๑

๘. พระพยอม กัลยาโณ *เมื่อยักษ์กินศีลธรรม* หน้า ๖๓

๙. พระพยอม กัลยาโณ *มงคลพื้นฐานของชีวิต* หน้า ๑๗-๑๘

๑๐. พระพยอม กัลยาโณ *เช็กศีลธรรมกันบ้าง* หน้า ๑๔-๑๕

๑๑. พระพยอม กัลยาโณ *อย่ากัฏ* หน้า ๑๗๔

๑๒. พระพยอม กัลยาโณ *อย่ากัฏ* หน้า ๑๙๕-๑๙๖

๑๓. พระพยอม กัลยาโณ *อย่ากัฏ* หน้า ๒๔-๒๕

๑๔. พระพยอม กัลยาโณ พระกับโสเภณี หน้า ๔๖-๔๗
 ๑๕. พระพยอม กัลยาโณ เดิมธรรมให้ชีวิต หน้า ๔๒-๔๓
 ๑๖. พระพยอม กัลยาโณ ใต้ร่มเงาพระศาสนา หน้า ๙๑
 ๑๗. พระพยอม กัลยาโณ เมื่อยักษ์กินศีลธรรม หน้า ๓๔-๓๕
 ๑๘. พระพยอม กัลยาโณ เดิมธรรมให้ชีวิต หน้า ๒๙

ความเป็นพระของพระพยอมทำให้ท่านสามารถพูดในหลายๆ เรื่องที่ฆราวาสธรรมดาๆ ไม่อาจทำได้ เช่น ในเรื่องการบระหว่างไทยกับลาวเรื่องหมู่บ้านร่มเกล้า ท่านพูดว่า

‘ถ้าเป็นทหารกลัวเสียดินแดน อาย ผู้รบเขาไม่ได้ ก็ชวนชายที่จะฝึกซ้อม เพื่อจะรบกับศัตรูได้ตั้งขึ้น แต่ถ้าไม่อายก็ดูเถอะปล่อยให้เสียดินแดนบ้านร่มเกล้า เขายึดไป รบเข้าก็แยกว่าจะชนะเขาได้ ชนะก็ชนะแบบสะบักสะบอม ทหารต้องนอนป่วยเต็มโรงพยาบาลพิษณุโลกจนประชาชนเข้ารักษาไม่ได้

ตอนนั้นเขานิมนต์อาตมาไปเทศน์ปลอบใจพวกแม่บ้านทหาร ไม่มีอารมณ์เทศน์เลย เราเทศน์พวกแม่บ้านก็นั่งร้องไห้คิดถึงสามีที่เพิ่งตายใหม่ ๆ ไม่ได้ตั้งใจฟังเลย

วันไปเทศน์กับทหารผู้ใหญ่

‘เป็นไง? ไม่อายเขาบ้างหรือ รบสู้ลาวเขาไม่ได้ แล้วจะไปสู้กับใคร ชาติสุดท้ายที่ด้อยกว่าลานั้นไม่มีแล้ว?’

คงจะยั่วอยู่บ้างแหละ แต่ยั่วก็ยั่วเถอะ พูดให้รู้สึกกันบ้าง เต็มวันก็จะชินชาตายด้านเสียหมด เรานี้สู้ลาวไม่ได้ก็แยแล้ว!
 (พระพยอม กัลยาโณ *อย่ากัดดู* หน้า ๖-๗)

๑๙. พระพยอม กัลยาโณ *อย่ากัดดู* หน้า ๑๑-๑๒

๒๐. สำหรับความเป็นมาของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์หรือนิด้า ผู้พิจารณาอนุมัติให้พระพยอม กัลยาโณ ได้รับพระราชทานปริญญาพัฒนบริหารศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ทางพัฒนาสังคม ในครั้งนี้ มีประวัติที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดในการดำเนินนโยบายพัฒนาประเทศของรัฐบาลไทย ตั้งแต่ที่ประเทศไทยเริ่มรู้จักแผนพัฒนาประเทศมาทีเดียว เรื่องราวในอดีตย้อนหลังของนิด้าที่น่าสนใจ มิโดยสังเขป ที่นำมาจากข้อเขียนของกองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร ความดังต่อไปนี้

‘การเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจในยุครัฐบาลปฏิวัติสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๑ ก่อให้เกิดการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นกิจลักษณะ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นต้นมา ...

เนื่องจากความต้องการกำลังคนระดับสูงตามช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ชี้ชัดว่า การศึกษาระดับเหนือกว่าปริญญาตรี น่าจะได้รับการส่งเสริมสนับสนุน โดยเฉพาะในสาขาที่ประเทศมีความต้องการกำลังคน เพราะการจะส่งผู้สำเร็จการศึกษาภายในระดับปริญญาตรี ไปศึกษาต่อต่างประเทศนั้น เป็นการลงทุนสูง เพราะการศึกษาในต่างประเทศต้องใช้จ่ายสูงมาก รวมทั้งการศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษาในต่างประเทศ ก็อาจจะไม่สัมพันธ์กับความต้องการของประเทศไทย จึงได้มีการพิจารณาขยายการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ในมหาวิทยาลัยที่มีอยู่แล้ว..โดยสนับสนุนให้มีการจัดตั้งบัณฑิตวิทยาลัย...ในขณะเดียวกันก็ได้มีการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาที่สอนเฉพาะระดับสูงกว่าปริญญาตรี คือตั้งแต่ปริญญาโทขึ้นไป ในสาขาที่มีความจำเป็นเร่งด่วน ที่จะต้องสนองความต้องการกำลังคนในการพัฒนาประเทศ สถาบันนั้นก็คือ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เป็นมหาวิทยาลัยที่จัดตั้งขึ้นในสมัยการเร่งรัดพัฒนาประเทศ ความคิดในการจัดตั้งสถาบันนี้ เกิดขึ้นเพื่อต้องการจะส่งเสริมการศึกษาระดับสูง ให้เอื้อต่อการพัฒนาประเทศโดยตรง โดยในระยะแรกเสนอให้มีการจัดตั้ง Institute of Development Administration โดยมีหลักการว่า ให้รวมการสอนวิชาบริหารรัฐประศาสนศาสตร์ การอบรมข้าราชการ การสอนวิชาพัฒนาเศรษฐกิจ และการสอนวิชาสถิติและรวมการสอนวิชาการบริหารวิชาเทคนิกเข้าด้วยกัน คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๐๕ ว่า รับหลักการ และอนุมัติให้จัดตั้งกรรมการเพื่อจัดตั้งสถาบันการสอนวิชาบริหารเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ รวมถึงการบริหารธุรกิจ และได้จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อจัดทำรายละเอียดขึ้น พร้อมทั้งได้ติดต่อขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศพร้อม

กันไปด้วย ในที่สุดก็ได้ตั้งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (National Institute of Development Administration) ขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๐๙ ได้โอนเอาคณะรัฐประศาสนศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มาสังกัดอยู่ในสถาบันใหม่นี้ด้วย จัดเป็นสถาบัน บัณฑิตศึกษาที่ทำหน้าที่ทางด้านการสอนการวิจัยค้นคว้าในระดับที่สูงกว่าปริญญาตรี คือถือว่าเป็นสถาบันบัณฑิตศึกษาโดยเฉพาะ สถาบันนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะให้การศึกษาระดับบริหารและการพัฒนา ทำการวิจัยส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง'

(นายกรัฐมนตรี, สำนัก, คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย. ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๓ พ.ศ. ๒๕๑๕-ปัจจุบัน กรุงเทพฯ, กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๕, หน้า ๖๔๕-๖๔๗)

อาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า พิธีถวายปริญญาคุณูปกตบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาพัฒนาสังคม) แต่พระอาจารย์พยอม กัลยาโณ เมื่อ วันอาทิตย์ที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ นั้น เป็นการประจวบเหมาะด้วยกันทั้งสองฝ่าย ผู้ให้และผู้รับ คือ ในขณะที่ฝ่ายผู้รับ คือพระพยอมมีวุฒิปริญญาตรีระดับ ป.๔ แต่ภายหลังได้รับปริญญาแล้ว ท่านก็ได้กลายเป็น ดร.พระพยอมไปทันที ในขณะที่ ท่านกำลังอยู่ในช่วงรณรงค์กรณีอธิกรณียันตระ และในวารสาร *ร่วมโพธิ์แก้ว* วารสารราย ๒ เดือน ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๙ ประจำเดือน กันยายน-ตุลาคม ๒๕๒๗ ซึ่งเป็นช่องทางประชาสัมพันธ์หนึ่งของวัดสวนแก้ว ก็ปรากฏรายงานพิเศษว่าด้วย 'ดร.พระพยอม' และต่อมานั้นมา ประชาสัมพันธ์ต่างๆ ในวัดสวนแก้ว ก็ใช้ป้ายประชาสัมพันธ์ที่ปรากฏชื่อ ดร.พระพยอม กัลยาโณ เครดิตของพระพยอมก็ดีขึ้นเพราะการนี้ไม่น้อย

สำหรับทางฝ่ายผู้ให้คือสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) ซึ่งมีกำเนิดมาพร้อมๆ กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคม แห่งชาติฉบับแรก ซึ่งผลพวงของการพัฒนาตามแผนพัฒนาฉบับนั้นและฉบับต่อมา เป็นเหตุให้สังคมไทยประสบวิกฤติทาง จริยธรรม ถูกวัตถุนิยมครอบงำ จนท่านพุทธทาส พระอาจารย์ของพระพยอมถึงกับต้องแสดงธรรมเน้นการศึกษาที่ไม่ทางด้น และเร่งเข้าให้ได้ถอนผู้คนออกจากวัตถุนิยมที่พัฒนามาจากคนในชนบทมีคำกล่าวในเชิงประชดประชันหยามเหยียด 'การพัฒนา' ตามแนวนโยบายของรัฐบาลว่า พัดไร่ พัดนา อันเป็นเหตุทำให้พวกเขาต้องสิ้นเนื้อประดาตัว ครอบครัวยุคและชุมชนในชนบท ล่มสลาย ต้องกระเสือกกระสนเข้ามาตายคาบหน้าในกรุงเทพฯ เป็นปรากฏการณ์สำคัญในยุคปัจจุบัน ซึ่งทำให้พระพยอมต้องกลาย จากพระนักเทศน์ชื่อดังมาเป็นพระนักพัฒนาไปโดยปริยาย เครดิตของนิด้าก็ดีขึ้น อย่างน้อยการนี้ก็ช่วยลบภาพการศึกษาหมา หางด้นไปได้บ้าง ไม่น่ามากก็น้อย มีภาพเป็นสถาบันการศึกษาที่หันมาให้ความสำคัญถึงธรรมบ้างแล้ว การที่สถาบันนิด้า ถวายปริญญาแก่พระพยอมนี้ จึงอาจนับเป็นการต่อโค่นต่อยอดซึ่งกันและกันอย่างเหมาะสมยิ่ง

ปรากฏการณ์ทำนองนี้ก็เคยเกิดขึ้นกับพระพยอม เมื่อครั้งได้รับพระราชทานจากพระหัตถ์ของสมเด็จพระสังฆราช ปริญญา พุทธศาสตรมหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาสังคมศาสตร์ (ดูภาพปกหน้าด้านใน *ร่วมโพธิ์แก้ว* ฉบับเดียวกันนี้) ซึ่งน่าสังเกตว่า เรื่องนี้ ไม่ปรากฏอยู่ในคำประกาศเกียรติคุณของนิด้าเลย

๒๑. *ร่วมโพธิ์แก้ว* ฉบับที่ ๙ หน้ากลาง
๒๒. คู่มือมติชนกฤดา ได้โน ภาคผนวก
๒๓. พระพยอม กัลยาโณ *อย่าก็ตก* หน้า ๑๕๓
๒๔. พระพยอม กัลยาโณ *อย่าก็ตก* หน้า ๑๕๖-๑๕๗
๒๕. พระพยอม กัลยาโณ *อย่าก็ตก* หน้า ๑๗๙
๒๖. พระพยอม กัลยาโณ *อย่าก็ตก* หน้า ๑๕๑
๒๗. พระพยอม กัลยาโณ *อย่าขวางกู* หน้า ๑๙
๒๘. พระพยอม กัลยาโณ *เหนือโลก* หน้า ๓๕
๒๙. พระพยอม กัลยาโณ *อย่าขวางกู* หน้า ๖
๓๐. พระพยอม กัลยาโณ *อย่าขวางกู* หน้า ๕
๓๑. พระพยอม กัลยาโณ *อย่าก็ตก* หน้า ๑๓๖-๑๓๗

๑๒. พระพยอม กัลยาโณ การสร้างคุณค่าให้ชีวิต หน้า ๑๗
๑๓. พระพยอม กัลยาโณ อย่าก็ดกู หน้า ๑๙-๒๐
๑๔. พระพยอม กัลยาโณ การสร้างคุณค่าให้ชีวิต หน้า ๑๒-๑๓
๑๕. พระพยอม กัลยาโณ การสร้างคุณค่าให้ชีวิต หน้า ๑๒